

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**OKUL ÖNCESİ VE İLKOKUL ÇOCUKLARININ
YETİŞTİRİLMESİNDE ANABABALARIN DİJİTAL
TEKNOLOJİLERE İLİŞKİN YAKLAŞIMLARININ İNCELENMESİ**

HAZIRLAYAN

SENA NUR ERHAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA – 2024

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**OKUL ÖNCESİ VE İLKOKUL ÇOCUKLARININ
YETİŞTİRİLMESİNDE ANABABALARIN DİJİTAL
TEKNOLOJİLERE İLİŞKİN YAKLAŞIMLARININ İNCELENMESİ**

HAZIRLAYAN

SENA NUR ERHAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. FİGEN ÇOK

ANKARA – 2024

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı çerçevesinde Sena Nur ERHAN tarafından hazırlanan bu çalışma, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 16/01/2024

Tez Adı: Okul Öncesi ve İlkokul Çocuklarının Yetiştirilmesinde Anababaların Dijital Teknolojilere İlişkin Yaklaşımlarının İncelenmesi

Tez Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı - Soyadı, Kurumu)

İmza

Prof. Dr. Figen ÇOK, Başkent Üniversitesi

.....

Dr. Öğr. Üyesi Hicran ÇETİN GÜNDÜZ, Başkent Üniversitesi

.....

Dr. Öğr. Üyesi Nesime CAN, Ankara Üniversitesi

.....

ONAY

Prof. Dr. Servet Özdemir
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü
Tarih: ... / ... /

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 14/02/2024

Öğrencinin Adı, Soyadı: Sena Nur Erhan

Öğrencinin Numarası: 22020089

Anabilim Dalı: Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Programı: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Prof. Dr. Figen ÇOK

Tez Başlığı: Okul Öncesi ve İlkokul Çocuklarının Yetiştirilmesinde

AnababalarınDijital Teknolojilere İlişkin Yaklaşımlarının İncelenmesi

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve SonuçBölümünden oluşan, toplam 108 sayfalık kısmına 14/02/2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından TURNITIN adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %13'dür.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği olası durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih: 14/02/2024

Öğrenci Danışmanı Prof. Dr. Figen ÇOK

İmza:

TEŞEKKÜR

Zorlu ama bir o kadar da öğreti dolu tez sürecimi tamamlarken, mesleki gelişimime katkı sunan bu serüvende yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen herkese teşekkür etme zamanı gelmiş bulunmakta...

Lisans eğitimime başladığım yıllarda tanıştığım, yüksek lisans sürecince tez konumun seçimi, yazımı ve tamamlanma aşamalarında, bitiremeyeceğimi, üstesinden gelmeyeceğimi düşündüğüm her anda sabırla ve hoşgörüsüyle destekleyen, kısa sürede detaylı geri bildirim vererek sürecimi ilerlemesinde yol gösterici olan, alanda önde gelen çalışmalarıyla öne çıkan, öğrencisi olmaktan gurur ve mutluluk duyduğum, lisans sürecim boyunca birlikte çalışmayı hayal ederken tez danışmanım olmayı kabul ederek bana olan güvenini en başından beri hissettiğim Sayın hocam Prof. Dr. Figen ÇOK'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım, destekleri ve katkıları için minnettarım.

Tez savunma jüri davetimizi kabul ederek ayrıntılı ve titiz bir gözle çalışmamı değerlendirip kıymetli öneri ve görüşlerini ileten ve tezimin gelişimi için bilgi birikimiyle geribildirimlerini paylaşan Sayın hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Nesime CAN ve Dr. Öğr. Üyesi Hicran ÇETİN GÜNDÜZ'e teşekkür ederim.

Çalışmamda geliştirdiği ölçeği kullanmama izin ve destek veren Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği'ni geliştiren sayın Dr. Abdullah Manap ve Prof. Dr. Emine Durmuş'a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitim sürecim boyunca hem derslerim için hem de veri toplama aşamasında velilere ulaşmama izin vererek beni destekleyen Batıkent ABC Anaokulu kurucusu Sayın Tuğba KARA'ya ve Okul Müdür'ü Sayın Nilgün ÖĞÜT'e ayrıca çalışmama katkı sunan öğrencilerimin velilerine teşekkür ederim.

Serüvenimizin her bir aşamasında birlikte olduğum, başlangıcı ve bitişi yan yana tamamladığım, hayatımızın inişli-çıkışlı anlarında birbirimizi desteklediğimi lisans eğitiminde tanışıp bu süreçte yol arkadaşlığı, dert ortaklığı yaptığımız ve neşesiyle hayatımda olan meslektaşım ve uzman unvanımızı birlikte taçlandırdığımız F. Erva TAYANÇ'a teşekkür ederim.

Son teŖekkürü beni yetiştiren canım aileme etmek isterim. Çocukluğumdan beri azimle ailemizin refahı ve mutluluğunu artırmak ve kendi kariyer gelişimini hep bir üst noktaya taşımak için evde ders çalışarak bana rol model olan, doğruluğın, dürüstlüğü ve temiz niyetle azim göstermenin önemini bana öğreten Canım Babam Yaman ERHAN’a teŖekkür ederim. Kendi ayakları üzerinde durabilen biri olmam için yaşamımın her alanında maddi ve manevi varlığını hissetmek çok güven verici bir duygu. Dünyaya gözlerimi açtığımın beri ilk öğretmenim olan ve nesillere dokunmanın hazzını gösteren Canım Annem Mine ERHAN’a teŖekkür ederim. Senin kızın olmak neşeyi hep sende görmek demekti. Nazımı çeken, yetişemediğim yerde beni tamamlayan, yenilikçi ruhuyla bana farklı bakış açıları kazandıran Canım Kardeşim Aybüke Aysel ERHAN’a teŖekkür ederim. Ablan olmaktan dolayı şanslı hissediyorum. Varlığınız, inancınız ve desteğınız için teŖekkür ederim. Üzerimdeki emekleriniz için minnettarım.

Sena Nur ERHAN

Ankara 2024

ÖZET

Sena Nur ERHAN

**Okul Öncesi ve İlkokul Çocuklarının Yetiştirilmesinde
AnaBabaların
Dijital Teknolojilere İlişkin Yaklaşımlarının İncelenmesi**

**Başkent Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Programı**

2024

Bu araştırmada okul öncesi ve ilköğretim düzeyinde eğitim gören 3-10 yaş aralığında çocuğu olan ana babaların dijital teknolojileri çocuk yetiştirmede nasıl kullandıkları, çocuğun gelişiminde dijital teknolojilerin etkilerine dair görüşleri ve konuya ilişkin farkındalıklarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu bağlamda alan yazın incelenmiş ve betimsel durum tespit çalışması yürütülmüştür. Araştırmada amaçlı örneklem yöntemikullanılmış olup çalışma grubunu 3-10 yaş aralığında olan kolay ulaşılabilir, gönüllü ve dijital teknoloji araçlarına sahip olması beklenen anne babalar yer almaktadır. Çalışmaya 242'si kadın 104'ü erkek olmak üzere 346 anne ve baba dâhil olmuştur ancak çalışma grubu çoğunlukla 30-39 yaş aralığında, lisans mezunu, 5-6 yaş ile 9-10 yaş aralığında 2 çocuk sahibi olan annelerden oluşmaktadır. Dijital Ebeveynlik Farkındalığı Ölçeği ve Dijital Ebeveynlik Yaklaşım Envanteri veri toplama aracı olarak tercih edilmiştir. Anne babaların dijital ebeveynlik farkındalık düzeyleri ve yaklaşımlar frekans, yüzde, t testi, varyans analizleri ve farkındalıkla ilgili bulguların analizi için Tukey testi incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre ana babaların çocuklarının dijital teknolojileri kullanmalarına karşı farklı yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir. Bulgulara göre, bazı anne babalar dijital teknolojinin eğitim amacıyla kullanılmasının olumlu etkilerine inanmakta diğerleri çocukların rahatlamak için teknolojiyi tercih etmeleri konusunda daha temkinli bir yaklaşım benimsemektedir. Ana babaların görüşlerine göre teknolojinin çocukların yabancı dil becerileri, okumaya hazır olma ve yaratıcılık açısından çocuklarının gelişiminde olumlu etkileri olduğunu düşünürken uyku rutini, kendini ifade etme ve ilişkiler üzerinde etkisinde aynı fikirde değildir. Ana babaların dijital teknolojilere yönelik yaklaşımları cinsiyet, yaş, eğitim durumu gibi ana babaya ait demografik faktörlere göre farklılaşmamaktadır. Dijital Ebeveynlik alt boyutu olan dijital ihmal çocuk sayısına göre değişmektedir. Çocuk yetiştirmede teknolojinin bir güç olabileceği varsayılarak mevcut literatüre göre araştırma bulguları tartışılmış olup, aileler, okul psikolojik danışmaları ve gelecek çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dijital ebeveynlik, dijital teknoloji, çocuklar

ABSTRACT

Sena Nur ERHAN

Investigation of Parents' Approaches for Digital Technologies in Raising Preschool and Primary School Children

**Başkent University
Institute of Educational Sciences
Department of Educational Sciences
Guidance and Psychological Counseling Master Program
2024**

This research aims to reveal parents of children between the ages of 3-10 attending preschool and primary school as well as their views on the effects of digital technologies on the child's development and their awareness of the subject. In this context, the literature was examined and a descriptive study was conducted. A purposive sampling method was applied and the study group included parents who have children between the ages of 3-10 and are easily accessible, voluntary, and have digital technology tools. 346 mothers and fathers, 242 women and 104 men were included in the study, but the study group mostly consists of mothers who are between the ages of 30-39, most having a university degree, and having 2 children between the ages of 5-6 and 9-10. Digital Parenting Awareness Scale and Digital Parenting Approach Inventory were used for the topic as data collection tools. Parents' digital parenting awareness levels and their approaches were examined with frequency and percents, t-tests, analysis of variance and Tukey tests. According to the analysis, it is seen that parents have different approaches towards their children's use of digital technologies. While some believe that digital technology has a positive impact for educational purposes, others are cautious about children using technology for relaxation. According to parents' notions, while they think that technology has positive effects on their children's development in terms of foreign language skills, reading readiness and creativity, they disagree about its impact on sleep routine, self-expression and relationships. Parents' approaches to digital technologies do not differ significantly according to demographic factors such as gender, age, and educational status. Digital neglect, which is the sub-dimension of Digital Parenting, varies depending on the number of children. Assuming that technology may be a hidden power in raising children, research findings are discussed according to the existing literature, and suggestions are made for families, school counselors and future studies.

Key Words: Digital parenting, digital technologies, children

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEŞEKKÜR	i
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	ix
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Amaç.....	3
1.3. Önem.....	4
1.4. Sınırlılıklar	5
1.5. Tanımlar.....	6
BÖLÜM II	7
KURAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. Dijital ebeveynlik.....	7
2.1.1. Dijital ebeveynlik kavramı.....	8
2.1.2. Dijital ebeveynlik rolleri.....	9
2.1.2.1. Dijital okuryazarlık.....	9
2.1.2.2. Farkında olma.....	10
2.1.2.3. Dijital arabuluculuk.....	13
2.1.2.4. Kontrol.....	15
2.1.2.5. Dijital etik.....	17
2.1.2.6. Yenilikçilik.....	18
2.1.3. Teknolojinin aile ve çocuk iletişimine etkileri.....	20
2.1.3.1. Psikososyal gelişim üzerine olumlu etkileri.....	22
2.1.3.2. Fiziksel gelişim üzerine olumlu etkileri	22
2.1.3.3. Bilişsel gelişim üzerine olumlu etkileri.....	23
2.1.3.4. Dil gelişimi üzerine olumlu etkileri	23

2.1.4. Teknolojinin kötüye kullanımı	24
2.1.4.1. Psikososyal gelişim üzerine olumsuz etkileri.....	25
2.1.4.2. Fiziksel gelişim üzerine olumsuz etkileri.....	25
2.1.4.3. Bilişsel gelişim üzerine olumsuz etkileri	26
2.1.4.4. Dil gelişimi üzerine olumsuz etkileri.....	26
2.1.5. Çocuk ve televizyon	27
2.1.6. Çocuk ve internet.....	28
2.1.7. Dijital araçların problemli kullanım nedenleri	29
2.1.8. Dijital dünyada anne-baba tutumları	29
2.1.8.1. Otoriter anne-baba tutumu	30
2.1.8.2. İzin verici anne-baba tutumu.....	31
2.1.8.3. Aşırı koruyucu anne-baba tutumu.....	32
2.1.8.4. Demokratik anne-baba tutumu.....	32
2.2. İlgili araştırmalar	33
BÖLÜM III.....	36
YÖNTEM.....	36
3.1. Araştırmanın modeli	36
3.2. Çalışma grubu.....	36
3.3. Veri toplama araçları	38
3.3.1. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeği.....	38
3.3.2. Dijital ebeveynlik yaklaşım envanteri..	39
3.4. Verilerin toplanması	39
3.5. Verilerin analizi	40
3.5.1. Verilerin ön incelenmesi	40
BÖLÜM IV	42
BULGULAR.....	42
4.1. Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi ve anne baba cinsiyete göre değişimi	42
4.2. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuğun ve ana babanın yaşına, çocuk sayısına ve ana babanın eğitim durumuna göre değişimi	43
4.2.1. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin anne baba yaşına göre değişimi.....	44
4.2.2. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuk sayısına göre değişimi....	45
4.2.3. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin anne babanın eğitim durumuna göre değişimi	46

4.3. Çocukların dijital teknolojilere maruz kalma düzeyi	47
4.3.1. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuğun dijital teknoloji kullanma sıklığına göre değişimi	48
4.3.2. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuğun dijital teknolojileri hafta içi kullanma süresine göre değişimi	49
4.3.3. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuğun dijital teknolojileri hafta sonu kullanma süresine göre değişimi	51
4.4. Ana babalık örüntüleri	52
4.5. Dijital teknolojilerin çocukların gelişimi ve eğitim başarısı üzerindeki etkilerine ilişkin görüşler	54
BÖLÜM V	58
TARTIŞMA.....	58
5.1. Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi ve anne baba cinsiyetine göre değişiminin incelenmesine yönelik bulguların tartışılması	58
5.2. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuk yaşına göre değişiminin incelenmesine yönelik bulguların tartışılması	59
5.3. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin anne baba yaşına göre değişiminin incelenmesine yönelik bulguların tartışılması	60
5.4. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuk sayısına göre değişiminin incelenmesine yönelik bulguların tartışılması	60
5.5. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin anne babanın eğitim durumuna göre değişiminin incelenmesine yönelik bulguların tartışılması	61
5.6. Çocukların dijital teknolojilere maruz kalma düzeyinin incelenmesine yönelik bulguların tartışılması	61
5.7. Ana babalık örüntüleri	63
5.8. Dijital teknolojilerin çocukların gelişimi ve eğitim başarısı üzerindeki etkilerine ilişkin görüşlerin incelenmesine yönelik bulguların tartışılması.....	64
BÖLÜM VI.....	69
SONUÇ VE ÖNERİLER	69
6.1. Sonuçlar	69
6.2. Araştırmacılara yönelik öneriler	70
6.3. Uygulayıcılara yönelik öneriler	70

KAYNAKÇA	72
EKLER	87
Ek 1: Etik Kurul İzni	87
Ek 2: Gönüllü Katılımcı Onam Formu	89
Ek 3: Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği Örnek Maddeleri	90
Ek 4: Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği Kullanımına İlişkin İzin Yazısı	91
Ek 5: Dijital Ebeveynlik Yaklaşım Envanteri.....	92

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1. Çalışma grubunun demografik özelliklerine ilişkin betimleyici istatistikler	36
Tablo 3.2. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeği istatistikleri.....	39
Tablo 3.3. Basıklık ve çarpıklık değerleri	41
Tablo 4.1. Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi ve anne baba cinsiyetine göre değişimi	42
Tablo 4.2. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuk yaşına göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki fark.....	43
Tablo 4.2.1. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin anne baba yaşına göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki fark.....	44
Tablo 4.2.2. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuk sayısına göre değişimi.....	45
Tablo 4.2.3. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin anne babanın eğitim durumuna göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki fark	46
Tablo 4.3. Çocukların kullandığı dijital teknoloji araçların dağılımı ve kullanım sıklıkları.....	47
Tablo 4.3.1. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuğun dijital teknoloji kullanma sıklığına göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki fark.....	48
Tablo 4.3.2. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuğun dijital teknoloji hafta içi kullanma süresine göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki fark.....	50
Tablo 4.3.3. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuğun dijital teknoloji hafta sonu kullanma süresine göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki fark	51
Tablo 4.4. Dijital ebeveynlik yaklaşım envanteri cevaplarına göre ana babalık davranış örüntüleri.....	52
Tablo 4.5. Dijital ebeveynlik yaklaşım envanteri cevaplarına göre çocukların gelişimi ve eğitim başarısı üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri.....	54

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde ilk olarak araştırmanın problem durumu, ardından araştırmanın amacı ve önemi, sınırlılıklar ve son olarak da araştırmanın temel kavramlarının tanıtılması yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Günlük yaşamın her alanında dijital teknolojilerin kullanımının oldukça yaygın olduğu bilinmektedir. Bu teknoloji araçları, yemek yendiği restoranlardan, otobüs yolculuklarına kadar çeşitli durumlarda çocuklar tarafından kullanılmaktadır. Özellikle çocukların kişisel alanlarına kadar giren cep telefonları, tabletler gibi dijital teknoloji araçları, onların günlük yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Ebeveynlerin, günümüzde dijital teknolojileri çocuk yetiştirme ve eğitim süreçlerinde etkin bir şekilde kullanmaya başladığına dair gözlemler, bu teknolojilerin yaşamın her alanına yayıldığını göstermektedir. TÜİK tarafından yayınlanan 2023 raporuna göre, eğitim, mesleki veya özel amaçlar için internet kullanan bireylerin oranı 2022'de %85,0 iken, 2023'te %87,1'e yükselmiştir. Bu istatistikler, internet erişimini sağlayan dijital teknolojilerin, özellikle cep telefonları, tabletler ve bilgisayarların çocukların yaşamında önemli bir yer kazandığını ortaya koymaktadır.

Dijital teknoloji araçlarını kullanan çocukların okuma yazmaya hazırlığının geliştiği, harflerle tanışmalarının hızlandığı, matematik becerilerinin geliştiği ortaya konulmuştur (Li ve Ma, 2010; Neumann, 2014). Bilgisayar, tablet gibi dijital teknolojilerin çocuğun zihinsel gelişimine olumlu katkı sayılabilmesi için çocuğun yaşına göre seçilen içeriğin şiddet ve saldırganlık duygusunu oluşturmayacak öğelerden oluşması, yaratıcılığı ve zekâ gelişimine katkı sunacak etkileşimlerin anne baba gözetiminde kullanılması önemlidir (Gündoğdu ve ark., 2016). Akıllı telefon gibi dijital teknolojilerle vakit geçirmeyi seven çocukların sağlık problemleri yaşadığı ortaya konulmuştur (Yıldız ve Kanak, 2021).

Bunlara ek olarak, okul öncesi çocukların okuma oranı, televizyon izleme ve bilgisayarda zaman geçirme oranından daha düşük olduğunu ortaya koyan çalışmalar çocuğun yemek yerken bile teknolojik araçları kullandığını belirtmiştir (Genç, 2014). Dijital teknoloji araçlarıyla yemek yiyen çocuklar ne yediklerinin farkında olmadan bakım verenleri tarafından beslenmektedir. Bu durumun çocuğun kendi sorumluluklarını üstlenme

ve kendi açlık/tokluk hissinin farkına varma becerisinin kazanmaya engel olacağı düşünülmektedir (Mustafaoğlu ve ark., 2018).

Bunun yanı sıra, dijital teknolojilerin çocuk yetiştirmede çocuğun sakinleşmesi gibi farklı amaçlarla kullanıldığı görülmektedir. Kendi kendine duygu kontrolü sağlayamayan ve duygusal güçlük yaşayan çocuklara yönelik yapılan bir çalışmada anne babaların dijital teknolojileri çocuklara kullandırma sıklığının duygusal güçlüğü olmayanlara göre daha yüksek olduğu öne sürülmüştür (Radesky ve ark., 2016). Dijital teknolojiyi fazla kullanan çocukların sosyal gelişiminin engellendiği, motivasyonun azaldığı ve sorumluluk alma becerisinin etkilendiğine yönelik araştırma sonuçları vardır (Plowman ve ark., 2010). Bu durumda çocuğun hem duygularını ifade etmede, hem de duygularını düzenlemede zorlanması olasıdır. Duygu düzenleme becerisini geliştiremeyen, dijital teknoloji aracılığıyla sakinleşen bir çocuğun, yetişkin yaşamında sosyal uyumunu olumsuz yönde etkileyecek davranışlar sergileyeceği varsayılmaktadır. Kanada’da yapılan bir araştırma bulgularında ebeveynlerin günlük hayatı düzenlerken medya ve dijital teknolojiyi kitaplar ve oyuncaklara göre daha sık kullandıkları ortaya çıkmıştır (Wartella ve ark., 2013). Tüm bu araştırmalar ışığında dijital teknolojilerin çocukların hem fizyolojik hem de psikolojik ihtiyaçların giderilmesinde anne babaların kullandığı bir araç haline geldiği ortaya konmaktadır. (Tracey ve Francesca, 2020).

Teknolojinin çocukların yaşamın bir parçası haline gelmesiyle ve ana babaların ebeveynlik tarzlarında dijital teknolojilerin yer almasıyla dijital ebeveynlik kavramı öne çıkmaktadır. Çocuğa rol model olan anne babaların, dijital teknolojileri kullanımı ile ilgili farklılıkların göz önünde bulundurulması önemlidir. Ebeveynler tarafından çocuklarının internet, bilgisayar, akıllı telefon vb. teknolojik araç kullanımlarının denetlenmesi, farkındalık oluşturulması ve çocukların teknolojik araçlar konusunda uygun içeriklerle doğru yönlendirilmesi günümüzde ebeveynlerin rolleri arasına girmiştir (Rode, 2009). Çocukların dijital teknoloji aracıyla karşılaşabilecekleri risklere karşı korumak, en iyi faydayı alma ve bu konuda beceriler geliştirmek gibi konular ana babaya düşen görevler olarak ele alınmaya başlamıştır (Appel ve ark., 2014; Clark, 2011). Dijital çağın gerekliliklerine göre davranan, teknolojik yeniliklere açık bir şekilde dijital araçları temel düzeydeki bilgisiyle kullanabilen, fırsatların ve risklerin farkında olup çocuğunu koruyan ve sanal ortamda da kişisel alana saygılı çocuklar yetiştiren ebeveynlerin sağlıklı dijital ebeveynlik uyguladıkları düşünülebilir (Chou ve ark., 2016; Mascheroni ve ark., 2018; Rode, 2009 ve Yurdakul ve ark., 2013). Belirli bir davranış örüntüsü gerçekleştirebilmenin mevcut konu hakkında farkındalık düzeyinin yüksek olmasıyla ilişkili olduğu

varsayılmaktadır.

Bu nedenle, anne babaların dijital farkındalık düzeylerinin çocuk yetiştirme süreçlerinde dijital teknolojileri kullanım sıklıkları ve çocuğun gelişim sürecinde etkilerine ilişkin görüşleri inceleyen bir durum tespiti çalışmasına rastlanmamıştır. Okul öncesi ve ilköğretimde düzeyinde eğitim gören 3-10 yaş aralığında çocuğu olan anne babalar ile yürütülen bu araştırmada ana babaların dijital teknolojileri çocuk yetiştirmede nasıl kullandıkları ve konuya ilişkin farkındalıkları ortaya konmuştur.

1.2. Amaç

Yukarıda bilgilerin doğrultusunda okul öncesi ve ilkokul düzeyinde eğitim gören 3-10 yaş aralığında çocuğu olan ana babaların dijital ebeveynlik yaklaşımlarını ortaya koymak amacıyla aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Çalışma grubundaki anne babalar arasında dijital ebeveynlik farkındalığı ne düzeydedir? Anne ya da baba olmaya göre değişmekte midir?
2. Çalışma grubundaki ana babalar arasında dijital ebeveynlik farkındalığı çocuğun ve ana babanın yaşına, çocuk sayısına ve ana babanın eğitim durumuna göre değişmekte midir?
3. Çocukların dijital teknolojilere maruz kalması ne düzeydedir?
4. Ana babaların dijital teknolojileri ilgili olarak gösterdikleri ana babalık davranışları açısından örüntüleri nasıldır?
 - 4.a. Ana babaların çocuğun beslenmesinde dijital teknolojileri kullanım sıklığı ne düzeydedir?
 - 4.b. Ana babaların çocuğun yatırılmasında dijital teknolojileri kullanım sıklığı ne düzeydedir?
 - 4.c. Ana babaların çocuğun uyutulmasında dijital teknolojileri kullanım sıklığı ne düzeydedir?
 - 4.d. Ana babaların çocuğun ödüllendirilmesi ve/veya cezalandırılması amacıyla dijital teknolojileri kullanım sıklığı ne düzeydedir?
 - 4.e. Ana babaların çocuğun meşguliyetinin sağlanmasında dijital teknolojileri kullanım sıklığı ne düzeydedir?
 - 4.f. Ana babaların çocuğun eğitimi için (ders/alışkanlık/beceri) dijital teknolojilerin kullanım sıklığı ne düzeydedir?
5. Ana babaların dijital teknolojilerin çocuklarının gelişimi ve eğitim başarısı üzerindeki etkilerine ilişkin düşünceleri nasıldır?

- 5.a. Dijital teknolojilerin (Televizyon, bilgisayar, mobil cihazlar, video oyunları) çocuğun okuma becerisi üzerindeki etkisine ilişkin düşünceleri nasıldır?
- 5.b. Dijital teknolojilerin (Televizyon, bilgisayar, mobil cihazlar, video oyunları) çocuğun matematik becerisi üzerindeki etkisine ilişkin düşünceleri nasıldır?
- 5.c. Dijital teknolojilerin (Televizyon, bilgisayar, mobil cihazlar, video oyunları) çocuğun konuşma becerisi üzerindeki etkisine ilişkin düşünceleri nasıldır?
- 5.d. Dijital teknolojilerin (Televizyon, bilgisayar, mobil cihazlar, video oyunları) çocuğun sosyal becerisi üzerindeki etkisine ilişkin düşünceleri nasıldır?
- 5.e. Dijital teknolojilerin (Televizyon, bilgisayar, mobil cihazlar, video oyunları) çocuğun sakinleşmesi üzerindeki etkisine ilişkin düşünceleri nasıldır?
- 5.f. Dijital teknolojilerin (Televizyon, bilgisayar, mobil cihazlar, video oyunları) çocuğun serbest zamanlarını etkili geçirmesi üzerindeki etkisine ilişkin düşünceleri nasıldır?
- 5.g. Dijital teknolojilerin (Televizyon, bilgisayar, mobil cihazlar, video oyunları) çocuğun yaratıcılığı üzerindeki etkisine ilişkin düşünceleri nasıldır?
- 5.h. Dijital teknolojilerin (Televizyon, bilgisayar, mobil cihazlar, video oyunları) çocuğun uyku rutini üzerindeki etkisine ilişkin düşünceleri nasıldır?
- 5.1. Dijital teknolojilerin (Televizyon, bilgisayar, mobil cihazlar, video oyunları) çocuğun yeni bilgiler öğrenmesi üzerindeki etkisine ilişkin düşünceleri nasıldır?

Araştırma sorularından ilk ikisi dijital ebeveynlik farkındalığını, 3.-4. arasındaki sorular ana babaların çocuk yetiştirmesinde dijital ebeveynlik yaklaşımlarını, 5. maddedeki sorular da ana babaların dijital kullanımlarının çocuklar üzerindeki etkilerine dönük görüşlerini ortaya koymak için belirlenmiştir. Araştırma soruları nicel bir değerlendirme için kullanılmış olup niteliğe ilişkin bir belirlemeyi kapsamamaktadır.

1.3. Önem

Dijital teknoloji araçları günlük hayatın bir parçası haline dönüşmektedir. Çocuğun beslenmesi, uyutulması, sakinleşmesi ve serbest zamanlarını değerlendirilmesi gibi fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlar için dijital teknoloji araçlarının kullanıldığı bilinmektedir (Barr, 2010; Chaudron ve ark., 2015; Kabali ve ark. 2015; Sayar ve Benli, 2020). Türkiye’de ailelerin dijital teknoloji kullanımı açısından Dijital Ana babalık tarzlarının dağılımı üzerinde çalışmalar sınırlı sayıdadır. Çalışma aracılığıyla çocuklarda serbest zaman etkinlikleri, çocuklarda uyku ve yemek düzeni, çocukların sosyal gelişimi gibi konular açısından aracılığıyla incelendiğinde dijital ebeveynlik kavramının Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri alanında sıkça çalışıldığı görülmektedir.

Konunun Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanı kapsamında ana babalık literatürünün ışığı altında incelenmesiyle günümüz çocuklarını anlamak ve yetiştirilmesinde tercih edilecek yöntemleri bilimsel temelinde ortaya konması önemlidir. Çocukların dijital araçlarla ilişkilerinin düzenlenmesi, Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) ve United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF) gibi çocuklara yönelik önemli küresel kuruluşların, yanı sıra çeşitli yönleriyle Milli Eğitim Bakanlığı'nın da öncelikleri arasında yer almaktadır. Okullarda yürütülen Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programı hedeflerinde bilinçli teknoloji kullanımı yer almaktadır. Çeşitli okul düzeylerine göre programın sonunda kazandırılması hedeflenen kazanımlar bulunmaktadır. Hem okul içinde çocuklara yönelik hem de velilere yönelik yürütülen program içeriği göz önüne alındığında okul psikolojik danışmanlarının rolü önem taşımaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullardaki Psikolojik Danışma ve Rehberlik hizmetlerinin kapsamında gelişimsel ve önleyici yaklaşımlarla krize müdahale süreçlerinin önüne geçmeyi hedefleyen psikolojik danışmanlar için ana babaların dijital ebeveynlik yaklaşımlarının anlaşılması ve desteklenmesi için kaynak oluşturması ümit edilmektedir.

Dijital teknolojilerin kullanımı insan gelişiminin ve eğitiminin her alanda önemlidir. Buna ek olarak, günümüzde çocuklar dijital teknoloji araçlarını yaşamlarının her alanında oldukça sık kullanmaktadır. Bu çerçevede araştırma, okul öncesi ve ilköğretim dönemindeki çocuklarının yetiştirilmesinde rol olan anne babaların dijital ebeveynlik yaklaşımları incelemektedir. Bu araştırmanın sonucunda dijital teknolojilerin çocukların yetiştirilmesi ve eğitiminde kullanılmasının ana babalık yaklaşımlarıyla ilişkisi konusuna katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırmanın katılımcıları okul öncesi ve ilköğretim düzeyinde eğitim gören 3-10 yaş aralığına sahip ağababalarla sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla çalışma grubunda ortaöğretim düzeyinde eğitim gören çocukların anne babaları yer almamaktadır ve çalışma okul öncesi ve ilköğretimde çocuğu olan anne babalarla sınırlıdır. Veriler çevrimiçi uygulama üzerinden toplanmıştır. Ana babaların yaşadığı iller hakkında bilgi edinilmesi gerçekleştirilmemiştir. Çalışma grubunun yaşadığı kent ve coğrafi bölge konumu kaydedilmemiştir. Demografik özellikler açısından coğrafi bölge ve yaşanan kent bakımından sınırlılık söz konusudur. Çalışmaya katılan annelerin sayısı babalara göre fazla olduğu göz önüne alındığında babalara erişimde sınırlılık olmuştur. Babalara erişmek ve

araştırmalarda çocuklarına ait katkılarını almak pek çok araştırma için geçerli bir zorluktur. Bu durum istatistiksel analizlerde farklılıkların yorumlanması açısından da bir kısıtlılık yaratmaktadır.

1.5. Tanımlar

Dijital Teknoloji: Bilgileri bir ekran üzerinde yazılı ve sözlü olarak görüntüleme, saklama ve iletme gibi işlevleri yapabilen uygulamalar için kullanılmaktadır (Chou ve ark., 2016). Bu bağlamda, akıllı telefon, tablet, televizyon, bilgisayar vb. araçlar dijital teknoloji olarak kabul edilmektedir.

Dijital Ebeveyn: Çocukların büyüme ve gelişme sürecinde çocuğun kaçınılmaz unsuru olan dijital teknoloji araçları karşısında fırsatların ve risklerin farkında olup çocuğunu koruyan, dijital çağın gerekliliklerine göre davranan, teknolojik yeniliklere açık bir şekilde dijital araçları temel düzeydeki bilgisiyle kullanabilen ve sanal ortamda da kişisel alana saygılı çocuklar yetiştiren anne babalar için kullanılmaktadır (Yurdakul ve ark., 2013). Ancak bu çalışmada çocuğun yetiştirilmesinde dijital teknoloji araçlarıyla ana babalık görevini sürdüren, çocuğun eğitimi ve fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasında telefon, tablet, televizyon ve bilgisayar gibi dijital teknoloji araçlarını kullanan ana babalar için tanımlanmaktadır.

Dijital Ebeveynlik Farkındalığı: ebeveynlerin dijital teknoloji kullanımının, çocukların çevrimiçi etkileşimlerinin ve dijital ortamların farkında olma yeteneğini ifade eder. Bu farkındalık, ebeveynlerin çocuklarını dijital risklere karşı koruma, sağlıklı dijital alışkanlıklar geliştirmelerine rehberlik etme ve çevrimiçi etkileşimlerini takip etme kapasitelerini içermektedir (Manap ve Durmuş, 2021).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde dijital ebeveynlik, dijital ebeveynlik rolleri, teknolojinin aile ve çocuk iletişimine etkileri, teknolojinin çocuğun psikososyal, fiziksel bilişsel ve dil gelişimi üzerinde olumlu etkileri, teknolojinin kötüye kullanımı, teknolojinin çocuğun psikososyal, fiziksel bilişsel ve dil gelişimi üzerinde olumsuz etkileri, çocuk ve televizyon, çocuk ve internet ile ilgili kavramlarla birlikte dijital araçların problemli kullanımı ve dijital dünyada ana baba tutumları ile ilgili kavramlar açıklanmıştır. Araştırma ile ilişkili çalışmalara yer almaktadır.

2.1. Dijital Ebeveynlik

Son yirmi yılda teknolojinin bireylerin yaşamlarındaki rolü giderek artmaktadır. Bunun en büyük nedeni olarak, gündelik yaşamı kolaylaştıran iletişim araçlarının sayısının ve çeşitliliğinin artması görülmektedir (Ekşi ve Ümmet, 2013; Kabali ve ark., 2015). Anılan dijital teknolojiler sayesinde, birçok etkinliğin çok daha kolay ve hızlı yapılabilmesi, toplumun birçok alanda işlevselliğini ve çalışma ortamlarındaki verimliliğini arttırmıştır. Artık birçok etkinliği geçmişe göre çok hızlı bir şekilde gerçekleştirebilen bireyler, sosyal anlamdaki ihtiyaçlarını da bu dijital araçlarla giderme yolunu tercih etmişlerdir. Günümüzde akıllı telefonlar üzerinden yaygın olarak kullanılan sosyal medya platformları ve mesajlaşma uygulamaları, bireylerin fiziksel olarak etkileşime girmelerine gerek kalmaksızın diyalog halinde olabilmelerine ve birbirleri ile içerik paylaşımlarına imkân sağlamıştır (Boyd ve Ellison, 2007; Çalışır, 2015). İnternetin ve teknolojik araçların kullanımı bireylerin yaşamlarına sağlamakta olduğu birçok kolaylığın yanı sıra sosyal ve psikolojik anlamda birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Teknolojik gelişmeler ile birlikte değişen yaşam koşullarının, toplumun ve bireylerin sosyal ve psikolojik anlamdaki dinamiklerini ve alışkanlıklarını köklü bir değişime sürüklediği ifade edilebilir (Tracey ve Francesca, 2020). İşte tam da bu nedenle, dijital çağda ebeveynlik, son yıllarda üzerinde durulan bir araştırma konusu haline gelmiştir. Çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde ana babalık görevini dijital teknoloji araçlarıyla sürdüren, teknolojik gelişmelerin beraberinde getirdiği birtakım gereklilik ve sorumluluklar ile birlikte telefon, tablet, televizyon ve bilgisayar gibi dijital teknoloji araçlarını kullanan ana babalar için yeni bir kavram gündeme gelmiştir. Bu kavram, “Dijital Ebeveynlik” başlığı altında ele alınmaya başlanmıştır (Rode, 2009).

2.1.1. Dijital Ebeveynlik Kavramı

Teknoloji kullanımının artması ve dijitalleşme ile birlikte ebeveynlere, karşılaşılabilecekleri potansiyel problemlere karşı tecrübesiz ve savunmasız olan çocuklarını, dijital risklerden koruma ve onlara olumlu rol model olarak verimli kullanıma teşvik etme gibi yeni roller ve sorumluluklar yüklendiği söylenebilir. Kapsam ve çerçevesinin çizilmesi ile birlikte, bu yeni sorumluluk ve roller “dijital ebeveynlik” başlığı altında ele alınmaktadır. Dijital ebeveynlik tanımındaki “dijital” kavramı ise, çeşitli amaçlara hizmet edecek şekilde kullanılabilen telefon, tablet, bilgisayar vb. gibi her türlü teknolojik aracı kapsayacak şekilde kullanılmaktadır (Yay, 2019). Literatürde “dijital ebeveynlik” kavramından söz eden ilk isim olan Rode (2009), çocuklarını güncel hayatta, dışarıdaki insanlara karşı koruyan ve sakınan anne babaların, aynı hassasiyeti çevrimiçi ortamlarda dolaşan ve çeşitli tehditlere açık olan çocuklarına karşı da göstermeleri gerektiğini savunarak bu durumun; ebeveynlerin dijital ebeveynlik sorumluluklarından olduğunu belirtmiştir. Yani günümüzde çocukların yaşamlarında dijital teknolojilerin varlığının bir sonucu olarak anne babaların çocuklarının gelişim ve eğitimine yönelik bu araçlarla ilgili her tür yaklaşım, tutum ve davranışları dijital ebeveynlik kavramı içinde yer bulmaktadır. Bu açıdan sorumluluğu yüksek ve düşük; denetimi yüksek ve düşük; farkındalığı yüksek ve düşük anne babalar olabilmektedir.

Dijital ebeveynlik kavramı, dijital çağın gerekliliklerine göre hareket ederek teknolojik gelişmeleri ve yenilikleri takip eden ve teknolojinin sağladığı kolaylıklardan yararlanan, risk ve tehditleri tespit edip teknolojik araçların nasıl kullanılacağını çocuklarına öğreten ebeveynlerin sahip olduğu ebeveynlik biçimi olarak açıklanmaktadır (Yurdakul ve ark., 2013). Ebeveynlerin bu noktada, çocuklarını dijital dünyanın risklerinden korumakla yükümlü oldukları kadar dijital fırsatların da farkında olmaları (Ruut, 2006; Yay, 2019) ve verimli kullanıma teşvik edici davranışlarda bulunup bu anlamda çocukları için dijital rol model olmaları gerekmektedir.

Annelerin, çocuklarla babalarına oranla daha fazla vakit geçirdiğini ve bu sayede, çocuklar üzerindeki denetimin büyük ölçüde annelerde olduğunu öne sürerek, dijital ebeveynlik kavramını ağırlıklı olarak “anne”nin rolü ve sorumluluğu çerçevesinde ele alan çalışmalar da vardır (Schweller, 2014; Vaillancourt, 2015). Anderson’da (2016) çocuklarının dijital dünyadaki hareketleri inceleme ve onları uygun olan ve olmayan davranışlar hakkında bilgilendirme noktasında annelerin babalara oranla daha titiz davrandıklarını ifade edip dijital ebeveynliği anneler üzerinden ele almıştır.

2.1.2. Dijital Ebeveynlik Roller

Literatürde farklı çerçevelerde ele alınmış olan dijital ebeveynlik rollerini listeleyp ayrıntılandırmak, dijital ebeveynlik kavramını anlamak açısından önemlidir. Rode (2009), dijital ortamlarda etkin olan çocukların çevrimiçi güvenliklerini sağlamanın ebeveynlerin görevi olduğunu ve bu meselenin gizlilik ve etik çerçevesinde ele alınmasının önemli olduğunu belirtmiş, ebeveynlerin klasik ebeveynlik rollerine ek olarak dijital ebeveynlik rollerini de ihmal etmemeleri gerektiğini ileri sürmüştür. Yurdakul ve arkadaşları (2013), dijital ebeveynlere ait rolleri; dijital okuryazarlık, farkında olma, kontrol, etik ve yenilikçilik olarak sıralamışlardır. Bu rollere dijital arabuluculuk da eklenebilir (Haddon, 2006). Livingstone ve Helsper (2008) ise, ebeveynlerin dijital arabulucu rollerine ilişkin kısıtlayıcı, etkin ve birlikte kullanma gibi boyutları olduğunu belirtmişlerdir.

2.1.2.1. Dijital Okuryazarlık

Dijital okuryazarlık, bireylerin teknolojik gelişmeleri takip edip, teknolojik araçları olması gerektiği gibi kullanabilmeleri ve doğru bilgiye ulaşma noktasında farkındalığa sahip olmalarıdır ve kavram bir tür teknolojiyi iyi kullanabilme becerisi olarak açıklanabilir (Martin, 2008; Park, 2011; Çubukcu ve Bayzan, 2013). Dijital okuryazar olan bireylerin, dijital ortamlarda karşılaştıkları bilgi ve haberlerin doğruluğunu test etme, doğruluğu test edilen bilgileri öğrenme ve paylaşarak başkalarına öğretme (Hamutoğlu ve ark., 2017) ve bu ortamlarda maruz kalınabilecek çeşitli manipülasyonlara karşı farkında olma (Önal, 2007) gibi niteliklere sahip oldukları söylenebilir. Benzer şekilde dijital okuryazar olan bireylerin temel yetkinlikleri 5 maddede açıklanmıştır (Hobbs, 2010):

1. Dijital araçları ustaca kullanabilme ve buradan elde edilecek bilgileri diğer insanlarla paylaşabilme
2. Dijital ortamlarda diğer insanlarla iletişim kurma, bu ortamlardan gelen mesajları anlayabilme ve güvenilirliğini test edebilmek için eleştirel değerlendirme yapabilme
3. Dijital ortamlarda kendini iyi ifade edebilme
4. Dijital ortamlarda etik değerlere bağlı kalarak paylaşım yapma ve diğer paylaşımları bu çerçevede değerlendirebilme
5. Bireysel veya toplumsal sorunlara çözüm üretebilmek için dijital ortamlarda etkin olma, gerekirse diğer insanlarla iş birliği içerisinde olabilme

Söz konusu yetkinliklere sahip olarak dijital anlamda okuryazar olan ebeveynlerin, gündelik etkinlik ve işlemlerini dijital araçları kullanarak gerçekleştirmeleri, dijital ortamlarda karşılaşılabilecekleri zorluklara karşı tolerans gösterebilmeleri, yeni teknolojileri

izleme noktasında gelişmelere uyum sağlayabilmeleri ve sosyal ortamlar üzerinden gerçekleştirilen iletişimlerde ortaya çıkabilecek sorunların karşısında etik kaygılara sahip olmaları beklenmektedir (Prensky, 2001; Eastin ve ark., 2006; Yurdakul ve ark., 2013). Dijital okuryazarlığı düşük olan ebeveynlerin, dijital araçları kullanımları konusunda çocuklarını daha az yönlendirdikleri, verimli kullanıma yönelik teşvik etmedikleri ve daha katı kurallar koyma eğilimde oldukları belirtilmektedir (Lou ve ark., 2010).

2.1.2.2. Farkında Olma

Dijital ebeveynlik rollerinden bir diğeri olan farkında olma, dijital okuryazarların niteliklerinde de açıklandığı gibi, ebeveynlerin çocuklarının dijital teknoloji aracılığıyla karşılaşabilecekleri risk faktörlerinin ve dijital fırsatların farkında olmaları olarak açıklanabilir (Prensky, 2001; Eastin ve ark., 2006; Yurdakul ve ark., 2013). Ebeveynlerin, çocuklarının dijital dünyadaki hareketlerini kontrol ederlerken onları sadece karşılaşabilecekleri risk ve tehditlerden korumanın yanı sıra, dijital araçları nasıl daha verimli kullanabileceklerini, hangi faydalardan yararlanabileceklerinin de peşinde olmaları gerekmektedir. Dijital ebeveynlik rollerinden farkında olma rolünü incelerken, dijital fırsatların ve tehditlerin ne denli çeşitlendiğinin bilincinde olmaları önemlidir.

Dijital dünyanın beraberinde birçok fırsat getirdiği söylenebilir. Günümüzde; sağlıktan eğitime, bankacılıktan botaniğe, habercilikten turizme kadar her alandan bilgiye dijital dünyada erişimin çok hızlı olması, bireylerin çeşitli alanlarda bilgi edinimlerini kolaylaştırmaktadır. Bireylerin dijital teknolojiler aracılığıyla çeşitli problem durumlarında öneri ve çözümlere kolay ulaşılabilir olması, tercih nedenlerinden olabilir. Tüm bunların yanında, bireylerin artık dijital dünyada sadece bilgisayar başında oturarak kilometrelerce uzakta olan bir toplantıya katılabilir (Özkan ve Hira, 2017). Benzer şekilde, bilgiye erişimin kolaylaşması ile daha önce haberdar olunmayan bir iş kolunun bu yolla öğrenilmesi ve dijital ortamlardan edinilen bilgilerle bireylerin bu iş kollarına yönelmesi de mümkün olabilmektedir (Hasebrink ve ark., 2009). Söz edilen genel fırsatların yanı sıra, doğru kullanıma teşvik edildikleri takdirde dijital araçların ve internetin çocuklar ve gençler açısından da birçok fayda sağladığını söylemek mümkündür. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşabilmesi konusunda bilgilendirilen çocuklar çok çeşitli alanlarda kolay ve hızlı bilgi edinebilir, normalde gözlemlene fırsatı bulunmadığı birçok konuda simülasyonlar ve bilgilendirici videolarla öğrenmelerini pekiştirebilirler. Kişisel ve akademik gelişimlerine yardımcı olacak birçok kaynağa ulaşabilir, yabancı dil eğitim veren uygulamalar ile hiç gitmedikleri bir ülkenin dilini evlerinde otururken yabancı bir öğretmenden öğrenebilirler. Yine hangi bilgileri paylaşabilecekleri konusunda bilgilendirildikleri durumlarda ise,

kendilerini özgür bir biçimde ifade edecek platformlarda bulunarak kendi kimliklerini inşa noktasında ilerleme kaydedebilirler (Yay, 2019). Hem yetişkinlerin hem de çocukların birçok alanda hayatlarını kolaylaştıran dijital fırsatlar daha da çeşitlendirilebilir ancak ebeveynlerin bu fırsatlardan yararlanırken çocuklarına rol model olduklarının bilincinde olmaları ve bu fırsatları çocuklarının gelişimlerinde yararlı bir araç olarak kullanmaları ve çocuklarının kullanımına öncülük etmeleri gerektiği unutulmamalıdır (Dönmez, 2016).

Dijital dünyanın faydalarının yanında, bu faydalardan yararlanırken nelere dikkat edileceğinin bilinmesi de oldukça önemlidir. Nasıl ki bir ebeveyn, çocuğu yanında değilken nerede ve kimlerle birlikte olduğunu bilmek istiyorsa ve çocuğunun bulunduğu ortamlardan nasıl etkileneceği düşünüp olası sakıncalı durumları önlemek için gayret sarf ediyorsa; çocuğunun dijital dünyada da kimlerle birlikte olduğunu, nasıl ortamlara girip nelere maruz kalabileceğinin de bilincinde olmalıdır. Dijital teknolojinin sağladığı ortamlar sınırsız çeşitlilikte içerik bulundurması nedeniyle başıboş bırakılmış çocuklar için son derece tehlike kaynağıdır (Yay, 2019). Çocuklar için dijital riskleri üç başlık altında ele alınmıştır. Bunlar; karşılaşılabilecek içerik kaynaklı riskler, iletişim kurulan kişiler kaynaklı riskler ve dijital araçları doğru kullanamamaları sonucu riskli içeriklere katkı sağlayan çocuklardan kaynaklı risklerdir (Hasebrink ve ark., 2009).

Ebeveynlerin herhangi bir filtreleme programı ya da erişim kısıtlayıcı uygulama kullanmaması durumunda dijital dünyada başıboş bırakılmış olan çocukların yaşlarına uygun olmayan cinsel ya da şiddet içeren içeriklerle karşılaşmaları kaçınılmazdır. Araştırmalar, YouTube üzerinden çizgi film izleyen bir çocuk için yaşına uygun olmayan bir yetişkin içeriğine üç tıklama ile ulaşabileceğini ortaya koymaktadır (Dewey, 2013). Benzer şekilde, internet kullanan çocuk ve ergenlerin cinsel içeriklerle karşılaşma oranı %57, internet kullanımları esnasında alakasız cinsel içerikli reklamlarla karşılaşma oranı %38, farklı bir şey ararken yanlışlıkla porno sitesine girme oranı ise %36 olarak açıklanmıştır (Bober ve ark., 2005). Reklamlarla ya da ekranda birden beliriveren internet siteleri ile çocukların karşısına çıkan bu içerikler, yaşları büyüdükçe artan meraklarıyla birlikte bu sitelerin daha fazla ziyaret edilmesine ve ilerleyen yaşlarda sağlıksız cinsel gelişim, bozuk beden algısı, cinsel bağımlılık gibi problemlere neden olabilmektedir (Yay, 2019). Dijital dünyada çocuklar, yaşlarına uygun olmayan cinsel içeriklerle karşılaşmalarının yanı sıra, şiddet ve nefret söylemleri içeren içeriklerle karşılaşma riski ile de karşı karşıya kalmaktadırlar. Yine açıklanan verilere göre, internet kullanan çocuk ve gençlerin uygunsuz şiddet içeren içeriklerle karşılaşma oranı %22, nefret ve aşağılama söylemleri içeren bir içerikle karşılaşma oranı ise %9 olarak açıklanmıştır (Bober ve ark.,

2005). Bu veriler, çocukların dijital ortamlarda her gün karşılaşabilecekleri risklerin önemini göstermektedir. Benzer şekilde, çocukların kullandığı uygulamaların ya da oyun platformlarının birçoğunda mesajlaşma ve sohbet etme fırsatının bulunması, çocukların yabancılarla iletişime geçmesi sonucu tahmin edilemez risklerle karşılaşabileceği durumunu doğurmaktadır (Yay, 2019). Kötü niyetli insanların (yaşça büyük insanlar, suç örgütleri vs.) yönlendirmelerine açık hale gelen ve durumun ciddiyetini anlamaktan uzak çocuklar için çevrimiçi ortamlar; istismar, pedofili, siber zorbalık, suça alet olma vb. her türlü tehlikeyi barındırmaktadır (Canberk ve Sağiroğlu, 2007). Bu durum ise, iletişim kurulan kişiler kaynaklı risklere örnek olarak gösterilebilir (Hasebrink ve ark., 2009). Çocukların karşılaşabilecekleri uygunsuz içeriklerin yanında, dijital ortamlarda çocukların kullandığı birçok uygulamanın gizlilik ve veri paylaşım politikalarını açıkça belirtmediği de görülmektedir. Ayrıca, bazı uygulamaların indirilip bir sefer giriş yapılması halinde, hesabın silinememesi ve paylaşılan bilgilerin orada kayıtlı kalması gibi problemlerle karşılaşıldığı da belirtilmektedir (Holloway ve ark., 2013). Yani, çocuğun uygulamayı kullanımından elde edilen verilerin kimlerle ve ne durumlarda paylaşılacağı bilgisinin açıklanmamasının yanında, hesap kapatma ya da silme seçeneklerinin bulunmayışı da karşılaşılan tehdidi gözler önüne sermektedir. Bunlara ek olarak, dijital ortamlarda hangi bilgilerin paylaşılmaması gerektiğinin bilincinde olmayan çocuklar için paylaştıkları her bir bilgi, onları suiistimal edilmeleri konusunda daha da savunmasızlaştırmaktadır. Böylelikle yaptıkları her bir paylaşım ve irtibatta bulundukları kişiler, sürekli olarak dijital riske maruz kalmaları sonucunu doğurabilir ve yine bu durum, riskli içeriklere katkı sağlama noktasında etkin rol oynayan çocuklar kaynaklı risklere örnek verilebilir (Hasebrink ve ark., 2009).

Çocukların maruz kaldığı dijital risklerin değişimini konu alan OECD raporuna göre dijital riskler; çocukların çevrimiçi olamamaları nedeniyle eksik ve yetersiz hissetmeleri, uzun süre çevrimiçi vakit geçirmelerinden ötürü okul, aile ve arkadaşları ile ilişkilerinin bozulması, çevrimiçi ortamlarda kendilerine zarar verebilecek insanlarla arkadaşlık kurmaları ve herhangi bir amaçları olmadan sadece vakit geçirmek için dijital ortamlarda aktif olmaları şeklinde sıralanmıştır (Tracey ve Francesca, 2020). Bunların yanında, çocukların dijital araçları uzun süreli kullanımlarının birçok fizyolojik ve psikolojik sorunlara da yol açabildiği söylenebilir (Mustafaoğlu ve ark., 2018). Baş ve eklem ağrıları, sürekli olarak yorgun hissetme, görme bozuklukları, obezite, kas-iskelet sistemi sorunları gibi fiziksel problemlerin yanında depresyon, sosyal izolasyon ve özsaygının düşmesi gibi psikolojik problemlere de yol açabilmektedir (Mitchell ve Savil-Smith, 2005). Çocuklar

artık arkadaşlarıyla aynı ortamda bulunarak yüz yüze oyunlar oynamak yerine, çevrimiçi oyunları tercih etmekte ve uzun saatler boyunca telefon/ bilgisayar başında oturmaktadırlar. Bu durum, çocuklarda toplumdan soyutlanma ve yalnızlık gibi sorunlar doğuracağı gibi, çocukların gerçek hayatta sahip olamadıkları arkadaş çevresi ve sosyalliğin de yerini tutmamaktadır (Yao ve Zhong, 2014). Tüm bunların yanında, algılarında bozukluklar ve dijital araçlara ve çevrimiçi oyunlara bağımlılık geliştirme gibi problemler de görülebilmektedir (Anderson ve Bushman, 2001; Çetin ve Ceyhan, 2014; Gentile ve ark., 2004). 10-12 yaşlarındaki çocukların dijital araçları 4 saatten fazla kullanımları, çevrimiçi etkinlikler dışında hiçbir şey yapmak istememe, iştahsızlık ve yeme problemleri, yalnızlık hissi ve gerçek hayattan soyutlanma, uykuya dalmada güçlük ve uyku problemleri ve geleceğe yönelik umutsuzluk gibi durumlara neden olabilmektedir (Yang ve ark., 2013). Çocukların dijital araçları kullanımları ve fazla kullanımları sonucu geliştirecekleri bağımlılıklarını ele alırken ebeveynlerin dijital araçları kullanımlarının çocukları üzerindeki etkisinden bahsetmek de yerinde olacaktır. Dünyayı ve çevrelerindeki her nesne ile olan ilişkilerini ebeveynlerini rol model alarak öğrenen çocuklar için, dijital dünyada nasıl davranacaklarını da ilk ve en etkili olarak ebeveynlerinden öğrenmektedirler. Bu konuda, yapılan çalışmalar ebeveynlerin dijital araçları kullanım süreleri ile çocuklarının kullanım süreleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu öne sürmektedir (Lauricella ve ark., 2015).

Özetlemek gerekirse, ebeveynlerin dijital dünyada karşılaşılabilecekleri riskler açısından çocuklarını korumaları ve onları doğru ve verimli kullanıma yönlendirebilmeleri için dijital risk ve fırsatların farkında olmaları gerekmektedir. Ebeveynlerin, sahip oldukları tutum ve farkındalıklarının çocuklarının psikolojik ve fizyolojik sağlıklarını etkileyeceğinin bilincinde olmaları, yanlış yönlendirmeler ve olumsuz model olmalarla bağımlılık boyutuna da gelebileceği için bu anlamda ciddi öneme sahiptir. Çocuğunun dijital araçları kullanımının doğuracağı tehlikeleri öngören ve kullanımı denetleyici rolde olan ebeveynler için tam da bu noktada arabulucu rolünün devreye girdiği söylenebilir.

2.1.2.3. Dijital Arabuluculuk

Güncel hayatta iki kişinin arasındaki sorun için arabuluculuk yapacak olan bir kişinin nasıl iki kişiyi de tanıması, aralarında çıkabilecek olan olası sorunlar ve çözümler hakkında bilgi sahibi olması gerekiyorsa, ebeveyn arabuluculuğu için de bu gereklidir. Dış dünyadaki her şey ile kuracakları ilişkiyi ebeveynlerinin yönlendirmeleriyle belirleyen çocuklar için, dijital dünya ile aralarındaki ilişkiyi de ebeveynlerinin dijital teknolojilere yaklaşımıyla kurmaları çok önemlidir. Ebeveynlerin çocukları ile dijital araçlar arasında

köprü olması, karşılaşılabilecekleri olumsuz etkileri azaltarak sağladığı kolaylıklardan yararlanmaları, ebeveynlere bu konuda “arabulucu” rolü yüklemektedir.

Ebeveyn arabuluculuğu; ebeveynlerin çocuklarının dijital dünyayla ilişkilerini hem düzenleyen hem bu ilişkide onlara yol gösteren bir kavram olarak kabul edilmektedir. Dijital arabuluculuk rolleri kapsamında; ebeveynler, dijital dünyada karşılaşılabilecekleri risk ve tehdit unsurlarından bihaber olan çocukları için bu unsurları belirleme ve önleme noktasında sorumluluk sahibidirler (Yay, 2019). Ebeveynlerin dijital arabuluculuk yapabilmeleri ve bu anlamda stratejiler geliştirebilmeleri için, dijital dünyayı ve dijital araçları tanımaları ve nasıl kullanılacakları konusunda bilgi sahibi olmaları gerekmektedir.

Ebeveynlerin dijital dünya hakkında bilgisiz oldukları durumlarda, çocuklarının teknoloji kullanımlarına yönelik yanlış çıkarımlarda bulunmaları, yersiz kısıtlamalar ile çocuklarının kullanımlarını tamamen kısıtlamaları söz konusu olabilir. Eksik bilgidен kaynaklanan bu tarz yanlış anlaşılmanın, daha büyük aile krizlerine dönüşmesi kaçınılmaz olacaktır (Kim ve Davis, 2017). Bu tarz durumlarda ise, ebeveynlerin çocuklarının dijital dünyadaki hareketleri üzerindeki kontrolünden söz etmek pek mümkün olmayacaktır (Facer ve ark., 2003; Livingstone ve Bober 2006). Öte yandan, dijital dünya hakkında daha fazla bilgi ve tecrübeye sahip olan ebeveynlerin, bu anlamda çocuklarına daha iyi yol gösterdikleri ve arabuluculuk rollerini daha iyi yerine getirdikleri söylenebilir. Ancak, dijital dünya hakkında fikir sahibi olmak ve kullanmayı biliyor olmak da ebeveynlerin çocuklarını kontrol etme noktasında yetmeyebilmektedir. Ebeveynler; her geçen gün gelişen dijital dünyaya ayak uydurmak için teknik bilgileri sürekli olarak araştırmalı, gerekirse kontrol ve denetim amacıyla kullanılabilecek uygulama ve yöntemlerin farkında olmalıdırlar. Sonrasında, bu bilgiler ışığında, çocuklarının dijital dünyada nasıl davranıp nasıl davranmamaları gerektiği konusunda onlardan beklentilerini açık bir dille ifade etmelidirler (Symons ve ark., 2017). Kendilerinden beklenen davranışın açık ifade edildiği durumlarda çocuklar daha uyumlu davranışlar sergilemekte, böylelikle ebeveynler de arabuluculuk rollerini daha rahat bir ortamda yerine getirebilmektedirler (Kim ve Davis, 2017).

Dijital arabuluculuğun türlerinden olan kısıtlayıcı arabuluculuk, çocukların yaşı arttıkça, çocukları dijital dünyada kontrol etme noktasında işlevsiz kalmaktadır (Livingstone ve Helsper, 2008). Teknolojinin gelişmesi ve çeşitlenmesi ile birlikte, dijital arabuluculuğun; sabit kural ve kısıtlama odaklı stratejilerden çok, içerik odaklı, daha dinamik ve mümkünse ebeveyn-çocuk ortak kararına bağlı stratejilere dönüştüğünü söylemek yerinde olacaktır (Mazmanian ve Lanette, 2017; Symons ve ark., 2017).

Ebeveynler, farklı stratejiler geliştirerek çocuklarının dijital dünyadaki etkinliklerini kontrol etmeyi planlamaktadırlar, bu nedenle sahip oldukları farklı arabuluculuk stratejileri, kontrol başlığında ele alınmıştır.

2.1.2.4. Kontrol

Kontrol, ebeveynlerin çocuklarına göre çok daha tecrübeli oldukları dünyada, çocuklarına yol gösterip onları denetledikleri mekanizma olarak adlandırılabilir. Ebeveynlerin günlük hayatta, çocuklarının yabancılarla konuşmaması ve tanımadıkları insanlara kendileri ve aileleri hakkında bilgi vermemeleri gerektiğini söyledikleri gibi, dijital ortamlarda da nasıl davranıp nasıl davranmamaları gerektiğini açıklamaları ve çocuklarının dijital eylemlerini kontrol etmeleri gereklidir (Yurdakul ve ark., 2013). İnternet ortamında ebeveynin kontrolünden uzak bir şekilde dolaşan çocukların karşılaşabileceği sınırsız tehlikenin varlığından söz etmek mümkündür (Canberk ve Sarioğlu, 2007) ve bu durum da ebeveyn kontrolünün önemini göstermektedir (Odabaşı ve ark, 2007). Dijital ebeveynlik farkındalığına sahip bireyler, çocuklarını dijital ortamlarda yalnız bırakmamalı, onların kullanımlarını filtre programları veya çeşitli uygulamalar ile sınırlandırmalı ve önceden hazırlayacakları kılavuzlar ile çocuklarının ne zaman ve ne kadar dijital ortamlarda aktif olacaklarını belirlemelidirler (Yurdakul ve ark., 2013).

Çocukların dijital dünyadaki kontrol ve denetimlerine stratejileri; sınırlandırıcı, etkin ve birlikte kullanım olarak tanımlanmıştır (Livingstone ve Helsper, 2008). Buna ek olarak, fiziksel gözlem, dijital teftiş, güven odaklı söylemsel stratejiler, sosyal ve teknik anlamda kontrol ve kısıtlama ve diğer ebeveynlerle konuşma gibi ebeveynlerin izlediği stratejiler 5 başlık altında ele almıştır (Page Jeffery,2021).

Sınırlandırıcı kullanım, kullanım süresini ve biçimini teknik anlamda destek alarak kısıtlama olarak ifade edilebilir (Livingstone ve Helsper, 2008). Ebeveynler; çeşitli uygulamalar, filtre programları ya da denetim mekanizmaları sayesinde, çocuklarının dijital araçları kullanım süresini ya da eriştikleri içerikleri kısıtlayabilirler ve bu sayede çocuklarını kontrol edebilirler. Ebeveynlerin sahip olduğu stratejilerden bir diğeri olan fiziksel gözlem ise, ekstra bir bilgi veya kurulum gerektirmeden ebeveynlerin sadece gözlem yolu ile çocuklarının ne kadar ve ne zamanlarda dijital araçları kullandığını tespit etmeleri olarak tanımlanabilir ve ebeveynlerin çocuklarının dijital dünyadaki hareketlerini gözlemleme yoluyla takip etmeleri anlamına gelmektedir. Bu strateji, bilgisayarın evin ortak kullanılan odasında konumlandırılması, yatak odasında dijital araç kullanımının kısıtlanması, sık sık ekran başına gelerek çocuğun ne yaptığının kontrol edilmesi vb. olarak örneklendirilebilir (Page Jeffery, 2021). Benzer şekilde bu kısıtlamalar; belli bir yaşa

gelmeden çocuğa kişisel dijital araç almama, sosyal medya hesabı kullanımına izin vermeme, yemek masası, aile toplantısı, uyku/ders çalışma vakti gibi belirli mekân ve zamanlarda dijital araç kullanımına sınır getirme şeklinde çeşitlendirilebilir (Livingstone ve Helsper, 2008). Dijital teftiş olarak adlandırılabilir olan bir diğer yöntem ise, çocuklara kendilerine ait birer telefon almaktan çok ebeveynlerinin telefonlarını kullanmaları yoluyla hem kullandıkları uygulamaların takibi hem de süre sınırlaması yapılabilmektedir. Benzer şekilde, çocukların kendilerine ait telefonları olması durumunda ise, filtre programları ve aile paylaşım uygulamaları ile çocukların internet arama içerikleri ebeveynlerinin dijital araçlarına bildiri olarak gitmekte, böylelikle ebeveynler çocuklarının dijital dolaşımlarını kontrol edebilmektedirler (Çolak, 2019). Bu yöntemi kullanan ebeveynler, her ne kadar kontrol ve denetim fırsatına sahip olsalar da bu yöntemin, çocukların gizlilik haklarını ellerinden alan ve güvenlerini sarsan bir yöntem olduğunu kabul ettiklerini rapor etmişlerdir (Livingstone ve Bober, 2006).

Etkin kullanım, ebeveynlerin çocuklarına dijital araçlar ile ilgili bilgi vererek farkındalıklarını arttırmaları şeklinde tanımlanabilir (Livingstone ve Helsper, 2008). Bu sayede, çocukların dijital dünyada karşılaşabilecekleri risk ve tehditlere karşı bilgilendirilmesi ile dijital araçları daha temkinli kullanmaları sağlanabilir (Nathanson, 2001). Kontrolün her an mümkün olamayacağının farkında olan ebeveynler, çocuklarının güvenliğini kazanmak için güven odaklı bir yaklaşım benimsemektedirler. Bu şekilde, çocuğun kendisini yanlış bir durumda bulduğu anlarda, yardım istemekte tereddüt etmeyeceğini ve bu sayede ebeveynin gerektiğinde kontrol ve denetim sağlayabileceğini ifade etmektedirler (Page Jeffery, 2021). Çocuğun dijital dünya ve riskleri ile ilgili bilgilendirildiği etkin kullanım stratejisinde; çocuğun, karşılaşabileceği riskler konusunda bilinçli olduğu ve ebeveyni ile güven odaklı bir iletişime sahip olduğu için, diğer çocuklara oranla dijital dünyada ebeveynin gözetiminde hareket edeceği varsayılmaktadır (Livingstone ve ark., 2017).

Birlikte kullanım ise, daha çok eğitsel ve eğlence amaçları ile çocukla birlikte kullanma olarak ifade edilse de çocuğun dijital araçları kullanımı esnasında yanında bulunma ve dijital araç kullanımını aktif olarak izleme olarak geniş kapsamda ele alınabilir. Söz konusu etkinlik, dijital oyun gibi bir etkinlik ise ebeveynin çocukla birlikte oynaması, çocuğun bireysel olarak gerçekleştirdiği başka bir etkinlik ise de ebeveynin onu takip edip ne yaptığını izlemesi, birlikte kullanım stratejisine örnek olabilir ve bu yolla dijital takibin daha mümkün hale geldiği söylenebilir (Çubukcu ve Bayzan, 2013).

Ebeveynlerin, çocuklarını dijital risklerden korumak için geliştirdikleri stratejiler için ‘en doğru’, ya da ‘tercih edilmesi gereken’ diye bir sınıflandırma yapmak pek doğru

olmayacaktır. Ebeveyn-çocuk ilişkisi, ebeveynin ve çocuğun karakteristik özellikleri, çocuğun yaşı, dijital araçları kullanım amaçları ve bu anlamdaki eğilimleri vb. birçok faktör, ebeveynin benimseyeceği strateji konusunda etkili olduğu söylenebilir. Yapılan çalışmalarda, dijital arabuluculuğun ve ebeveyn kontrolünün arttığı durumlarda çocuğun dijital dünyada karşılaşacağı risklerin azalacağı yönündeki beklentilerin karşılık bulmayabileceği de gösterilmiştir (Kerr ve Stattin, 2000). Yani ebeveynler çocuklarını dijital dünyada korumak adına türlü stratejilere sahip olsalar da birtakım risklere engel olamama durumları söz konusu olabilir. Ebeveyn arabuluculuğu çocukların dijital dünyada karşılaşabilecekleri riskleri azaltır ancak çocukların dijital ortamlarda akranları ile iletişime geçmeleri ve onların yönlendirmeleri ile hareket etme durumlarında karşılaşabilecekleri riskler artabilir (Nathanson, 2001). Bu açıdan düşünüldüğünde, riskleri en aza indirebilmek için ebeveynler, karşılaşabilecekleri riskli durumlar konusunda yaşlarına uygun olacak şekilde çocuklarını mümkün olduğunca bilgilendirmeli, çevrimiçi hareketlerinin sınırını net bir şekilde belirtmelidir. Ebeveynlerin çocuklarının çevrimiçi arkadaşlıklarını takip etmesi ve dijital dünyada kimlere güvenip kimlere güvenemeyecekleri konusunda çocuklarını bilgilendirmesi önerilmektedir (Yurdakul ve ark., 2013). Bu durumlarda, ebeveynlerin çocuklarının dijital dünyadaki hareketleri konusunda kontrol ve denetime sahip olması sağlanabilmekte ve karşılaşılacak riskler mümkün olduğunca azaltılabilmektedir.

2.1.2.5. Dijital Etik

Literatür incelendiğinde dijital etik kavramının iki farklı şekilde ele alındığı görülmektedir. Bunlardan ilki, ebeveynlerin çocuklarına dijital etiğin ne olduğu konusunda bilgilendirme yapması ve çocuklarını dijital ortamlarda etik davranışları konusunda yönlendirmesidir. İkinci yaklaşıma göre ise, dijital etik; çocuklarını dijital ortamlarda kontrol eden ebeveynlerin çocuklarına yönelik uymaları gereken etik kurallar bütünü olarak ele alınabilir. Ebeveynler çocuklarını dijital dünyada kontrol etme sorumluluğuna sahiptirler ancak bu kontrolün hangi düzeyde ve hangi durumlarda söz konusu olabileceği, çocuğun yaşının bu kontrol düzeyi üzerinde nasıl bir etkisi olabileceği dijital etik çerçevesinde ele alınması gereken meselelerden birisidir. Ebeveynler çocuğun yaşı, karakteri ve dijital ortamları kullanım eğilimlerine göre kontrol stratejileri geliştirmeli ve kontrolü sağlarken çocuklarıyla çatışma içerisine girmeden saygı çerçevesinde ve mümkün olduğu kadar iş birliği içerisinde bir kontrol mekanizması oluşturmalıdır. Etik olmayan yanlış tutumlar sergilemeleri, çocuklarda psiko-sosyal açıdan problemlere neden olabilmektedir (Kabali ve ark., 2015). Dijital dünyada çocuğunu tehlikelerden koruyan ve

kontrol eden ebeveynler için çocuklarına interneti ve dijital araçları nasıl kullanması gerektiği ile birlikte, aynı zamanda kendisine sunabileceği olanakları da açıklamaları önerilmektedir. Ebeveynler, çocuklarına teknolojinin getirdiklerinin hayatı kolaylaştıran yenilikler olduğunu açıklarken, bu olanaklardan faydalanmanın da bir sınırı olacağını ve bu durumları dijital etik çerçevesinde değerlendirmenin yerinde olacağını ifade etmelidirler. Mason (1986) dijital dünyanın sağladığı olanakların yanında, etik sorunlar olarak adlandırılabilir olumsuz davranışların varlığına dikkat çekmiş ve bu sorunları Fikri Mülkiyet, Erişim, Gizlilik ve Doğruluk başlıkları altında ele almıştır. Bu başlıklar ise dijital dünyadaki anlamlarına göre değerlendirilecek olursa; çocukların dijital ortamlarda karşılaşacakları bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini araştırmalarının önemi, bu bilgilerin kime ait olduğunun bilinmesi ile birlikte hak sahibine yönelik sorumlulukların tespiti ve bu çerçevede bu bilgileri kullanırken ya da paylaşırken nelere dikkat etmeleri gerektiği şeklinde özetlenebilir (Yurdakul ve ark., 2013). Benzer şekilde, dijital etik kavramının boyutlarını; kişisel bilgilerin korunması, telif haklarına saygı, bilgilerin doğruluğunun temini, dijital değerlere saygı ve dijital ayak izi şeklinde sıralamıştır. Buna paralel olarak, dijital etik boyutları; fikri mülkiyet, kişisellik, gizlilik, bilgi yüklemesi, cinsiyet nedenli ayrımcılıklar ve sansür olarak açıklayan araştırmalar da bulunmaktadır. Dijital etiğin, dijital ortamlarda uygun olan davranışların yapılmasını gerektiren normlara göre şekillendiği söylenebilir (Ribble, 2009). Bireyler, dijital ortamlardaki etkinliklerinde çevrimiçi prosedürlere ve yürütme standartlarına uymak zorundadırlar ve ebeveynler bu konuda çocuklarına bu değerleri aşılama konusunda birincil sorumluluğa sahiptirler (Ribble ve Bailey, 2007). Dijital ortamlardaki diğer bireylere saygılı davranma, diğer bireylerin gizlilik ve güvenlik alanlarını ihlal etmeme, bireylerin iyiliğine yönelik kullanma, dijital platformların kullanımında kanunları göz önünde bulundurup uygun davranma gibi davranış örüntüleri gösteren bireyler dijital ortamlarda uyulması gereken etik ilkelere sahip olmaktadır (American Sociological Association, 2002). Belirtilen dijital etik boyutlarının varlığından söz edebilmek için ebeveynlerin dijital okuryazarlık becerilerine sahip olması gerekmektedir. Bu konuda, ebeveynlerin dijital anlamda okuryazar olabilmeleri için yeniliklere açık olmaları, yeni teknolojileri takip etmekten kaçınmamaları gerekmektedir.

2.1.2.6. Yenilikçilik

Dijital ebeveynlik rollerinden bir diğeri olan yenilikçilik, ebeveynlerin dijital araçlar ve dijital ortamlardaki gelişmeleri takip edip teknolojinin getirdiği değişimlere adapte olabilmeleri, bu sayede çocuklarının dijital ortamlardaki aktifliğini izleyebilmeleri ve

onları karşılaşılabilecekleri risklerden koruyabilmeleri olarak ifade edilebilir (Yurdakul ve ark., 2013). Ancak ebeveynlerin çocuklarına dijital dünyada yol göstermeleri ve karşılaşılabilecekleri riskleri önceden tespit edip önlemeye çalışmaları aslında düşünüldüğü kadar kolay olmamaktadır. Ebeveynlerin üzerlerine yüklenen bu yeni sorumluluğun zorluğuna dikkat çekmek için dijital yerli- dijital göçmen kavramları kullanılmıştır. 1980 öncesi doğanlar dijital göçmen iken, 1980 sonrası doğan nesil dijital yerli olarak tanımlanmıştır (Prensky, 2001). Bu durumda, dijital dünyanın içerisine doğan çocuklar dijital yerli; dijital teknolojilerin gelişmelerine adapte olmaya ve bu yeni sürece ayak uydurmaya çalışan ebeveynleri ise dijital göçmen olarak nitelendirilmektedirler (Bilgiç ve ark., 2011). Dijital yerli olan çocukların beyin fonksiyonlarının ve öğrenme süreçlerinin dijital göçmenlerden farklı olması (Prensky, 2001) da ebeveynlerin işini zorlaştırmaktadır. Nitekim Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi'nin bir çalışmasına göre Türkiye'deki çocukların %78'sinin dijital dünyada ebeveynlerinden daha fazla bilgiye sahip olduğu açıklanmıştır. Aynı şekilde ebeveynlerin yalnızca %13'ünün teknolojik bilgilerinin çocuklarından daha iyi olduğu öne sürülmüştür (Sharples ve ark., 2009). Bu durumda, teknolojinin içine doğmayan dijital göçmen ebeveynler için teknolojik gelişmeleri takip ederek ona ayak uydurmanın, dijital yerli olan çocuklarına oranla daha zor olduğu söylenebilir. Ebeveynler, çocuklarının teknolojileri doğru ve güvenli bir şekilde kullanmalarını teşvik etmek isterken, dijital dünyada doğru ve yanlış davranışları ayırt etmekte zaman zaman zorlanabilmektedirler. Ebeveynlerin “göçmen” olarak nitelendirildikleri bu dünyanın hızına yetişmeleri adına çok çaba sarf etmeleri gerektiğini söylemek yerinde olacaktır. Çocuklarının internet/dijital araç kullanımlarını denetleyebilmek adına çeşitli yazılım veya uygulamalar kullanmaları, çocuklarının eriştiği site ve oyunlar hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu yolla dijital teknolojinin hızına yetişmeye çalışmaları gerekmektedir. Ancak yapılan çalışmalarda ebeveynlerin bu hıza ayak uydurmakta epey zorlandıkları da görülmektedir (Lauricella ve ark., 2014, Prensky, 2001). Çocukların yaş aldıkça teknoloji kullanımına yönelik bilgi ve becerilerinin de arttığını ve öğrenmelerindeki bu artışın dijital göçmen olan ebeveynlerinden daha hızlı olduğu görülmektedir. Bu anlamda karşılaşılabilecek problemleri tespit edip çözüm arayabilmek için; ebeveynlerin bu konudaki görevlerini ele almak ve dijital teknolojilerin ebeveynler üzerindeki rolünü kavramanın yerinde olacağı söylenebilir (Ebcin, 2017). Sonuç olarak, ebeveynlerin yeniliklere açık, teknolojik gelişmeleri takip edebilen, öğrenme motivasyonuna sahip ve dijital dünyanın gerekliliklerine uyum sağlayabilen yapıda olmaları dijital ebeveynlik rollerini kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir denebilir.

2.1.3. Teknolojinin Aile ve Çocuk İletişimine Etkileri

Hayatımıza birçok yenilik ve kolaylık teknolojinin gelişmesi ile birlikte eklenmiştir. Teknoloji dendiğinde akla gelen birçok kavram ve araç bulunmaktadır. Tablet, telefon, bilgisayar ve televizyon bu teknolojik araçların başında gelmektedir. Bu teknolojik cihazlar hayatımıza birçok kolaylık getirmesinin yanında özellikle çocukların gelişim alanlarını da birçok yönden etkilemektedir. Teknolojinin günümüze kadar olan bu gelişim ve değişimi onu doğru ve yararlı olarak kullanabilmek için teknolojik gelişimleri de iyi anlamayı gerektirmektedir. Teknolojik araçlara çabuk ulaşılabilen ve teknolojik araçların kullanımının fazla olduğu bir çevrede yetişen çocukların teknolojik araçlara karşı bağımlılığı artmakta olup yaşamlarının vazgeçilmez unsurları arasında olabilmektedirler (Karaca ve ark, 2007). Büyük bir hızla gelişmekte olan dijital teknolojinin bir sonucu olarak dijitalleşme, insan hayatını dört bir yandan kuşatan ve göz ardı edilmemesi gereken bir gerçekliktir. İçinde bulunduğumuz yüzyıl “dijital çağ” olarak nitelenebilir (Parlak, 2017). Aile yaşantıları da bu durumdan oldukça etkilenmektedir. Ebeveyn olmanın temel amacı, çocukların sağlıklı gelişimlerini ve güvenliğini sağlamak, aynı zamanda çocukları gelecekte topluma yararlı birer birey haline gelmelerine yardımcı olmaktır (Söğüt, 2020).

Doğru kullanıldığında teknolojinin bir ayağı olan bilgisayar ve internet kullanımı çocuk ve gençlere çok sayıda fırsat sunabilir. Çocuklara oynama, keşfetme, eğlenme ve öğrenme imkânı sunar. Birçok bilgiye kolay yoldan ulaşma imkânı sunduğu için araştırma ve ödev yapmak için kolaylık sağlar. Çocukların internette yaptıkları yararlı araştırmalar gelişimlerine katkı sağlar. Yurtiçi ve yurtdışındaki anlık gelişmelere, haberlere kolay erişim fırsatı sağlar. Genel olarak internet, çocukları yaratıcılıklarını desteklemek yönünde de oldukça yarar sağlamaktadır. Gördüklerinden veya okuduklarından etkilenen, onlar hakkında bilgi edinen ve merak duygusu gelişen çocuklar, kendileri de bir şeyler yapmak istemektedir (Cömert ve Kayıran, 2010).

Bu avantajların beraberinde getirdiği riskler ve dezavantajlar ele alındığında, şiddet ya da cinsel içerikli sitelere erişimin günümüzde oldukça kolay olması çocukların gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Yapılan bazı araştırmalar özellikle de erken çocukluk dönemi içerisinde dijital teknoloji araçlarının aşırı kullanımının bilişsel, sosyal-duygusal, motor ve dil gelişimleri alanlarında gecikmelere neden olabileceğini göstermiştir (Pagani ve ark., 2010). Yabancı kişilerde iletişim kurabilmek ve özel bilgileri dış dünyaya sunmak açısından da internetin aşırı kullanımı tehlike oluşturabilmektedir (Lavigne ve ark., 2001). Teknolojik cihazlar fiziksel etkinliğin fazla olmadığı bir yaşam tarzına teşvik ettiği için çocukların yaratıcılığını ve dil gelişimlerini de engellemektedir (Plowman ve ark.,

2010). Ayrıca, çocukların bilişsel gelişimini olumsuz yönde etkileyerek çocuklarda kaygı bozukluğuna, oyun ve ekran bağımlılığına neden olabilmektedir. Okula ilgisinin azalmasına ve motivasyon eksikliğine neden olabilmektedir. Çocuğun sosyal ve gerçek yaşamdan kopması ve böylece asosyal kişilik özelliklerine sahip çocuklar olmasına zemin oluşturabilmektedir. Dijital oyunlar beraberinde şiddet eğilimini de getirebilmektedir. Okul öncesi ve okul çağındaki çocuklarda dikkat sorunları oluşmasına, öfkeli davranışlara, fiziksel bozukluk, obezite ve uyku problemlerine neden olabilmektedir. (Genç, 2014; Mistry ve ark., 2007; Mustafaoğlu ve ark., 2018 ve Plowman ve ark., 2010). Dijital araçların gereğinden fazla kullanılması çocukların zamanlarını verimsiz bir şekilde geçirmelerine neden olmaktadır (Kanter, 2020). Yanlış veya zararlı bilgiye erişim sağlayan çocuklar siber zorbalık davranışlarına maruz kalabilmektedir. Çocuklar ekranlarda şiddet içerikli sahnelerle maruz kaldıkça saldırgan ve şiddet içerikli davranışlar sıradan ve olağan davranışlar olarak algılanabilmektedir (Augner ve Hacker, 2012).

İnternetin hayatımıza getirdiği birçok yenilik beraberinde çocukların gelişimi için zararlı ve riskleri de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Yalnızca kısıtlamalar ve yasaklamalar aracılığı ile bu riskli durumlarda mücadele etmek ve başarılı olmak mümkün değildir. Yasaklanan durum çocuk tarafından daha da ilgi çekici hale gelebilir. Bu nedenle dijital araç gereçleri ve interneti yasaklamaktansa yararlı olan kullanım yollarını göstermek, kullanım süresini sınırlandırmak gibi yöntemler daha etkilidir (Yay, 2019).

Bu risklerle mücadele etmeyi yalnızca internete yasal anlamda getirilecek olan yasaklama ve kısıtlamalar yaparak başarabilmek mümkün değildir. En başta bu konuda yapılması gereken şey internet ve teknoloji kullanıcılarının bilinçlendirilmesi, dijital okuryazarlık durumlarının geliştirilmesidir. Bu nedenle de çocukların internet ve teknoloji kullanımında ebeveynlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Ebeveynler teknolojiyi çocukların yanında ve onlarla birlikte kullanırken olması gerektiği şekilde kullanmazlarsa çocukların uyku düzenleri, sosyal ilişkileri, dil gelişimleri, oyunları ve fiziksel hareketleri zarar görebilir. Ebeveynlerin teknolojiyi ne şekilde kullandıkları çocukların dijital ortamlarda ne yaptıkları kadar önemlidir. Teknoloji çocukların öğrenim ve gelişimleri ile orantılı bir şekilde erişilebilir kılınmalı ve aynı zamanda ebeveynler de kendilerini doğru rol modeller olarak ortaya koymalıdır (Goodwin, 2018).

Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda günümüzde teknolojinin doğru şekilde kullanılması adına ebeveynlere çok daha fazla sorumluluk düşmektedir (Çelik, 2020). Çocukların dijital teknolojileri kullanımına ilişkin süre sınırlamaları yapmak, içeriklerin kontrolünü ve denetimini yapmak için filtre ve güvenlik programları kullanmak davranış

örüntüleriyle dijital teknolojilerin bilinçli ve güvenli kullanımını teşvik etmek, uyku rutinlerinde dijital teknolojilerin kullanımında düzenleme yapmak şeklinde sıralanabilir.

Çocukların dijital ortamlarda çok fazla vakit geçirmeleri veya olumsuz dijital alışkanlıkları sosyal-duygusal, bilişsel, dil ve fiziksel gelişimine zarar verebilmektedir. Ancak bunun yanında kontrollü ve yararlı teknoloji kullanımı da çocukların gelişimlerini desteklemektedir. Literatür tarandığında anne ve babaların dijital araç gereçleri çocukları ile beraber kullanmalarının, ekran süresi sınırlandırması yapmalarının çocukların tutum ve gelişimlerini olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

2.1.3.1. Psikososyal Gelişim Üzerine Olumlu Etkileri

Doğru kullanıldığı takdirde nitelikli içeriklere sahip medya paylaşımları 2 yaş üzeri çocukların sosyal beceri gelişimlerini olumlu yönde etkileyebilmektedir. Dijital oyunlar kişiler arası etkileşimi artırmakla beraber çocukların sosyal çevrelerini ve becerilerini de geliştirdiği vurgulanmaktadır (Barr, 2010; Chaudron ve ark., 2015; Sayar ve Benli, 2020).

Sosyoekonomik düzey fark etmeksizin televizyon neredeyse tüm ailelerin evinde bulunmaktadır. Televizyonun aynı zamanda eğitim amaçlı kullanılması ile birlikte diğer teknolojik cihazlara sahip çocuklar arasında eğitim içeriklerine ulaşma engelinin ortadan kalkması sağlanabilir. İyi tasarlanarak oluşturulmuş olan programlar çocukların öğrenmelerine olanak sağlayabilir, saygı duyma, hoşgörülü olma, empati kurma gibi davranışları öğrenmelerini ve hayata geçirmelerini destekleyebilir. Arkadaşları ile etkileşim ve iletişim içinde olmalarını sağlayarak arkadaşlık ilişkilerini kuvvetlendirebilir. Kullanılan dijital medya uygulamaları ve dijital oyunlar çocukların özgüven duygusunu geliştirmelerini destekleyebilir. Çocukların özdenetim kurmalarını sağlayabilir. Çocukların kendilerine rol model alabilecekleri olumlu davranışların sergilendiği medya içerikleri bulunabilir. Kontrollü ve sağlıklı bir iletişim ortamında fikirlerini arkadaşları ve çevresi ile paylaşması mümkündür (Akbulut, 2013; Chaudron ve ark., 2015; Üstündağ, 2020).

2.1.3.2. Fiziksel Gelişim Üzerine Olumlu Etkileri

Çocukların dijital ortamlarda bulunmaları tamamıyla hareketsiz ve pasif olmaları anlamına gelmez (Kabali ve ark., 2015). Bazı platformlar ve dijital ortamların kullanımı çocukları fiziksel etkinliğe yönlendirebilir. Çocuklar televizyon, tablet vb. dijital araçlardan izledikleri görüntüleri ve hareketleri taklit edebilirler. Eğlenceli yoga ve spor hareketleri izleyerek günlük yaşamlarına dâhil edebilirler. Dijital teknoloji araçları çocukları sağlıklı beslenme, spor yapma, yürüyüş yapma gibi davranışlara teşvik edebilir. Bazı uygulama ve programlar çocukların öz bakım becerilerini geliştirebilir (Üstündağ,

2020). Kişilerin tüm beden ile hareket halinde olmalarını sağlayan sanal oyunlar da yararlı olabilmektedir (Sayar ve Benli, 2020).

2.1.3.3. Bilişsel Gelişim Üzerine Olumlu Etkileri

Genç kuşaklar teknolojinin etki alanına en çok giren ve bundan en çok etkilenenlerdir. Yaratıcılık, yapay zekâ ve çeşitli bilişsel beceriler gerektiren alanlarda günümüz kuşaklarının aktif ve üretken oldukları görülmektedir. Teknoloji kullanımının bilişsel gelişimi olumlu veya olumsuz yönde etkileme durumu teknolojiyi kullanma biçimine göre farklılaşmaktadır. Çocukların bilişsel becerilerini etkin bir şekilde kullandıkları ve bireyin pasif durumda olmadığı internet ve bilgisayar etkinliklerinin bilişsel gelişime katkıda bulunması beklenir (Akbulut, 2013; Kabali ve ark., 2015). İnternette doğru etkinliklerle zaman geçirilir, doğru erişimler sağlanırsa bilişsel gelişime de katkısı kaçınılmaz olacaktır. Çocukları problem çözmeye, sorunları gidermeye yönlendirecek, karar verme mekanizmasını harekete geçirecek olumlu içerikler bulunabilir. Eğitim-öğretim yöntemleri dijital çağa uygun olarak kullanıldığında bilişsel becerilerin öğretilmesi, geleneksel yöntemlere göre daha etkili olabilir (Üstündağ, 2020).

Çocukların hem yeni fikirler edinmesine hem de bu yeni fikirleri uygulamasına olanak tanıyarak bu bilgilere ulaşımı kolaylaştırır. Bilişsel beceri gerektiren dersler ve ödevler konusunda yol gösterici olabilir. Eğlenceli ve çocukların ilgisini çekebilecek tarzdaki dijital medya uygulamaları çocukların öğrenme ve kendilerini geliştirme motivasyonlarını artırabilir. Görsel bilgileri oldukça hızlı bir biçimde işlediği için bu tarz etkinlikler çocukların görsel zekâlarını geliştirir. Dijital oyunlar bir sonraki hamleleri düşüncelerini sağlayarak olası sonuçlar hakkında tahmin yürütmelerine yardımcı olur (Akbulut, 2013; KewalRamani ve ark., 2018).

2.1.3.4. Dil Gelişimi Üzerine Olumlu Etkileri

Sesleri tanıma, harfleri öğrenme, kelime dağarcığını geliştirme, yazma, okuma, okuduğunu anlama, kelime oluşturma, cümle oluşturma gibi birçok beceriyi geliştirmeye yönelik dijital medya uygulamaları bulunmaktadır. Doğru kullanıldığı takdirde çocuklar kelime ve seslere karşı farkındalık kazanabilirler (Üstündağ, 2020). Anne ve babanın yanı sıra çevresel faktörlerin de çocuk gelişimi üzerinde büyük bir önemi vardır. Çevredeki uyarıcı ögeler de çocukların dil gelişimine katkıda bulunabilir. Yalnızca diyaloglar halinde geçen çizgi filmlerin çocukların dil gelişimi üzerine pek bir yarar sağlamadığı görülürken, çizgi film içinde çocukları konuşmaya teşvik eden, çocuklara soru soran ve yeni kelimeler kullanan karakterlerin bulunması çocukların dil gelişiminde ilerleme sağladığı ortaya konulmuştur (Linebarger ve Walker, 2005).

2.1.4. Teknolojinin Kötüye Kullanımı

Televizyon, bilgisayar, tablet, internet gibi dijital araçlar normalden fazla, kontrolsüz ve amaçsız kullanıldığında teknolojinin kötüye kullanımı oluşmuş ve bu teknoloji kullanımı artık zararlı hale gelmiş olur (Yay, 2019). Elbette teknolojinin yararları olduğu gibi zararları da bulunmaktadır, bununla birlikte iki zıt yaklaşımı da olduğu gibi kabul etmek mümkün değildir. Birbirini takip eden çocukluk ve ergenlik dönemi göz önüne alındığında tamamen teknolojinin etkilerine maruz kalınmış bir çocukluk ve ergenlik döneminin de sakıncaları olacağına bilinmesi gerekir (Akbulut, 2013). Teknolojinin kötüye kullanımının gelişim alanları üzerinde bazı olumsuz etkileri vardır. Teknoloji uygunsuz veya normalden fazla kullanıldığında aile ve çocuk ilişkisini, aynı zamanda çocukların başka bireylerle iletişim kurma becerilerini olumsuz etkileyebilir. Teknolojinin kötüye kullanımı sonucunda çocuklar şiddet içeriklerine maruz kalabilir. Bunları kendilerine rol model edinerek günlük yaşamda da problem davranışlar sergileyebilirler (Goodwin, 2018).

Dijital araçlara aşırı derecede zaman ayırmalarının bir sonucu olarak çocuklarda uyku problemleri gözlemlenebilir. Yeterli derecede uyumayan bireylerde özellikle de çocuk ve ergenlerde dürtü kontrol bozukluğu, öfke kontrolünde problem ve yeni şeyler öğrenmede güçlükler yaşanır. Bu tarz uyku problemlerinin önüne geçebilmek adına bazı önlemler alınabilir. Uyku haline geçmeden en az yarım saat önce bütün teknolojik araçlar ve ekrandan uzak durmak gerekmektedir. Aynı zamanda mümkünse çocukların yattığı odada bilgisayar, telefon, tablet gibi dijital araçlar bulunmamalıdır (Yay, 2019).

Teknolojik araçlar çocukların tek taraflı bir iletişim kurmasına neden olur. Sosyalleşemeyen ve yalnızca dinleme kısmında aktif olan çocukların dil gelişimi olumsuz yönde etkilenmektedir. Sosyal medya uygulamalarına, bilgisayarlara, televizyon ve tabletler gibi çeşitli dijital araçlara fazla zaman ayrılması aile ve çocuk etkileşimini azaltarak iletişim kopukluğuna neden olabilir. Dijital çocuklar için teknolojinin sağlıksız kullanımına işaret edebilecek bazı belirtiler vardır: Dijital dünyada geçirdiği sürenin farkında olmamak, dijital dünyada geçirilen süre sınırlamalarına uygun davranmamak, dijital dünya kullanımını kontrol altına almayı ya da durdurmaya tekrar tekrar deneyip başarısız olmak, dijital dünyada geçirilen sürenin her geçen gün artması, dijital dünyada olmadığı zamanlarda kendini huzursuz, üzgün ya da öfkeli hissetmek, sıkıntılı hissederken kendini daha iyi hissetmek için genellikle dijital dünyaya dönmek, dijital dünyada geçirdiği süre hakkında yalan söylemek, dijital dünya zihninde büyük yer kapladığı için gerçek hayatta yaptığı şeylere odaklanamamak, dijital dünyaya (oyunlar vb.) aşırı para harcamak,

dijital dünyada zaman geçirmek için fiziksel ihtiyaçları ertelemek, ekran başında geçirilen zamanın sağlık sorunlarına yol açması, okul başarısının düşmesi, aile ve arkadaş ilişkilerinin zayıflaması olarak bilinmektedir (Sayar ve Benli, 2020).

2.1.4.1 Psikososyal Gelişim Üzerine Olumsuz Etkileri

Sosyal medya platformları üzerinden çocuklar çeşitli açılardan olumsuz etkilerle karşılaşabilir. Bunlar siber zorbalığa maruz kalma olarak anılmaktadır ve konuya ilişkin çok özel bir araştırma birikimi olmuştur. Zorbalık maruziyeti dışında, bu araçların özellikle yarış içeren dijital oyunlar çocukların aşırı rekabetçilik duygusu geliştirmesi potansiyeli ile çocukların psikososyal gelişimi üzerinde olumsuz etkisi olabilir. Aynı şekilde video oyunlar çocukların öfke ve şiddet geliştirmelerine neden olabilir. Çocukların kişilik özellikleri dijital içeriklerden ve paylaşımlardan etkilenebilir Gerçek hayatı çok da yansıtmayan içerikler çocukların özenmesine, yetersizlik duygusuna kapılmalarına neden olabilmektedir (Sugawara ve ark, 2015). Ekran karşısındaki süreyi uzun bir şekilde geçiren çocukların sosyal ilişkileri olumsuz yönde etkilenebilir (Üstündağ, 2020). Yapılan bazı araştırmalara göre teknolojik cihazların aşırı kullanımı çocukların diğer kişilerle iş birliği içinde ve paylaşımcı olmasını engellemekte, motivasyonlarını azaltmakta ve sorumluluk sahibi olmalarını etkilemektedir ve çocukların duygusal gelişimleri risk altına girmektedir (Plowman ve ark, 2010).

Çocukların aşırı dijital araç kullanımı, çevredeki uyaranlara duyarsız kalmalarına yol açabilir ve niteliksiz zaman kullanımına neden olabilir. İnternet bağımlılığı çocukların kaygı, depresyon ve yalnızlık duygularını hissetmelerine neden olabilir (Augner ve Hacker, 2012; Coyne ve ark., 2020). Olumsuz davranışlar içeren içeriklere maruz kalabilir ve bu davranışları öğrenebilir. Dijital medya oyun ve programları çocukların bencillik davranışları geliştirmesine neden olabilir (Üstündağ, 2020). Çocukları gerçek yaşamdan soyutlayarak sanal dünyada uzun zamanlar geçirerek vakit kaybı yaşamalarına neden olabilir. Çocukların yaşlıları ile gerçek hayatta yüz yüze iletişiminin ve akranları ile grup oyunlarının azalmasına yol açabilir (Twenge ve ark., 2018; Mustafaoğlu ve ark, 2018).

2.1.4.2. Fiziksel Gelişim Üzerine Olumsuz Etkileri

Gelişim çağında olan çocukların daha çok fiziksel etkinliklere, harekete ihtiyaçları vardır. Bu durum göz önüne alındığında uzun saatlerini ekran ve dijital araçlar karşısında geçiren çocukların fiziksel gelişimleri olumsuz yönde etkilenebilmektedir (Chen ve Kennedy, 2005). Çocuklarda bazı duruş bozuklukları gelişebilir, kas ve kemik ağrıları, göz bozukluğu, iskelet sistemi sorunları gibi problemler doğurabilir. Hareketsiz kullanımın

sonucunda en sık görülen sağlık sorunlarından birinin de obezite olduğu bilinmektedir. Televizyon ve internet reklamları çocukları sağlıklı atıştırma alışkanlıkları tüketmeye yönltebilmektedir (Hingle ve Kunkel, 2012). Sosyal medya paylaşımları ve gerçek olmayan düzenlenmiş görseller, çocukların bedenlerine algılarını olumsuz yönde etkileyebilir (Groesz ve ark., 2002).

2.1.4.3. Bilişsel Gelişim Üzerine Olumsuz Etkileri

Beyin yapısı aşırı ekrana maruz kalma durumundan etkilenmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak da çocukların dikkat becerilerindeki gelişim olumsuz olarak etkilenmektedir. Özellikle 3 yaşından daha küçük çocuklarda ekran maruziyeti ileriki yıllarda bilişsel gelişim üzerine olumsuz etkiler bırakabilmektedir (McCarrick ve Li, 2007). Dijital teknoloji çocukların düşünme tarzları üzerinde etkili olabilmektedir. Dijital araçlar ve uygulamalar fazla uyaran içerdiği için ve aynı anda birden fazla şeye odaklanma gerektirdiği için zamanının çoğunu teknolojik araçlarla geçiren çocuklarda odaklanma yeteneğinin diğer çocuklara kıyasla daha az olduğu görülmektedir (Chaudron ve ark., 2015). Uzun süreler boyunca ekrana maruz kalma çocuklarda davranış problemlerinin oluşmasına neden olabilir. Ödev yapması gerekirken, ders çalışması gerekirken teknolojinin cazip gelmesiyle beraber uzun zamanlarını dijital ortamda geçiren çocukların akademik başarıları olumsuz etkilenebilir. Bir günde ekrana maruz kalma saatinin artması çocuğun yaşamın ilerleyen dönemlerinde dikkat eksikliği ve hiperaktivite gibi çocuğun okula ve sosyal yaşama uyum sağlamasını zorlaştıran dikkat problemlerinin oluşmasına neden olabilir (Öztürk ve Karayağız, 2007; Carson ve Kuzik, 2021).

2.1.4.4. Dil Gelişim Üzerine Olumsuz Etkileri

Dijital teknolojilerin dil gelişimi üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğu konusundaki çalışmalar çeşitlilik göstermektedir. Özellikle yabancı dil öğrenimi diğer bir deyişle ikinci dil edinim süreçlerinde teknolojiler görsel, işitsel ve yazılı fırsatlar sunmaktadır (Garrison ve Christakis, 2005; İler 2015) Çocuklar uygun olmayan kelime ve cümlelere maruz kalabilirler. Günlük hayatın içinde çocuklar ve ergenler başta olmak üzere özellikle televizyondan ve medya araçlarından izlediğimiz, dinlediğimiz şekilde konuşma tarzları, kelimeler ve cümle yapıları yaşamımızda yer edinmektedir. Bu kelime ve cümleler ile yanlış kullanımlar pekiştirilebilir (Tombul, 2006). Tek taraflı etkileşim olmasını sağlayarak, ekran maruziyetinin artması çocukta dil gelişimini geciktirebilir. Ebeveyn ve çocuk arasında sözel etkileşimin azalmasına neden olur (Kebir ve Özkaya, 2023; Linebarger ve Walker, 2005; Radesky ve ark., 2015; Zimmerman ve ark., 2007).

2.1.5. Çocuk ve Televizyon

Televizyon, evlerimizin bir parçası olan, oldukça yaygın kullanılan, birçok evde bulunan bir kitle iletişim aracı haline gelmiştir. Çocuklarımız da televizyonun olumlu ve olumsuz yanlarından etkilenmektedirler. Çocukların televizyondan etkilenme düzeylerine bakıldığında ailenin özellikleri ve tutumlarına, çevresel faktörlere, izledikleri veya maruz kaldıkları programların içeriklerine bağlı olarak etkilenme düzeylerinin değiştiği görülmektedir. En yaygın kitle iletişim araçlarından olan televizyon doğru kullanılmadığı takdirde çocuklar üzerinde birçok olumsuz etki yaratabilmektedir (Linebarger ve Walker, 2005) Aşırı derecede televizyona maruz kalan çocuklarda sosyal etkinlikler konusunda isteksizlik, ödev ve ders çalışmaya karşı direnme durumları, kitap okumaktan uzaklaşma, şiddet eğilimi, özellikle kendinden küçük çocuklara veya akranlarına karşı zorba davranışlar gösterme, gerçeklikten kopma, toplumsal ilişkilerde zorluklarla karşılaşma ve uzun süre boyunca televizyon karşısında kalmanın ortaya çıkardığı birtakım sağlık problemleri televizyonun olumsuz etkilerinin birer yansımasıdır (Büyükbaykal, 2007; Chonchaiya ve Pruksananonda, 2008).

Televizyonun çok sık seyredildiği, devamlı olarak arka planda açık olduğu evlerde bulunan çocuklar yaratıcılık, üretkenlik, problem çözme, iletişim kurma gibi sağlıklı bir gelişim için gerekli olan becerilerden yoksun kalmış olurlar. Arka plandaki televizyonun hiç susmadığı evlerde, çocukların hayal gücü, yaratıcılığı ve üretkenlikleri susmak zorunda kalır (Chaudron ve ark., 2015; Radesky ve Christakis, 2016; Uyan, 2021). Anne ve babaların çocuklara televizyon izleme konusunda rehberlik etmeleri son derece önemlidir.

Çocuklar uşuz bucaksız olan televizyon programlarını izlemeye oldukça küçük yaşlarda başlamaktadırlar. Bunun bir nedeni olarak çocukların küçük yaşlarda zamanlarını birçoğunun ev içerisinde geçiyor olması ve bu zaman dilimlerinde yetişkinlerin yanında olmalarıdır. Çünkü bu kadar çok zaman geçirmek durumunda kalmaları aynı zamanda yetişkinlerin televizyonda izledikleri yetişkin programlarını da izlemeleri durumunu oluşturmaktadır. Bu noktada ebeveyne düşen görev çocukların bu tarz program ve içeriklerden etkilenebileceklerini düşünerek çocukların yaş ve gelişimine düzeyi daha uygun programlar seçmeleri olacaktır. Çocuklar yetişkinlerin izlemekte olduğu programlardan uzak tutulmalıdır. Ebeveynlerin televizyon izlerken hangi programların yararlı olduğu ve çocukların izleyebileceği bilincine sahip olmaları, uygun olmayan içeriklerden çocukları uzak tutmaları çocukların sağlıklı gelişimleri açısından oldukça önemli ve dikkat edilmesi gereken bir konudur (Chaudron ve ark., 2015; Güngör, 2014).

Yetişkinlerin izledikleri program ve televizyon içeriklerini izlerken çocuklar zararlı içeriklere de maruz kalabilir. Çocukların televizyon maruziyeti arttıkça agresif davranış sergileme olasılıklarının arttığını göstermektedir (Manganello ve Taylor, 2009). En başta anne ve babaların izleyici olarak bilinçli olmaları, televizyonun insan hayatına etkileri hakkında bilgi sahibi olmaları, çocukları olumsuz ve zarar verici içeriklerden uzak tutmak ve korumak için nitelikli izleyici olabilmeleri gerekir (Çelik, 2020).

Ebeveynlerin televizyon izleme konusunda doğru rehberlik yapmaları önemlidir. Ayrıca, çocuklar gerçek dışı nesne ve figürleri algılayamayacak durumdaysa, bu tür içeriklerle yalnız bırakılmamaları ve birlikte kullanıma özen gösterilmesi önemlidir.

2.1.6. Çocuk ve İnternet

Günümüzde çocuklar çok küçük yaşlarda bilgisayar ile tanışmakta ve gerek ödevlerine yardımcı olması amacıyla gerek eğlence amacıyla bilgisayarda, internette oldukça fazla zaman geçirmektedir. İnternetin yararları onu kullanma biçimimize göre zaman geçtikçe daha da artmaktadır. Gelişmeleri izlemek bile baş döndürücüdür. İnternet bilgi edinme konusunda toplumsal sınırların olamayacağının bir göstergesidir. Çocuklar evrensel yeni bilgilere ulaşabildiği gibi farklı ülke ve kültürlerden de arkadaşlar edinebilmektelerdir (Tuncer, 2000).

Denetimsiz veya aşırı derecede internet kullanımının getireceği bazı olumsuzlukları sıralayacak olursak; çocuklar yaş ve gelişim dönemi özelliklerine uygun olmayan, kötü örnek teşkil edebilecek cinsellik, alkol ve madde kullanımı, şiddet gibi içeriklere maruz kalabilirler, karşılaştıkları reklamlar yoluyla sömürülebilirler, arkadaşları ve diğer kişilerle sosyal etkileşim içinde olmak yerine devamlı internet başında asosyal kişilik gelişimi gösterebilirler. Aynı zamanda bu durum fiziksel, zihinsel, sosyal ve psikolojik gelişim alanlarında ciddi problemlerin görülmesine yol açabilir, siber zorbalık ve şiddete maruz kalma gibi olumsuz bazı sonuçları da beraberinde getirebilir.

Bilgisayar ve internet erişimi olan dijital teknolojiler doğru kullanıldığı takdirde, çocukların ve gençlerin kişisel gelişimlerine katkı sağlamak, günlük yaşamda gözlemleme fırsatı bulamadığı birçok bilimsel bilgiyi görseller ile anlatan videolara ulaşma, yabancı dili geliştirmek ve akademik eğitimlerine katkı sağlamak gibi sunduğu birçok fırsat vardır (Chou, ve ark., 2016; Yay, 2019). İnternet aynı zamanda normal şartlarda ulaşmanın zor olacağı bir kişi ile sosyal medya veya e-mail gibi iletişim araçlarıyla iletişim kurabilme ve paylaşımlarda bulunabilme imkânı sunar.

2.1.7. Dijital Araçların Problemli Kullanım Nedenleri

Bireylerin enerjilerini atabilme ihtiyaçları, dışarıdaki insanlar tarafından görünür olma ihtiyacı ve akranları ile sosyalleşme ihtiyacı vardır. Bu durum göz önüne alındığında ebeveynler çocukları tablet, televizyon, bilgisayar, telefonu ellerinden bıraktığında ve bu davranışı çocuklarından istediklerinde bunların yerine koyabilecekleri alternatif seçenekler üretebilmelilerdir. Günümüzde ise çocukların gönül rahatlığıyla enerjilerini atacakları, rahatlıkla hareket edebilecekleri alanlar gittikçe daralmakta, enerjilerini atmalarını sağlayabilecek kısıtlı mekânlar bulunmaktadır. Aynı şekilde insanların ve etrafın kalabalıklaştığı, bireyselliğin ön plana çıktığı günümüzde kişilerin kendini ifade edebilme ihtiyaçları ve başkaları tarafından görünür olma ihtiyaçları tam anlamıyla karşılanamadığından kişiler problemli medya kullanımı ya da uzun zamanlar boyunca oyun oynayarak sanal ortamlarda kendilerini gösterme gibi yöntemlerle karşılama yoluna gidebilmektelerdir. İnsan sosyal bir varlık olması nedeniyle kendisi ile aynı yaş grubu içinde olan, benzer yaşantı deneyimleri yaşayan akranlarıyla yakın ilişkilerde bulunmak, onları anlamak ve onlar tarafından da anlaşılma ister.

Günümüzde akrabaların, kardeş sayılarının, mahalle arkadaşlıklarının azalmış olması, çocukları da dijital araçların başında sosyalleşme ihtiyaçlarını karşılamaya ve onlarla akran ilişkisi kurma yoluna itebilmektedir. Bunlar göz önüne alındığında problemli kullanımların önüne geçmeye yönelik her türlü atılacak adım, oluşturulacak ortam, çocukların ve gençlerin geleceği için büyük önem taşımaktadır. Bu ihtiyaçlara yönelik olarak sağlıklı bir temel ve bazı imkânlar oluşturulmadan ebeveynlerin yalnızca kısıtlayıcı ve yasaklayıcı önlemleri alması uzun vadede sorunu çözmez, duruma yalnızca kısa vadeli olarak bir çözüm oluşturmuş olur (Yay, 2019).

Türkiye’de yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde “problemli medya kullanımı” teriminin literatürde pek fazla yer almadığı, bunun yerine “ekran bağımlılığı, internet bağımlılığı, dijital oyun bağımlılığı, televizyon bağımlılığı, telefon bağımlılığı” gibi kavramların ağırlıkla yer aldığı görülmektedir.

2.1.8. Dijital Dünyada Anne-Baba Tutumları

Çocukların yaşamlarında kendilerine doğru yollar çizebilmeleri, özverili, üretken, kendine güvenen, öz saygısı gelişmiş, başarılı bireyler olabilmeleri yolunda ebeveynlerinin tutum ve davranışları büyük önem taşımaktadır. Yapılan araştırmalar çocukların ekran karşısında geçirdiği zaman ile anne ve babaların ekran karşısında geçirdikleri zaman arasında doğru orantı olduğunu ortaya koymaktadır. Çocuğun kişiliği büyük oranda anne

ve baba ile etkileşim, ardından çevre ile etkileşim sonucunda gelişmektedir (Çağdaş ve Seçer, 2015). Bu nedenle önce ebeveynlerin sağlıklı medya ve teknoloji kullanımında çocuklarına örnek olmaları gerekmektedir (Koning ve ark., 2018 Goodwin, 2018).

Çocuğun gelişimdeki en önemli etkenlerden biri de aile içerisindeki tutumlardır. Günümüz şartları da göz önünde bulundurulduğunda birçok ebeveyn çocuklara davranışları konusunda zorluk yaşamakta, bu da aile içi iletişimde tutarsızlıklara ve anlaşmazlıklara neden olabilmektedir. Anne baba tutumları üzerine çeşitli araştırmalar ve tanımlamalar yapılmıştır. Maccoby ve Martin (1983) bu tutumları demokratik, otoriter, izin verici, etnik azınlık, ilgisiz ve tutarsız şeklinde altı ana gruba ayırırken, Baumrind (1989) ise, anne- baba tutumlarını demokratik/dengeli, yetkeci (otoriter) ve izin verici olarak üç ana kategoriye ayırmıştır. İlerleyen dönemlerde gelişen dünya düzeni çocuk yetiştirmede farklılıklar olmasına neden olmuştur ve araştırmacılar yeniden tanımlamalar yapmıştır. Bakhla, Sinha, Sharan, Binay, Verma ve Chaudhury (2013), anne-baba tutumlarını demokratik, otoriter ve izin verici olarak tanımlamıştır. Buna ek olarak, Baumrind, Larzelere ve Owens (2010) ise, otoriter, yönlendirici, izin verici, demokratik, yeterince iyi, ilgisiz ve güvenilir anne-baba tutumları olmak üzere yedi farklı sınıflama yapmıştır. Tüm bu çalışmalar göz önüne alındığında demokratik, otoriter, izin verici ve aşırı koruyucu anne- baba tutumları ön plana çıkmıştır. Bu çalışmada Dijital teknoloji araçlarının çocuklar tarafından kullanımı Baumrind'in belirlediği temel anne baba tutumları açısından gözlemlenebilecek durumlar aşağıda açıklanmaktadır.

2.1.8.1. Otoriter Anne-Baba Tutumu

Otoriter ebeveynler çocukların kişilik özelliklerini, onların ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate almazlar. Çocukları ile kurdukları iletişim belli bir sınırdan ve mesafededir. Otoriter anne ve babalar çocuklarını belirli bir kalıp içerisinde yetiştirme eğilimindedirler. Çocukların koyulan kurallara sorgusuz bir şekilde uymalarını beklerler (Baumrind, Larzelere ve Owens 2010; Başal ve ark., 2014). Otoriter anne babalar çocukların yapısal farklılıkları, farklı istek ve ilgilerini dikkate almazlar. Otoriter ebeveynler için her şeyin bir kuralı vardır ve oldukça disiplinlidir. Çocuklara kurallar konulurken bu kuralların nedenleri açıklanmak yerine kurallara kesin olarak uymaları gerektiği söylenir. Çocukların kendi kişiliklerini geliştirmeleri, özgür ve bireysel davranışlarda bulunmaları desteklenmez. Bu tür ailelerde çocuklarla iletişim oldukça sert bir tavırla gerçekleşir (Dönmezer, 1999). Bu ebeveyn tutumuna sahip ailelerde ev içerisindeki her türlü kararı anne ve baba verir, çocukların söz hakkı bulunmaz.

Dijital çağda bu ebeveyn tutumu değerlendirildiğinde ev içi teknoloji kullanımına kurallar koyarken de çocukların gelişim özellikleri ve taleplerini dikkate almadıkları, kurallara katı bir şekilde uyması için çocuklara karşı ısrarcı davrandıkları görülmektedir (Uyan, 2021). Dijital teknoloji kullanımını yaş gelişimi ilişkilendirmeden kullanımını kısıtlayan ve kuralları tek başına belirleyen anne babaların çocukları kendilerini özgürce ifade edememektedir. Ev içinde otoriter tutumla karşılaşan çocukların kendilerini ifade etmek için dijital teknoloji araçlarını kullandığı ortaya koyulmuştur (High ve Caplan, 2009). Otoriter ebeveyn tutumuna sahip anne babalar, çocuklara cihaz kullanma izni vermemeye eğilimlidir ve çocuklara bağımsız erişim sağlamadan sadece fotoğraf veya videoları göstermektedir (Konok ve ark., 2020). Bu durum anne babaların dijital ebeveynlik farkındalık düzeylerinin düşük olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinde yer alan verimli kullanım ve risklerden koruma alt boyutlarında yer alan davranışları göstermedikleri düşünülmektedir.

2.1.8.2. İzin Verici Anne-Baba Tutumu

Orta yaş üzerinde çocuk sahibi olmuş ebeveynlerde veya tek çocuklu ailelerde oldukça fazla rastlanan bir anne-baba tutumudur. Bu ailelerde en sık görülen özellik çocukların her isteklerini koşulsuz ve şartsız yerine getirmeleridir. Aşırı hoşgörölü aileler çocuklarının olumsuz bir davranış bile olsa çocuklarının neredeyse hiçbir davranışına sınırlama getirmeyen ailelerdir. Böyle bir ortamda yetişmekte olan çocuk, ailede öncelik sahibi sayılan tek kişidir ve onun isteklerine diğer aile bireyleri kayıtsız şartsız uyarlar (Aksoy ve Koçtürk, 2019; Baumrind, Larzelere ve Owens 2010).

Bu tutuma sahip ailelerde çocuğun her isteği yerine getirildiği için bu durum zamanla alışkanlık haline gelir ve çocuk kural tanımamaya başlar. Çocuklar istedikleri her şeyi elde edebildikleri için aradan zaman geçtikten sonra doyumsuzluk duygusu geliştirmeye başlarlar. Bu çocuklar yetişkin olduklarında da toplumun vermediği hakları kendilerine tanımaya eğilim göstermektedir (Güngör, 2014, Özgür, 2016; Valcke ve ark., 2010).

Dijital teknolojilerin günümüzdeki yeri düşüldüğünde, bu tutuma sahip ailede yetişen çocuklar kendi davranışlarını kontrol etmeyi öğrenemezler ve daima kendi isteklerinin gerçekleştirilmesi için dijital teknoloji cihazlarına her fırsatta erişme beklentisi içinde olurlar. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeği göz önüne alındığında bu tutuma sahip anne babaların olumsuz model olma ve dijital ihmal alt boyutlarında yer alan davranışları gösterdikleri görülmektedir.

2.1.8.3. Aşırı Koruyucu Anne-Baba Tutumu

Bu tutumdaki ailelerde anne ve babalar normalde olması gerekenden daha fazla bir şekilde çocuklarına karşı ilgi göstermekte ve oldukça koruyucu-kollayıcı bir tutum geliştirmektedirler. Çocuk hayatı kendisi tecrübe ederek öğrenemez, düşünülecek her şeyi çocuk yerine anne ve baba düşünür, alınacak her türlü önlemi alırlar. Bu önlemler alınırken de meydana gelebilecek en kötü senaryo düşünülerek hareket edilir (Baumrind, Larzelere ve Owens 2010).

Teknolojik cihazların kullanımında da anne ve babaların oldukça endişeli davranırlar. Aşırı koruyucu aile ortamında yetişen çocuklar aileye karşı aşırı bağımlılık gösteren, kendi kararlarını veremeyen, çevredeki olumsuz durumlar karşısında güçsüz kalan, sosyal-duygusal yönden gelişmemiş, girişkenlikten uzak bireyler haline gelirler. Aşırı koruyucu anne-baba tutumu ile yetiştirilen çocuklar yeterince bağımsız davranışlarda bulunamazlar ve yeteneklerini ortaya çıkartıp kendilerini gerçekleştiremezler (Uyan, 2021).

Çocuk yetiştirmede bu tarz davranış görüntüleri gösteren anne babalar dijital teknolojilerin faydaları ve zararlarını çocuğa açıklamakta zorluk yaşayabileceği düşünülmektedir. Dijital teknoloji araçlarına karşı kendi kararlarını verebilmeyi yasak bir alan olarak gören çocuklar yetişebilir. Verimli ve doğru kullanımına ilişkin farkındalığa sahip olmayan çocuklar uygunsuz içerikler ve kullanımlar karşısında risk altında olabilirler. Bu tutuma sahip anne babaların dijital ebeveynlik alt boyutlarından verimli kullanım ve olumlu risklerden koruma alt boyutunda yer alan davranışları göstermediği için dijital ebeveynlik farkındalık düzeylerinin düşük olabileceği düşünülmektedir (Taneri ve Tiryakioğlu, 2015).

2.1.8.4. Demokratik Anne-Baba Tutumu

Ebeveyn tutumları arasında bulunan en sağlıklı anne-baba tutumudur. Bu tutuma sahip ebeveynler çocukları ile olan ilişkilerinde doğru ve sağlıklı iletişime çok önem verirler. Çocukların da kararlarını ve fikirlerini önemserler. İletişim engellerinden olan alay etme, lakap takma, öğüt verme, yıkıcı eleştirilerde bulunma, suçlayıcı cümleler kurma gibi davranış ve tutumlardan kaçınırlar. Çocukların istekleri ile ebeveynlerin kendi istekleri çatıştığı zaman, kendi çözüm önerilerini çocuğa zorlama ve baskı ile kabul ettirmek ya da çocuğun ısrarla kabul ettirmeye çalıştığı olumsuz çözüm önerilerini kabullenmek yerine; çözüm önerilerinin çocukla beraber üretildiği ve nasıl uygulanacağına birlikte karar verildiği, güç kullanımı, şiddet ve zorlama davranışlarının bulunmadığı problem çözme yöntemini kullanırlar (Çağdaş ve Seçer, 2015).

Anne, baba ve çocuk arasında samimiyete ve güvene dayalı sağlam bir ilişki bulunur. Ev içerisindeki dijital araçların kullanımına yönelik kararlar anne, baba ile ortak olarak alınır ve bu kurallara ev içerisindeki herkes uyar. Çocuklarına güven duymanın yanında onların yaşlarının getirdiği gelişim özelliklerini de unutmaz ve ona göre davranırlar. Ev içerisinde de çocuklara sorumluluklar verilir, kurallara uyulmadığı takdirde ne tür yaptırımların olacağı önceden belirlenmiştir ve herkes tarafından bilinir. Dijital araçların kullanımının yasak olduğu zamanlar ve alanlar net bir şekilde belirlenmiştir. Bu tutuma sahip ailelerde büyüyen çocuklar özgüvenleri gelişmiş, uyumlu, sorumluluk sahibi bireyler olarak yetişirler (Baumrind, Larzelere ve Owens 2010; Uyan, 2021).

İdeal aile tutumu olarak görülen demokratik anne baba tutumunda ebeveynler hiyerarşik açıdan çocukları üzerinde kurallar koyan ve bununla birlikte çocuklarına güven veren durumundadır. Çocuğun yanlış davranışları olduğunda anında cezalandırmak, tepki vermek, hemen çocuğu azarlamak yerine çocukla beraber yanlış yaptığı şeyin ne olduğu hakkında konuşup çocuğun kendi hatasını kendisinin bulması için fırsat tanımaları oldukça önemlidir. Her birey kendinin olduğu gibi kabul edildiği, birey olduğunun bilincinde olduğu ortamlarda bulunmak ister. Bu durum çocuklar için de geçerlidir. Çocuğun duygularının dinlenmesi, anlaşılması, onun dikkate değer biri olduğu inancını kuvvetlendirerek özgüveninin gelişmesini sağlar (Sayar ve Benli, 2020).

Çocukların dijital teknoloji araçlarıyla ilişkisi göz önüne alındığında, demokratik tutum sergileyen anne babaların çocukları dijital teknolojileri kullanırken riskleri değerlendirebileceği ve yararlı kullanım için kendini düzenleyebileceği düşünülmektedir. Demokratik tutuma sahip anne babaların dijital ebeveynlik farkındalık düzeylerinin yüksek olabileceği düşünülmektedir. Verimli kullanım ve risklerden koruma alt boyutunda yer alan davranışları gösterecekleri, çocukların dijital teknolojilerin verimli kullanıma yönlendirilecekleri olasıdır.

2.2. İlgili Araştırmalar

Çocuklar üzerinde internetin sık kullanımında ebeveynlerin davranış stillerinin etkileri incelendiğinde izin verici tutum sergileyen ebeveynleri olan çocukların baskıcı ve otoriter tutum sergileyen ebeveynleri olan çocuklara oranla interneti dijital araçlar ile daha fazla ve denetimsiz kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır (Valcke ve ark., 2010). Çocukların denetimsiz ve fazla dijital teknoloji kullanımı üzerine internet, oyun ve teknoloji bağımlılığı gibi kavramlar üzerine çalışılmıştır.

Devlet ve özel okulla devam eden öğrencilerle yürütülen bir çalışmada internet bağımlılık düzeylerinin erkek öğrencilerde kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu

görülmüştür. Buna ek olarak, devlet ya da özel okulda eğitim alan çocuklarda farklılaşma olduğu; özel okulda öğrenim gören öğrencilerin de devlet okulunda öğrenim gören öğrencilere göre internet bağımlılık düzeyinin daha yüksek olduğu ve internette geçirilen süre arttıkça internet bağımlısı olma riskinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır (Waldo, 2014). İnternet bağımlılık düzeyleri arttıkça ortalama olarak günlük internet kullanım sürelerinin de artmış olduğu görülmüştür (Kızılay, 2022).

Çocuklarda dijital oyun bağımlılığı ve anne babalarının dijital ebeveynlik farkındalığı arasındaki ilişkinin negatif yönde ve anlamlı düzeyde olduğu bulunmuştur. Dijital ebeveynlik farkındalığı yüksek olan ebeveynlerin çocuklarının dijital oyunlara bağımlılıklarının olmadığı görülmüştür. Dijital ebeveynlik farkındalığının ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkiyi ve çocuklarda sosyal yeterliliği hem doğrudan hem dolaylı pozitif yönde anlamlı düzeyde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çocukların sosyal yönlerinin yeterli düzeyde olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, dijital ebeveynlik farkındalığının ebeveynlerin evlilik yaşamını ise pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Mutlu bir evliliği olan ebeveynlerin aile içerisinde olumlu ilişkiler geliştirdiği belirtilmiştir (Kay, 2022).

Bu bulgular göz önüne alındığında dijital teknolojilerin kullanımı ve aile içi iletişimin olumlu etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu yaklaşıma benzer bir bakış açısıyla internet bağımlılığı ile yalnızlık arasında pozitif ilişki olduğu öne sürülmüştür. Yalnızlık duygusunu yoğun bir şekilde hisseden öğrencilerin daha fazla internet kullanımında bulunduğu görülmüştür. İnternette geçirilen sürenin artmasıyla akademik performansın düştüğü ve başarısızlık yaşandığı, internet bağımlılığı ile akademik performans arasındaki negatif yönde korelasyon sonucunda ulaşılmıştır (Sharma ve Sharma, 2017).

Buna ek olarak, çocukların internet bağımlılığı düzeyleri ile ebeveynlikte bilinçli farkındalık düzeyleri arasında ters yönlü ve zayıf ilişki olduğu bulunmuştur. Ebeveynlikte bilinçli farkındalık düzeyleri arttıkça, çocukların sosyal soyutlanma, işlevsizlik, yoksunluk, kontrol güçlüğü ve internet bağımlılığı düzeyleri azalmaktadır. Araştırma kapsamında yer alan katılımcıların ebeveynlikte bilinçli farkındalık düzeyleri ile dijital ebeveynlik tutum düzeyleri arasında ilişki olmadığı öne sürülmüştür (Bahrainian ve ark.,2014; Günaydın, 2021). Bunun yanı sıra, dijital ebeveynlik tutumu ebeveynlerin sosyal medya bağımlılığının olup olmamasına göre değişmemektedir. Ebeveynlerin Sosyal Medya Bağımlılığı ölçeği alt boyut puanları ile Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği puanları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır (Türkel, 2021).

Ayrıca annelerin teknoloji bağımlılığı ile dijital ebeveynlik düzeyleri arasında, negatif yönde ve yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu görülmüştür. Araştırmada

teknoloji bağımlılığı ile annelerin eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığı da incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre beklenen farklılaşmanın bulunmadığı görülmüştür (Yazıcı ve Özcan, 2021).

Buna ek olarak, annelerin olumsuz model olma ve dijital ihmal düzeylerinin babaların olumsuz model olma ve dijital ihmal düzeylerinden daha düşük olduğu; verimli kullanım ve risklerden koruma düzeylerinin ise babalardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre kadınların dijital ebeveynlik farkındalık düzeyinin erkeklerden daha yüksek olduğunun söylenebileceği sonucuna varılmıştır. Aynı çalışmada ebeveynlerin, eğitim düzeyine göre dijital ebeveynlik farkındalığının değişip değişmediği incelendiğinde; mezun olunan okul ile dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi arasında olumsuz model olma boyutu dışında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Ebeveynlerin olumsuz model olma durumunun eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Olumsuz model olma ve dijital ihmal düzeyleri yükseldikçe çocukların internet bağımlılık düzeyi de yükseldiği ve ebeveynlerin risklerden koruma düzeyleri yükseldiğinde ise çocukların internet bağımlılığının düştüğü görülmektedir (Manap ve Durmuş, 2021). Bunun yanı sıra, ebeveyn rolü bağlamında katılımcıların, dijital ebeveynlik öz yeterlik algı düzeylerine bakıldığında anne rolündeki ebeveynlerin baba rolündeki ebeveynlere oranla dijital ebeveynlik öz yeterlik algı düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür (Yaman, 2018).

Ebeveynlerin ebeveynlik tutumları, dijital ebeveynlik tutumları, çocuklarının zekâ düzeyleri ve sosyal becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Zeka düzeyi ile kişiler arası beceriler arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki; kızgınlık davranışlarını kontrol etme ve değişikliklere uyum arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki; kendini kontrol etme becerileri arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki; dinleme becerileri arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki; görevleri tamamlama becerileri arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki; sonuçları kabul etme becerileri arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki; sosyal becerileri değerlendirme ölçeği arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki; dijital medya risklerinden koruma ile koruyucu tutum arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki; otoriter tutum ile dinleme becerileri arasında negatif yönlü zayıf bir ilişki bulunduğu görülmüştür (Jafari, 2021). Ayrıca, dijital ebeveynlik tarzlarının ve ebeveynlerin dijital okuryazarlıklarının çocukların becerilerini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Purnama ve ark., 2022).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde ilk olarak araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve son olarak da verilerin analizine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma betimsel nitelikte bir durum belirleme çalışmasıdır. Araştırma katılımcılardan alınan bilgi ve görüşler doğrultusunda bir konu veya bir durum hakkında mevcut durumun tanımlandığı bir modelde tasarlanmıştır (Fraenkel ve ark., 2012).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırma okul öncesi ve ilköğretim düzeyinde eğitim gören 3-10 yaş aralığında çocuğu olan anne babaların görüşlerine göre çocukların dijital teknolojileri kullanma sıklıkları ve konuya ilişkin yaklaşımları incelemektedir.

Bu araştırmada amaçlı örneklem yöntemiyle çalışma grubuna katılımcılar dâhil edilmiştir. Amaçlı örneklem yöntemi, araştırmanın özel amacına uyan ve belli özellikleri olan grupların dahil edilmesine yöneliktir (Fraenkel ve ark., 2012). Bu bağlamda, çalışma 3-10 yaş aralığında okul öncesi ve ilköğretim düzeyinde eğitime devam eden çocuğu olan kolay ulaşılabılır, araştırmaya katılmaya gönüllü olan ve dijital teknoloji araçlarına sahip anne babalar ile yürütülmüştür. Özetle ulaşması kolay, gönüllü ve dijital teknolojileri kullanabilen ebeveynler katılımcıları oluşturmaktadır.

Çalışma grubunda toplam 346 kişi yer almıştır. Katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çocuk sayısı ve çocuğun yaşı gibi demografik bilgileri frekans ve yüzde olarak Tablo 3.1.'de sunulmaktadır.

Tablo 3.1.

Çalışma grubunun demografik özelliklerine ilişkin dağılımları

		f	%
Cinsiyet	Kadın	242	69,9
	Erkek	104	30,1
	Toplam	346	100,0
Yaş	20-29	17	4,9
	30-39	203	58,7
	40-49	108	31,2
	50-59	15	4,3
	60-69	3	,9
	Toplam	346	100,0

Eğitim Durumu	İlköğretim	4	1,2
	Ortaöğretim	42	12,1
	Lisans	221	63,9
	Yüksek Lisans	59	17,1
	Doktora	20	5,8
	Toplam	346	100,0
Çocuk Sayısı	1	139	40,2
	2	155	44,8
	3	48	13,9
	4 ve üzeri	4	1,2
	Toplam	346	100,0
Çocuk Yaşı	3-4	71	20,5
	5-6	97	28,0
	7-8	81	23,4
	9-10	97	28,0
	Toplam	346	100,0

Çalışma grubunda yer olan 242 kadın (%69,9) katılımcı (anne) ve 104 erkek (%30,1) katılımcı (baba) olarak yer almıştır. Çalışmaya katılan anne babalardan 17'si 20-29 yaş aralığındayken 203'ü 30-39 yaş aralığında, 108'i 40-49 yaş aralığındayken 50-59 yaş aralığında 15 kişi ve 60-69 yaş aralığında 3 kişidir. Bu bilgilere göre çalışma grubunda çoğunluklu olarak 30-39 yaş aralığındaki (%58,7) anneler dâhil olmuştur.

Ana babaların eğitim düzeyi bilgilerine göre ilköğretim düzeyinde eğitim almış olanların sayısı 4 (%1,2), ortaöğretim mezunlarının sayısı 42 (%12,1), lisans düzeyinde eğitim almış olanların sayısı 221 (%63,9), yüksek lisans derecesine sahip olanların sayısı 59 (%17,1), ve doktora düzeyinde eğitim almış olanların sayısı 20 (%5,8) olarak belirlenmiştir. Bu verilere göre, lisans düzeyinde eğitim alan katılımcılar büyük bir çoğunluğu oluşturması katılımcıların eğitim düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Tek çocuğa sahip olanların sayısı 139 (%40,2), iki çocuğa sahip olanların sayısı 155 (%44,8), üç çocuğa sahip olanların sayısı 48 (%13,9), dört veya daha fazla çocuğa sahip olanların sayısı ise 4 (%1,2) olarak belirlenmiştir. Bu verilere göre, çalışma grubundaki ana babaların çoğunluğu tek veya iki çocuğa sahiptir.

Çocukların yaş aralığına göre 3-4 yaş aralığında çocuğu olan 71 (%20,5), 5-6 yaş aralığında çocuğu olan 97 (%28,0), 7-8 yaş aralığında çocuğu olan 81 (%23,4) ve 9-10 yaş aralığında çocuğu olan 97 (%28,0) kişi çalışmaya katılmıştır. Bu bilgilere göre çalışma grubunda, 5- 6 yaş (%28) ile 9-10 yaş (%28) aralığında çocuk sahibi olan anne babalar çoğunluktadır.

Özetle, çalışma grubu çoğunlukla 30-39 yaş aralığında, lisans mezunu, 5-6 yaş (%28) ile 9-10 yaş (%28) aralığında 2 çocuk sahibi ve anne ebeveynlerden oluşmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği

Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği (DEFÖ) Manap ve Durmuş (2020) tarafından geliştirilmiştir. İlkokula giden çocuğa sahip ebeveynlerin farkındalığını ölçmeyi amaçlamakta ve 16 maddeden oluşmaktadır. 5'li likert tipi derecelendirmeye maddelere 1=Hiçbir Zaman, 2=Nadiren, 3=Bazen, 4=Sıklıkla, 5=Her Zaman şeklinde yanıt verilmesi beklenmektedir. Verimli kullanım (VK, 4 madde), risklerden koruma (RK, 4 madde), olumsuz model olma (OMO; 4 madde) ve dijital ihmal (Dİ, 4 madde) alt boyutlarından oluştuğu bilinmektedir.

Dijital ebeveynlik farkındalığı ölçeğinde yer alan alt boyutlarla belirlenmektedir. Ölçeğin toplam puanı yoktur, her bir alt ölçek kendi içinde değerlendirilmektedir. Dijital ebeveynlik farkındalığının yüksek olması için; Risklerden Koruma ve Verimli Kullanım alt boyutlarından alınan puanların yüksek olması belirlenirken, dijital ebeveynlik farkındalığının düşük olması için; Olumsuz Model Olma ve Dijital İhmal alt boyutlarından alınan puanların yüksek olması gerekmektedir (Manap ve Durmuş, 2020).

Kaiser-Meyer-Olkin değerinin 0,845 olduğu saptanmıştır. DFA sonucuna göre DEFÖ'ye ait modelin kalıntılara dayanan uyum indeksleri RMR= 0,056, GFI= 0,948, AGFI= 0,928; bağımsız modele dayanan uyum indeksleri CFI= 0,976, NFI= 0,910; yaklaşık hataların ortalama karekökü RMSEA= 0,033'tür. Güvenirlik bulguları incelendiğinde; DEFÖ'nün cronbach alpha iç tutarlılık katsayıları; Risklerden Koruma alt boyutu için 0,634; Verimli Kullanım alt boyutu için 0,717; Dijital İhmal alt boyutu için 0,785 ve Olumsuz Model Olma alt boyutu için 0,799 değerlerini aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışma kapsamında ise DEFÖ için yapılan güvenirlik analizi sonucunda (bkz. Tablo 3.2.) söz konusu ölçeğin Cronbach's Alpha güvenirlik katsayıları olumsuz model olma alt boyutu için 0,68; dijital ihmal alt boyutu için 0,83; risklerden koruma alt boyutu için 0,63 ve verimli kullanım alt boyutu için 0,64; olarak bulunmuştur.

Ölçeğin iç tutarlılığını değerlendirmek için genellikle 0,70 veya 0,80 gibi yüksek değerler tercih edilse de, 0,60 ile 0,70 aralığındaki değerler kabul edilebilir ve orta düzeyde güvenirliği temsil eder (George & Mallery, 2003). Bu bağlamda, elde edilen sonuçlar incelendiğinde, ölçeğin araştırma için uygun olduğu sonucuna varılmıştır. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğine verilen cevaplara göre puan ortalamaları ve diğer istatistiksel analizler Tablo 3.2.'de yer almaktadır.

Tablo 3.2.

Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği İstatistikleri

	Ortalama	Std. Sapma	Madde Sayısı	Cronbach α
Olumsuz Model Olma	9,07	2,80	4	0,68
Dijital İhmal	9,73	3,27	4	0,83
Verimli Kullanım	15,83	2,57	4	0,64
Risklerden Koruma	14,72	3,41	4	0,63

3.3.2. Dijital Ebeveynlik Yaklaşım Envanteri

Araştırmanın planlanması sürecinde ebeveynlerin dijital araçlarla ilgili yaklaşımlarını ve çocuklarının eğitim ve gelişimindeki önemine ilişkin görüşlerini ele alan ölçme aracına rastlanamamıştır. Konunun çok boyutlu ve ayrıntılı olması ve tez süresi için gerekli olan zamansal kısıtlama nedeniyle konuya ilişkin bir psikolojik ölçme aracının geliştirilmesine girişilememiş, araştırma amaçlarına uygun olarak hazırlanacak bir envanter aracılığıyla veri toplanması planlanmıştır.

Envanterde yer alacak maddelerin hazırlanmasında araştırma sorusuna uygun olan alan yazında mevcut diğer çalışmalarda/raporlarda yer alan içerikler de gözden geçirilmiştir (Wartella ve ark, 2013; Elias ve Sulkin, 2019). Kişisel değişkenlerle ilgili bilgileri toplamak amacıyla; cinsiyet, yaş, anne-baba eğitim düzeyi, çocuğun yaşı, çocuğun kullandığı ve sahip olduğu dijital teknoloji araçları, çocuğun dijital teknolojik araçları günlük ve haftalık kullanım süreleri ile ilgili maddeler yer almaktadır. Bunun yanı sıra ana babaların dijital teknolojileri ana babalık davranış örüntüleri açısından nasıl kullandıklarını ve dijital teknolojilerin çocuğun gelişimi ve eğitime ilişkin görüşlerini belirttikleri maddeler de derecelmeli olarak yer almaktadır. Katılımcılardan ifadelere “Hiç Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Fikrim yok”, “Katılıyorum”, “Tamamen Katılıyorum” şeklinde yanıt verilmesi beklenmiştir. Ekte sunulan envanterin taslağı hazırlandıktan sonra küçük bir ebeveyn grubuyla bir araya gelerek envanterde kullanılan terminolojinin ve dilin açıklığı ve anlaşılabilirliği üzerine ön deneme uygulaması gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerin ardından veri toplama süreci için son halini almış hali EK-4’de yer almaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Başkent Üniversitesi Etik Kurulu'ndan alınan Etik Onayı (Ek-1) doğrultusunda gerçekleştirilen araştırmanın veri toplama süreci, çevrimiçi bir formun kullanılmasıyla ana

babalara ulaşmayı amaçlamıştır. Bu form, sosyal medya uygulamaları ve kapalı veli grupları üzerinden ebeveynlere duyurulmuştur. Katılımcılar gönüllülük ilkesine dayalı olarak çalışmaya katılmaya davet sağlanmıştır.

Verilerin toplanması için oluşturulan formun içinde dijital ebeveynlik farkındalık düzeylerini belirlemek için Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçeğe ek olarak, çocuğun hem sahip olduğu hem de kullandığı dijital teknoloji araçların dağılımının belirlenmesi, bu araçların günlük ve haftalık kullanım sürelerinin sıklığı, ana babaların dijital teknolojileri ana babalık davranış örüntüleri açısından kullanım sıklıkları ve dijital teknolojilerin çocuğun gelişimi ve eğitimi üzerindeki etkilerine yönelik ana babaların görüşlerini belirlemek amacıyla bir envanter geliştirilmiştir.

Araştırmanın bu aşamasında etik kurallara uyularak verilerin çevrimiçi olarak toplanması, gizliliğin korunması ve katılımcılardan gönüllü olarak katılımın sağlanması ön planda tutulmuştur.

3.5. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler SPSS 23.00 programında analiz edilmiştir. Araştırmanın bağımlı değişkeni olan ebeveynlerin dijital ebeveynlik farkındalık düzeyleri diğer bir veri toplama aracında yer alan sorularda geçen değişkenlere göre incelenmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak için korelasyon analizi yapılmıştır. Bunun yanı sıra, frekans, t testi ve varyans analizleri de incelenmiştir. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği'nin alt boyutlarını incelemek amacıyla Tukey testi yapılmıştır. Envanterden elde edilen veriler, frekans ve yüzdelerle değerlendirilmiştir.

3.5.1. Verilerin Ön İncelenmesi

Verilerin analizine başlamadan önce, veri setinde aralık dışı değerlerin ve kayıp verinin olup olmadığı incelenmiştir. Bu öneri çerçevesinde, ilk olarak çevrimiçi uygulanan anketin cevapları SPSS Analizi için hazır hale getirilmiş ve aktarılan veri arasında uyumsuzluk olup olmadığı incelenmiştir.

Tüm veri değerlerinin %5'inden fazla kayıp veri olması kayıp verinin analizi etkileyebileceği göz önünde bulundurulmuştur (Tabachnick ve Fidell, 2014). Aralık dışında olduğu tespit edilen değişkenlerin olmadığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, yapılan incelemeler sonucunda tüm değerlerin yalnızca %0.57'sinin kayıp olduğu ve kayıp veri örüntü görselinin herhangi bir kayıp veri örüntüsü göstermemesi nedeniyle, kayıp verinin analiz sonuçlarını etkilemeyeceği varsayılmıştır.

Verilerin normal dağılım göstermesi için çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin $\pm 1,50$ değer aralığında olmalıdır (Tabachnick ve Fidell, 2014). Tablo 3.3.'de görüleceği üzere, çalışmadaki değişkenlerin basıklık ve çarpıklık değerleri bu aralığın dışına çıkmamaktadır. Bu noktadan hareketle, normallik varsayımının çiğnenmediği görülmektedir.

Tablo 3.3.

Basıklık ve Çarpıklık Değerleri

Ölçme Araçları	Çarpıklık (Skewness)	Basıklık (Kurtosis)
Dijital Ebeveyn Farkındalık		
Olumsuz Model Olma	,409	-,223
Dijital İhmal	,289	-,378
Verimli Kullanım	-,490	,222
Risklerden Koruma	-,400	-,454
Dijital Ebeveyn Yaklaşım Envanteri	-,364	,558

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, çalışmanın araştırma sorularına göre analizler yer almaktadır. Frekans, t testi ve varyans analizleri sonuçları rapor edilmiştir. Son olarak, analizlerin sonuçları hakkında kısa bir özet verilmiştir.

4.1. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Düzeyi ve Anne Baba Cinsiyetine Göre Değişimi

Araştırma grubundaki anne babalar arasında dijital ebeveynlik farkındalığı ne düzeydedir sorusuna yanıt bulmak için Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğine göre analizler yapılmıştır. Dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi anne ya da baba olmaya göre değişmekte midir? Sorusuna yanıt bulmak için Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin anne baba cinsiyetine göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı bağımsız grupta t testi ile incelenmiştir (Tablo 4.1.)

Tablo 4.1.

Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin anne baba cinsiyete göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki fark

	Cinsiyet	f	%	$\bar{x}$	Std. Sapma	t	p
Olumsuz Model Olma	Kadın	242	69,9	8,71	0,45	1,534	0,126
	Erkek	104	30,1	9,90	0,46		
Dijital İhmal	Kadın	242	69,9	9,52	0,57	1,198	0,232
	Erkek	104	30,1	10,1	0,55		
Verimli Kullanım	Kadın	242	69,9	16,2	0,54	-0,977	0,329
	Erkek	104	30,1	14,8	0,55		
Risklerden Koruma	Kadın	242	69,9	15,0	0,49	0,816	0,415
	Erkek	104	30,1	14,0	0,45		

Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği alt boyutları, bağımsız olarak değerlendirilir ve her bir alt boyut için ayrı bir toplam puan hesaplanır. Her bir alt boyuttan en az 4 en çok 20 puan alınabilir ve alınan puanların yüksek olması o alt boyutta düzeyin yüksek olduğunu ifade etmektedir. Alt boyutlar birlikte değerlendirildiğinde ise Risklerden Koruma ve Verimli Kullanım alt boyutlarından alınan puanların yüksek olmasıyla dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi yüksek kabul edilirken, Olumsuz Model Olma ve Dijital İhmal alt boyutlarından alınan puanların yüksek olmasıyla dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi düşük olarak kabul edilmektedir.

Çalışma grubunda yer alan anne babaların dijital ebeveynlik farkındalık düzeyleri alt boyutlardan alınan puanların ortalamalarına bakıldığında yüksek olarak yorumlanmıştır. Ayrıca, çalışma grubunda dijital ebeveynlik farkındalık düzeyinin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemek için bağımsız gruplar t testi uygulanmıştır. Bu sonuçlara göre dijital ebeveynlik farkındalık ölçeği alt boyutları cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir $t(346) = .95, p > .05$. Diğer bir ifade ile kadın ve erkeklerin dijital ebeveynlik farkındalık ölçeği alt boyutları arasında fark yoktur.

4.2. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeğinin Çocuğun ve Ana babanın Yaşına, Çocuk Sayısına ve Ana babanın Eğitim Durumuna Göre Değişimi

Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuğun ve ana babanın yaşına, çocuk sayısına ve ana babanın eğitim durumuna göre değişimi ve bununla ilgili analizler sıralanmıştır. Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuğun yaşına göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. (Tablo 4.2)

Tablo 4.2.

Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuk yaşına göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki fark

	Çocuğun yaşı	n	$\bar{x}$	Std. Sapma	F	p
Olumsuz Model Olma	3-4	71	3,17	0,54	2,670	0,047*
	5-6	97	3,23	0,45		
	7-8	81	3,27	0,40		
	9-10	97	3,36	0,42		
	Toplam	346	3,26	0,45		
Dijital İhmal	3-4	71	3,05	0,68	0,869	0,457
	5-6	97	2,99	0,54		
	7-8	81	2,92	0,54		
	9-10	97	2,93	0,52		
	Toplam	346	2,97	0,57		
Verimli Kullanım	3-4	71	3,10	0,62	0,695	0,556
	5-6	97	3,21	0,56		
	7-8	81	3,15	0,49		
	9-10	97	3,20	0,50		
	Toplam	346	3,17	0,54		
Risklerden Koruma	3-4	71	3,04	0,52	1,433	0,233
	5-6	97	2,90	0,47		
	7-8	81	2,91	0,48		
	9-10	97	2,94	0,45		
	Toplam	346	2,94	0,48		

* $p < 0,05$

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre olumsuz model olma alt boyutunun çocuk yaşına göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülürken ($p<0,05$), diğer alt boyutları anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür. Anlamlı farklılık gösteren olumsuz model olma alt boyutu için farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek için yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre; 9-10 yaşında çocuğu olanların olumsuz model olma düzeyi 3-4 ve 5-6 yaş çocuğu olanlardan anlamlı derecede daha yüksektir. Bu bulgu çocuğun yaşı büyüdükçe ana babaların çocuğuyla iletişime geçmek yerine telefonu ile ilgilenme, telefonu fazla vakit geçirme, telefonu uğraşırken çocuğun söylediklerini dinlememe ve çocuğunda eleştirdiği davranışları yapma gibi eylemlerin arttığı şeklinde yorumlanmaktadır.

4.2.1. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeğinin Anne Baba Yaşına Göre Değişimi

Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin ana babaların yaşına göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. (Tablo 4.2.1)

Tablo 4.2.1

Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin anne baba yaşına göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki fark

	Ana baba yaşı	n	$\bar{x}$	Std. Sapma	F	p
Olumsuz Model Olma	20-29	17	3,21	0,43	0,468	0,759
	30-39	203	3,26	0,47		
	40-49	108	3,30	0,43		
	50-59	15	3,15	0,43		
	60-69	3	3,25	0,50		
	Toplam	346	3,26	0,45		
Dijital İhmal	20-29	17	3,03	0,53	0,493	0,741
	30-39	203	2,95	0,59		
	40-49	108	3,01	0,55		
	50-59	15	2,90	0,39		
	60-69	3	2,67	0,63		
	Toplam	346	2,97	0,57		
Verimli Kullanım	20-29	17	3,16	0,49	0,802	0,525
	30-39	203	3,13	0,55		
	40-49	108	3,24	0,54		
	50-59	15	3,18	0,48		
	60-69	3	3,08	0,29		
	Toplam	346	3,17	0,54		
Risklerden Koruma	20-29	17	3,04	0,41	0,591	0,670
	30-39	203	2,94	0,49		
	40-49	108	2,96	0,49		
	50-59	15	2,80	0,38		
	60-69	3	2,83	0,14		
	Toplam	346	2,94	0,48		

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; dijital ebeveynlik farkındalık ölçeği alt boyutları yaşa göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir. Diğer bir ifade ile farklı yaştaki kişilerin dijital ebeveynlik farkındalık ölçeği alt boyutları aynı düzeydedir. Ayrıca yaş gruplarına göre dağılım incelendiğinde 30-39 yaş aralığındaki bireylerin en büyük grubu (%58,7) oluşturduğu ortaya çıkmaktadır; bu da otuzlu yaşlarındaki ebeveynlerin çocuklarının dijital teknoloji kullanımına rehberlik etmede önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Bu bulgu, dijital ebeveynlik yaklaşımlarını ele alırken bu yaş grubundaki ebeveyn bakış açılarını ve uygulamalarını anlamamanın önemini görülmektedir.

4.2.2. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeğinin Çocuk Sayısına Göre Değişimi

Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuk sayısına göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. (Tablo 4.2.2)

Tablo 4.2.2

Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuk sayısına göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki fark

	Çocuk Sayısı	n	$\bar{x}$	Std. Sapma	F	p
Olumsuz Model Olma	1	139	3,27	0,43	0,106	0,956
	2	155	3,26	0,47		
	3	48	3,25	0,46		
	4 ve üzeri	4	3,38	0,52		
	Toplam	346	3,26	0,45		
Dijital İhmal	1	139	2,94	0,58	2,857	0,037*
	2	155	3,02	0,53		
	3	48	2,94	0,60		
	4 ve üzeri	4	2,25	0,74		
	Toplam	346	2,97	0,57		
Verimli Kullanım	1	139	3,19	0,50	0,309	0,819
	2	155	3,14	0,57		
	3	48	3,20	0,54		
	4 ve üzeri	4	3,06	0,75		
	Toplam	346	3,17	0,54		
Risklerden Koruma	1	139	2,97	0,47	0,861	0,461
	2	155	2,95	0,46		
	3	48	2,84	0,54		
	4 ve üzeri	4	2,88	0,60		
	Toplam	346	2,94	0,48		

*p<0,05

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; dijital ihmal alt boyutu çocuk sayısına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek için yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre; 1, 2 ve 3 çocuğu olanların dijital ihmal düzeyi 4 ve üzeri sayıda çocuğu olanlardan anlamlı derecede daha

yüksektir. Ancak 4 ve üzeri çocuğa sahip ebeveynlerin az olması bu bulgu için istisna bir durum oluşturmaktadır.

4.2.3. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeğinin Anne Babanın Eğitim Durumuna Göre Değişimi

Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin ana babaların eğitim durumuna göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. (Tablo 4.2.3)

Tablo 4.2.3

Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin anne babanın eğitim durumuna göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki fark

	Ana babanın eğitim durumu	n	$\bar{x}$	Std. Sapma	F	p
Olumsuz Model Olma	İlköğretim	4	3,44	0,24	0,847	0,496
	Ortaöğretim	42	3,26	0,45		
	Lisans	221	3,29	0,46		
	Yüksek Lisans	59	3,17	0,45		
	Doktora	20	3,26	0,46		
	Toplam	346	3,26	0,45		
Dijital İhmal	İlköğretim	4	3,00	0,89	0,101	0,982
	Ortaöğretim	42	2,93	0,63		
	Lisans	221	2,96	0,56		
	Yüksek Lisans	59	2,99	0,59		
	Doktora	20	3,01	0,45		
	Toplam	346	2,97	0,57		
Verimli Kullanım	İlköğretim	4	2,69	0,69	1,210	0,306
	Ortaöğretim	42	3,20	0,56		
	Lisans	221	3,19	0,54		
	Yüksek Lisans	59	3,09	0,53		
	Doktora	20	3,16	0,47		
	Toplam	346	3,17	0,54		
Risklerden Koruma	İlköğretim	4	2,69	0,47	0,737	0,567
	Ortaöğretim	42	2,88	0,61		
	Lisans	221	2,97	0,47		
	Yüksek Lisans	59	2,90	0,40		
	Doktora	20	2,96	0,44		
	Toplam	346	2,94	0,48		

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; dijital ebeveynlik farkındalık ölçeği alt boyutları eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir. Diğer bir ifade ile farklı yaştaki kişilerin dijital ebeveynlik farkındalık ölçeği alt boyutları aynı düzeydedir. Ebeveynlerin eğitim düzeyi aynı zamanda dijital ebeveynliğe yaklaşımlarını da etkilemektedir. Veriler, ebeveynlerin çoğunluğunun lisans eğitimi (%63,9) aldığını ve bu bireyler arasında potansiyel olarak daha yüksek düzeyde dijital okuryazarlığın olduğunu

işaret etmektedir. Öte yandan, ilkökul eğitimi almış ebeveynler yalnızca küçük bir yüzdeyi (%1) temsil etmektedir; bu da dijital teknolojilerde gezinme konusunda ek destek ve rehberliğe potansiyel ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

4.3. Çocukların Dijital Teknolojilere Maruz Kalma Düzeyi

Dijital Ebeveynlik Yaklaşım Envanteri cevaplarına göre çocukların hafta sonu ve hafta içi dijital teknoloji kullanım sıklıkları ve hangi dijital teknoloji araçlarını kullandıkları incelenmiştir. (Tablo 4.3)

Tablo 4.3

Çocukların kullandığı dijital teknoloji araçların dağılımı ve kullanım sıklıkları

		n	%
Çocukların dijital teknolojileri kullanma sıklığı	Neredeyse hiç	8	2,3
	Haftada 1-2 gün	78	22,5
	Haftada 3-4 gün	83	24,0
	Haftada 5-6 gün	36	10,4
	Her gün	141	40,8
	Toplam	346	100,0
Çocukların hafta içi günlerinde dijital teknolojileri kullanma süresi	0-30 dk	108	31,2
	30-60 dk	132	38,2
	60-120 dk	66	19,1
	120-180 dk	17	4,9
	180 dk'dan daha fazla	23	6,6
	Toplam	346	100,0
Çocukların hafta sonu günlerinde dijital teknolojileri kullanma süresi	0-30 dk	62	17,9
	30-60 dk	107	30,9
	60-120 dk	97	28,0
	120-180 dk	40	11,6
	180 dk'dan daha fazla	40	11,6
	Toplam	346	100,0
Çocukların kullandığı dijital teknoloji araçları	Cep telefonu	101	29,9
	Tablet	131	38,8
	Eğitici oyun içeren akıllı cihazlar	7	2,1
	Oyun konsolları (Nintendo, PSP, Xbox vb.)	11	3,3
	Televizyon	88	26,0
	Toplam	338	100,0
Çocukların kişisel sahip olduğu dijital araçlar	Cep telefonu	41	17,8
	Tablet	145	63,0
	Eğitici oyun içeren akıllı cihazlar	7	3,0
	Oyun konsolları (Nintendo, PSP, Xbox vb.)	9	3,9
	Televizyon	28	12,2
	Toplam	230	100,0

Çocuğun dijital teknolojileri kullanma sıklığı dağılımı incelendiğinde; neredeyse hiç kullananların oranı %2,3, haftada 1-2 gün kullananların oranı %22,5, haftada 3-4 gün kullananların oranı %24, haftada 5-6 gün kullananların oranı %10,4, her gün kullananların oranı %40,8'dir.

Çocuğun dijital teknolojileri hafta içi kullanma süresi dağılımı incelendiğinde; 0-30 dk kullananların oranı %31,2, 30-60 dk kullananların oranı %38,2, 60-120 dk kullananları oranı %19,1, 120-180 dk kullananların oranı %4,9, 180 dk dan fazla kullananların oranı %6,6'dır.

Çocuğun dijital teknolojileri hafta sonu kullanma süresi dağılımı incelendiğinde; 0-30 dk kullananların oranı %17,9, 30-60 dk kullananların oranı %30,9, 60-120 dk kullananları oranı %28, 120-180 dk kullananların oranı %11,6, 180 dk dan fazla kullananların oranı %11,6'dır.

Çocukların kullandığı dijital teknoloji araçların dağılımı incelendiğinde cep telefonu %29,9, tablet %38,8, eğitici oyun içeren akıllı cihazlar %2,1, oyun konsolları %3,3, televizyon %26 oranında kullanılmaktadır.

Çocuğun kişisel olarak sahip olduğu dijital teknoloji araçları dağılımı incelendiğinde; cep telefonu %17,8, tablet %63, eğitici oyun içeren akıllı cihazlar %3, oyun konsolları %3,9, televizyon %12,2 oranında sahiptir.

Bu analizlere göre; çocukların dijital teknolojiyi her gün kullandıkları görülürken, hafta içi ve hafta sonu günlerde kullanım süreleri benzerlik göstermektedir. Dijital teknolojilerin hafta içi ve hafta sonu kullanım süresi çoğunlukla 30-60 dk olarak belirtilmiştir. Bu sürelerde hangi dijital teknoloji araçları olduğuna dair yapılan incelemede cep telefonu ve tablet öne çıkmaktadır. Kişisel dijital teknoloji araçlarında tablet oldukça fazla tercih edilmiştir.

4.3.1. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeğinin Çocuğun Dijital Teknoloji Kullanma Sıklığına Göre Değişimi

Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuğun dijital teknoloji kullanma sıklığına göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. (Tablo 4.3.1)

Tablo 4.3.1.

Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuğun dijital teknoloji kullanma sıklığına göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki fark

		n	$\bar{x}$	Std. Sapma	F	p
Olumsuz Model Olma	Neredeyse hiç	8	2,91	0,42	1,862	0,117
	Haftada 1-2 gün	78	3,21	0,45		
	Haftada 3-4 gün	83	3,30	0,40		
	Haftada 5-6 gün	36	3,28	0,47		
	Her gün	141	3,29	0,47		
	Toplam	346	3,26	0,45		

Dijital İhmal	Neredeyse hiç	8	3,22	0,43	0,855	0,491
	Haftada 1-2 gün	78	2,94	0,58		
	Haftada 3-4 gün	83	2,92	0,56		
	Haftada 5-6 gün	36	2,91	0,54		
	Her gün	141	3,01	0,58		
	Toplam	346	2,97	0,57		
Verimli Kullanım	Neredeyse hiç	8	2,69	0,56	7,784	0,000*
	Haftada 1-2 gün	78	2,97	0,52		
	Haftada 3-4 gün	83	3,13	0,49		
	Haftada 5-6 gün	36	3,17	0,59		
	Her gün	141	3,33	0,52		
	Toplam	346	3,17	0,54		
Risklerden Koruma	Neredeyse hiç	8	2,81	0,37	0,677	0,608
	Haftada 1-2 gün	78	2,91	0,49		
	Haftada 3-4 gün	83	2,92	0,43		
	Haftada 5-6 gün	36	2,90	0,42		
	Her gün	141	2,99	0,51		
	Toplam	346	2,94	0,48		

*p<0,05

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre verimli kullanım alt boyutunun çocuğun dijital teknoloji kullanım sıklığına göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($p<0,05$), diğer alt boyutların anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Anlamlı farklılık gösteren verimli kullanım alt boyutu için farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek için yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre; çocuğu her gün dijital teknoloji kullananların verimli kullanım düzeyi neredeyse hiç, haftada 1-2 gün ve haftada 3-4 gün kullananlardan anlamlı derecede daha yüksektir. Ek olarak çocuğu haftada 3-4 gün ve haftada 5-6 gün kullananların verimli kullanım düzeyi neredeyse hiç kullanmayanlardan anlamlı derecede daha yüksektir.

Özetle, haftada her gün dijital teknolojiyi kullanan çocukların ebeveynleri internetin yararları, zararları ve dikkat edilmesi gereken durumları açıklama, yararlı olabileceğine inandığı içerikleri kendisi çocukla paylaşma ve dijital teknoloji araçlarının etkilerini inceleyerek yenilikleri de analiz etme gibi eylemleri gerçekleştirme düzeyinin yüksek olduğu düşünülmektedir.

4.3.2. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeğinin Çocuğun Dijital Teknolojileri Hafta İçi Kullanma Süresine Göre Değişimi

Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuğun dijital teknoloji hafta içi kullanma süresine göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. (Tablo 4.3.2)

Tablo 4.3.2.

Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuğun dijital teknoloji hafta içi kullanma süresine göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki fark

		n	$\bar{X}$	Std. Sapma	F	p
Olumsuz Model Olma	0-30 dk	108	3,25	0,44	0,698	0,594
	30-60 dk	132	3,23	0,46		
	60-120 dk	66	3,33	0,47		
	120-180 dk	17	3,26	0,39		
	180 dk'dan daha fazla	23	3,33	0,51		
	Toplam	346	3,26	0,45		
Dijital İhmal	0-30 dk	108	2,93	0,54	1,535	0,192
	30-60 dk	132	2,91	0,58		
	60-120 dk	66	3,04	0,59		
	120-180 dk	17	3,12	0,47		
	180 dk'dan daha fazla	23	3,14	0,59		
	Toplam	346	2,97	0,57		
Verimli Kullanım	0-30 dk	108	3,00	0,54	9,890	0,000*
	30-60 dk	132	3,11	0,48		
	60-120 dk	66	3,35	0,49		
	120-180 dk	17	3,44	0,70		
	180 dk'dan daha fazla	23	3,55	0,49		
	Toplam	346	3,17	0,54		
Risklerden Koruma	0-30 dk	108	2,92	0,46	2,338	0,055
	30-60 dk	132	2,89	0,46		
	60-120 dk	66	3,02	0,53		
	120-180 dk	17	2,87	0,51		
	180 dk'dan daha fazla	23	3,17	0,42		
	Toplam	346	2,94	0,48		

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre verimli kullanım alt boyutunun çocuğun dijital teknoloji kullanım sıklığına göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ($p<0,05$), diğer alt boyutların anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Anlamlı farklılık gösteren verimli kullanım alt boyutu için farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek için yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre; çocuğu hafta içi günlük 60-120 dk, 120- 180 dk ve 180 dk dan daha fazla kullananların verimli kullanım düzeyi 0-30 dk ve 30-60 dk kullananlardan anlamlı derecede daha yüksektir.

Bu analizlere göre hafta içi 60-120 dk ve 120-180 dk dijital teknoloji araçlarını kullanan çocukların ana babaları; yararlı olabileceğine inandığı içerikleri kendisi çocukla paylaşma, internetin yararları ve zararları ile dikkat edilmesi gereken durumları açıklama, dijital teknoloji araçlarının etkilerini inceleyerek yenilikleri de analiz etme gibi eylemleri gerçekleştirme düzeyinin yüksek olduğu düşünülmektedir.

4.3.3. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeğinin Çocuğun Dijital Teknolojileri Hafta Sonu Kullanma Süresine Göre Değişimi

Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuğun dijital teknoloji hafta sonu kullanma süresine göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. (Tablo 4.3.3)

Tablo 4.3.3.

Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin çocuğun dijital teknoloji hafta sonu kullanma süresine göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki fark

		n	$\bar{X}$	Std. Sapma	F	p
Olumsuz Model Olma	0-30 dk	62	3,17	0,46	1,310	0,266
	30-60 dk	107	3,30	0,43		
	60-120 dk	97	3,24	0,47		
	120-180 dk	40	3,32	0,43		
	180 dk'dan daha fazla	40	3,33	0,47		
	Toplam	346	3,26	0,45		
Dijital İhmal	0-30 dk	62	2,97	0,55	1,513	0,198
	30-60 dk	107	2,93	0,56		
	60-120 dk	97	2,93	0,61		
	120-180 dk	40	2,95	0,50		
	180 dk'dan daha fazla	40	3,17	0,57		
	Toplam	346	2,97	0,57		
Verimli Kullanım	0-30 dk	62	2,91	0,56	13,433	0,000*
	30-60 dk	107	3,09	0,53		
	60-120 dk	97	3,16	0,44		
	120-180 dk	40	3,36	0,49		
	180 dk'dan daha fazla	40	3,61	0,53		
	Toplam	346	3,17	0,54		
Risklerden Koruma	0-30 dk	62	2,89	0,48	1,406	0,231
	30-60 dk	107	2,92	0,43		
	60-120 dk	97	2,95	0,44		
	120-180 dk	40	2,93	0,62		
	180 dk'dan daha fazla	40	3,10	0,49		
	Toplam	346	2,94	0,48		

*p<0,05

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre verimli kullanım alt boyutunun çocuğun dijital teknoloji kullanım sıklığına göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülürken ($p<0,05$), diğer alt boyutların anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Anlamlı farklılık gösteren verimli kullanım alt boyutu için farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek için yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre; çocuğu hafta sonu 180 dk dan daha fazla ve 120-180 dk kullananların verimli kullanım düzeyi 0-30 dk, 30-60 dk, 60-120 dk kullananlardan anlamlı derecede daha yüksektir. Ek olarak 30-60 dk ve 60-120 dk kullananların verimli kullanım düzeyi 0-30 dk kullananlardan anlamlı derecede daha yüksektir.

Bu analizlere göre hafta sonu 180 dk dan daha fazla ve 120-180 dk dijital teknoloji araçlarını kullanan çocukların ana babaları; yararlı olabileceğine inandığı içerikleri kendisi çocukla paylaşma, internetin yararları ve zararları ile dikkat edilmesi gereken durumları açıklama, dijital teknoloji araçlarının etkilerini inceleyerek yenilikleri de analiz etme gibi eylemleri gerçekleştirme düzeyi yüksektir.

4.4. Ana Babalık Örüntüleri

Dijital Ebeveynlik Yaklaşım Envanteri cevaplarına göre ana babaların dijital teknolojileri kullanarak gösterdikleri ana babalık davranışlarının örüntüleri; çocuğun beslenmesi, yatıştırılması, uyuması çocuğun ödüllendirilmesi ve/veya cezalandırılması, çocuğun meşguliyetinin sağlanması ve eğitimi açısından incelenmiştir. (Tablo 4.4)

Tablo 4.4

Dijital Ebeveynlik Yaklaşım Envanteri cevaplarına göre Ana Babalık Davranış Örüntüleri										
	Hiç bir zaman		Nadiren		Bazen		Sıklıkla		Her zaman	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Çocuğun beslenmesi	137	39,6%	84	24,3%	54	15,6%	51	14,7%	20	5,8%
Çocuğun yatıştırılması	138	40,0%	103	29,9%	78	22,6%	24	7,0%	2	,6%
Çocuğun uyuması	251	72,5%	52	15,0%	26	7,5%	12	3,5%	5	1,4%
Çocuğun ödüllendirilmesi ve/veya cezalandırılması	95	27,5%	122	35,3%	96	27,7%	28	8,1%	5	1,4%
Çocuğun meşguliyetinin sağlanması	49	14,2%	124	35,8%	121	35,0%	44	12,7%	8	2,3%
Çocuğun eğitimi	11	3,2%	53	15,3%	126	36,4%	116	33,5%	40	11,6%

“Çocuğunuz yemek yiyeceği zaman dijital teknolojileri ne sıklıkla kullanmasına izin veriyorsunuz?” sorusuna verilen cevapların dağılımı incelendiğinde hiçbir zaman cevabı verenlerin oranı %39,6, nadiren cevabı verenlerin oranı %24,3, bazen cevabı verenlerin oranı %15,6 olup sıklıkla cevabı verenlerin oranı %14,7, her zaman cevabı verenlerin oranı %5,8’dir. Ana babalar, çocuğun beslenmesinde dijital teknolojileri kullanma sıklığına çoğunlukla hiçbir zaman cevabını vererek (%39,6) tercih etmediklerini belirtmişlerdir.

“Çocuğunuz üzgün ve/veya sakinleşmek için yardıma ihtiyacı olduğunda dijital teknolojileri ne sıklıkla kullanmasına izin veriyorsunuz?” sorusuna verilen cevapların dağılımı incelendiğinde hiçbir zaman cevabı verenlerin oranı %40, nadiren cevabı

verenlerin oranı %29,9, bazen cevabı verenlerin oranı %22,6 olup sıklıkla cevabı verenlerin oranı %7, her zaman cevabı verenlerin oranı %0,6'dır. Ana babalar, çocuğun yatırılması için dijital teknolojileri kullanma sıklığına çoğunlukla hiçbir zaman cevabını vererek (%40) tercih etmediklerini belirtmişlerdir.

“Çocuğunuz uyuyacağı zaman dijital teknolojileri ne sıklıkla kullanmasına izin veriyorsunuz?” sorusuna verilen cevapların dağılımı incelendiğinde hiçbir zaman cevabı verenlerin oranı %72,5, nadiren cevabı verenlerin oranı %15, bazen cevabı verenlerin oranı %7,5 olup sıklıkla cevabı verenlerin oranı %3,5, her zaman cevabı verenlerin oranı %1,4'tür. Ana babalar, çocuğun uyutulması için dijital teknolojileri hiçbir zaman (%72,5) kullanmadıklarını belirtmiştir.

“Çocuğunuz mu mutlu etmek, rahatlatmak ve/veya iyi hissetmesini istediğinizde dijital teknolojileri ne sıklıkla kullanmasına izin veriyorsunuz?” sorusuna verilen cevapların dağılımı incelendiğinde hiçbir zaman cevabı verenlerin oranı %27,5 nadiren cevabı verenlerin oranı %35,3, bazen cevabı verenlerin oranı %27,7 olup sıklıkla cevabı verenlerin oranı %8,1, her zaman cevabı verenlerin oranı %1,4'tür. Ana babalar, çocuğun ödüllendirilmesi ve/veya cezalandırılması için dijital teknolojileri çoğunlukla nadiren (%35,3) kullandıklarını belirtmişlerdir.

“Çocuğunuzun tek başına vakit geçirmesi için dijital teknolojileri ne sıklıkla kullanmasına izin veriyorsunuz” sorusuna verilen cevapların dağılımı incelendiğinde hiçbir zaman cevabı verenlerin oranı %14,2 nadiren cevabı verenlerin oranı %35,8, bazen cevabı verenlerin oranı %35 olup sıklıkla cevabı verenlerin oranı %12,7, her zaman cevabı verenlerin oranı %2,3'tür. Ana babalar, çocuğun meşguliyeti için dijital teknolojileri çoğunlukla nadiren (%35,8) ve bazen (%35) kullandıklarını belirtmişlerdir.

“Çocuğunuzun yeni bilgiler öğrenmesi için dijital teknolojileri ne sıklıkla kullanmasına izin veriyorsunuz” sorusuna verilen cevapların dağılımı incelendiğinde hiçbir zaman cevabı verenlerin oranı %3,2 nadiren cevabı verenlerin oranı %15,3, bazen cevabı verenlerin oranı %36,4 olup sıklıkla cevabı verenlerin oranı %33,5, her zaman cevabı verenlerin oranı %11,6'dır. Ana babalar, çocuğun eğitimi için dijital teknolojileri çoğunlukla bazen (%36,4) ve sıklıkla (%33,5) kullandıklarını belirtmişlerdir.

Bu analizlere göre; ana babaların dijital teknolojilerin çocuğun beslenmesi, yatırılması ve uyutulması için hiçbir zaman kullanmadıklarını belirtirken, çocuğun ödüllendirilmesi ve/veya cezalandırılması ile meşguliyeti için dijital teknolojileri nadiren kullanmaktadır. Bunların yanı sıra çocuğun eğitimi için sıklıkla ve bazen tercih ettikleri durumlarda söz konusudur.

4.5. Dijital Teknolojilerin Çocukların Gelişimi ve Eğitim Başarısı Üzerindeki Etkilerine İlişkin Görüşler

Dijital Ebeveynlik Yaklaşım Envanteri cevaplarına göre dijital teknolojilerin çocukların gelişimi ve eğitim başarısı açısından okumaya hazırlık ve okuma becerisi, matematik, yabancı dil ve ana dil becerisi, arkadaşlıkları ve ilişkileri, kendini ifade etmesi, sakinleşmesi, serbest zamanlarını etkili geçirmesi, yaratıcılık, uyku rutini ve yeni bilgiler öğrenmesi üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri incelenmiştir. (Tablo 4.5)

Tablo 4.5.

Dijital ebeveynlik yaklaşım envanteri cevaplarına göre çocukların gelişimi ve eğitim başarısı üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri

	Hiç Katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim yok		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Okumaya hazırlık ve okuma becerisine olumlu etki	22	6,4%	99	28,6%	56	16,2%	151	43,6%	18	5,2%
Matematik becerisine olumlu etki	19	5,5%	87	25,2%	71	20,6%	150	43,5%	18	5,2%
Yabancı dil becerisine olumlu etki	9	2,6%	30	8,7%	37	10,7%	215	62,1%	55	15,9%
Ana dil becerisine olumlu etki	29	8,4%	115	33,2%	60	17,3%	119	34,4%	23	6,6%
Arkadaşlıkları ve ilişkilerine olumlu etki	71	20,5%	161	46,5%	48	13,9%	62	17,9%	4	1,2%
Kendini ifade etme becerisine olumlu etki	52	15,0%	140	40,5%	57	16,5%	88	25,4%	9	2,6%
Sakinleşmesine olumlu etki	61	17,6%	108	31,2%	47	13,6%	124	35,8%	6	1,7%
Serbest zamanlarını etkili geçirmesinde olumlu etki	46	13,3%	169	48,8%	55	15,9%	74	21,4%	2	,6%
Yaratıcılığına olumlu etki	43	12,4%	90	26,0%	67	19,4%	129	37,3%	17	4,9%
Uyku rutinine olumlu etki	135	39,0%	149	43,1%	29	8,4%	23	6,6%	10	2,9%
Yeni bilgiler öğrenmesini olumlu etki	8	2,3%	43	12,4%	18	5,2%	248	71,7%	29	8,4%

“Dijital teknolojilerin çocuğumun okumaya hazırlık ve okuma becerisini olumlu etkilediğini düşünüyorum” ifadesine hiç katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,4, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %28,6, fikrim yok cevabı verenlerin oran %16,2’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %43,6, kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %5,2’dir. Ana babalar, çocuğun okumaya hazırlık ve okuma becerisinde dijital teknoloji araçlarının olumlu etkisi olduğuna ilişkin görüş belirtmişlerdir.

“Dijital teknolojilerin çocuğumun matematik becerisini olumlu etkilediğini düşünüyorum” ifadesine hiç katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,5, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %25,2, fikrim yok cevabı verenlerin oran %20,6’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %43,5, kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %5,2’dir. Ana babalar, dijital teknoloji araçlarının çocuğun matematik becerisi üzerinde olumlu etkisi olduğuna ilişkin görüş belirtmişlerdir.

“Dijital teknolojilerin çocuğumun yabancı dil becerisini olumlu etkilediğini düşünüyorum” ifadesine hiç katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %8,7, fikrim yok cevabı verenlerin oran %10,7’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %62,1, kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %15,9’dur.

“Dijital teknolojilerin çocuğumun ana dil becerisini olumlu etkilediğini düşünüyorum” ifadesine hiç katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %8,4, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %33,2, fikrim yok cevabı verenlerin oran %17,3’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %34,4, kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %6,6’dır.

Bu analizlere göre ana babalar hem yabancı dil hem de ana dil becerileri göz önüne alındığında dijital teknoloji araçlarının çocuğun konuşma becerisi üzerinde olumlu etkileri olduğunu belirtmiştir.

“Dijital teknolojilerin çocuğumun arkadaşlıklarını ve ilişkilerini olumlu etkilediğini düşünüyorum” ifadesine hiç katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %20,5, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %46,5, fikrim yok cevabı verenlerin oran %13,9’dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %17,9, kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %1,2’dir.

“Dijital teknolojilerin çocuğumun kendini ifade etmesini olumlu etkilediğini düşünüyorum” ifadesine hiç katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %15, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %40,5, fikrim yok cevabı verenlerin oran %16,5’tir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %25,4, kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %2,6’dır.

Bu analizlere göre ana babalar hem arkadaşlıklarını ve ilişkilerini hem de kendini ifade etme becerileri göz önüne alındığında dijital teknoloji araçlarının çocuğun sosyal

becerisi üzerinde olumlu etkileri olduğunu belirtmiştir.

“Dijital teknolojilerin çocuğumun sakinleşmesini olumlu etkilediğini düşünüyorum” ifadesine hiç katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %17,6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %31,2 fikrim yok cevabı verenlerin oran %13,6’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %35,8, kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %1,7’dir. Ana babalar, dijital teknoloji araçlarının çocuğun sakinleşmesi üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkisi olduğuna ilişkin görüşleri farklılaşmaktadır.

“Dijital teknolojilerin çocuğumun serbest zamanlarını etkili geçirmesini olumlu etkilediğini düşünüyorum” ifadesine hiç katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %13,3 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %48,8 fikrim yok cevabı verenlerin oran %15,9’dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %21,4, kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %0,6’dır. Ana babalar, çocuğun serbest zamanlarını etkili geçirmesinde dijital teknoloji araçlarının olumlu etkisi olmadığına ilişkin görüş belirtmiştir.

“Dijital teknolojilerin çocuğumun yaratıcılığını olumlu etkilediğini düşünüyorum” ifadesine hiç katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %12,4 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %26 fikrim yok cevabı verenlerin oran %19,4’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %37,3, kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %4,9’dur. Ana babalar, dijital teknoloji araçlarının çocuğun yaratıcılığı üzerinde çoğunlukla olumlu etkisi olduğuna ilişkin görüş belirtmiştir.

“Dijital teknolojilerin çocuğumun uyku rutinini olumlu etkilediğini düşünüyorum” ifadesine hiç katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %39 katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %43,1 fikrim yok cevabı verenlerin oran %8,4’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %6,6, kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %2,9’dur. Ana babalar, dijital teknoloji araçlarının çocuğun uyku rutini üzerinde çoğunlukla olumsuz etkisi olduğuna ilişkin görüş belirtmiştir.

“Dijital teknolojilerin çocuğumun yeni bilgiler öğrenmesini olumlu etkilediğini düşünüyorum” ifadesine hiç katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %12,4, fikrim yok cevabı verenlerin oran %5,2’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %71,7, kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %8,4’tür. Ana babalar, dijital teknoloji araçlarının çocuğun yeni bilgiler öğrenmesi üzerinde olumlu etkisi olduğuna ilişkin görüş belirtmiştir.

Özetle, ana babaların görüşlerine göre dijital teknoloji araçlarının çocukların gelişimi ve eğitim başarısı üzerindeki etkilerine dair düşünceleri farklı durumlar söz konusu olduğunda değişmektedir. Ana babalar, dijital teknoloji araçlarının çocuğun okumaya

hazırlık ve okuma becerisi, matematik becerisi ve hem yabancı dil hem de ana dil becerileri göz önüne alındığında konuşma becerisi üzerinde olumlu etkisi olduğuna ilişkin görüş belirtmişlerdir. Bunlara ek olarak, hem arkadaşlıklarını ve ilişkilerini hem de kendini ifade etme becerileri göz önüne alındığında dijital teknoloji araçlarının çocuğun sosyal becerisi üzerinde de olumlu etkisi olduğunu düşünmektedir. Dijital teknoloji araçlarının çocuğun yeni bilgiler öğrenmesi ve yaratıcılığı üzerinde olumlu etkisi olduğuna ilişkin görüş belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra, dijital teknoloji araçlarının çocuğun sakinleşmesi üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkisi olduğuna ilişkin görüşleri farklılaşırken çocuğun serbest zamanlarını etkili geçirmesi ve uyku rutini üzerinde olumlu etkisi olmadığına ilişkin görüş belirtmişlerdir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde okul öncesi ve ilkökul düzeyinde eğitim gören 3-10 yaş aralığında çocuğu olan anne babaları dijital ebeveynlik yaklaşımlarını ortaya koymak amacıyla yapılan frekans, t testi ve varyans analizlerinin bulgularına yönelik tartışma ve yorumlara yer verilmiştir.

5.1. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Düzeyi ve Anne Baba Cinsiyetine Göre Değişiminin İncelenmesine Yönelik Bulguların Tartışılması

Ebeveynler arasında dijital ebeveynlik konusunda farklılıkları karmaşıktır. Annelerin genel olarak daha yüksek bir farkındalığa sahip olduğu, ancak belirli alt boyutlarda farklı eğilimlere sahip olduğu literatürde tartışılmaktadır. Okul öncesi dönemde çocuğu olan 457 ebeveynin katıldığı diğer bir araştırmaya göre, dijital ebeveynlik alt boyutlarında kadınlar ve erkekler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Özellikle, olumsuz model olma ve verimli kullanım alt boyutlarında kadınların erkeklere göre daha yüksek puan aldığı belirtilmiştir. Bu durum, kadınların çocuklarına dijital medya kullanımı konusunda daha fazla rehberlik ettiği ve olumlu modeller sunduğu anlamına gelmektedir. (Bostancı ve Çakır 2022).

Buna ek olarak, ebeveynler arasında olumsuz model olma, dijital ihmal, verimli kullanım ve risklerden korunma gibi alt boyutlardaki farklılıkların cinsiyete göre incelenmesinde bu alt boyutlarda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (Manap ve Durmuş, 2021). Başka bir çalışmada kadın ebeveynlerin erkek ebeveynlere kıyasla daha düşük düzeyde dijital ebeveynlik ve dijital ihmal sergiledikleri öne sürülmüştür. Öte yandan, kadın ebeveynlerin verimli kullanım ve risklerden korunma düzeyleri erkek ebeveynlere göre daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuçlara dayanarak araştırmada kadın ebeveynlerin, erkek ebeveynlere kıyasla daha yüksek düzeyde dijital ebeveynlik farkındalığına sahip olduğu sonucuna varılmıştır (Manap ve Durmuş, 2021). Bunun yanı sıra, annelerin yaş ortalaması, yaş, eğitim düzeyi, istihdam durumu, gelir düzeyi, çocuk sayısı, ortalama akıllı telefon veya tablet bilgisayar kullanım yılları ve ortalama günlük kullanım saatleri üzerinden yapılan analizlerde, dijital ebeveynlik farkındalığı alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır (Pazarcıkcı ve ark., 2022).

Kadınların farkındalık düzeyinin daha yüksek olduğu cinsiyet farklılıkları bulurken (Bostancı ve Çakır, 2022; Manap ve Durmuş, 2021) bir diğer çalışma cinsiyete dayalı anlamlı bir farklılık bulunmadığını kaydetmiştir (Pazarcıkcı ve ark., 2022). Bu çalışmada ana babaların yaşına göre dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin alt boyutlarını tek yönlü varyans analizi kullanarak incelemiş ve dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin yaşa göre alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Türk toplumunda çocuğun yetiştirilmesinde anneye düşen sorumlulukların daha fazla olduğuna ilişkin inançlar annelerin yürütülen araştırmada ideal annelik davranışları gösterdiğini ifade edecek şekilde cevaplanmış olabileceğini düşündürmektedir. Bir araştırma sorusunda belirtilen özellik veya davranışın genel toplum normlarına uygun ve beğenilir olması ve bireyin, kendini toplumca beğenilen özelliklere sahip olarak görme veya gösterme isteği sosyal beğenirlik olarak kabul edilmektedir. Sosyal beğenirliği yüksek düzeyde olan bireylerin, kendi düşünceleri yerine sosyal çevrelerinde kabul gören cevapları tercih etme eğiliminde oldukları belirtilmiştir (Phillips ve Clancy, 1972). Bu açılarından değerlendirildiğinde, ebeveynlerle yürütülecek gelecek çalışmalarda araştırmacılar için katılımcıların sosyal beğenirlik düzeylerini de göz önünde bulundurması önemlidir.

5.2. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeğinin Çocuk Yaşına Göre Değişiminin İncelenmesine Yönelik Bulguların Tartışılması

Çocuğun yaşına bağlı olarak dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde, olumsuz model olma alt boyutunun çocuk yaşına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda, 9-10 yaşındaki çocuğu olan ebeveynlerin olumsuz model olma düzeyi, 3-4 ve 5-6 yaşındaki çocuğu olan ebeveynlere kıyasla anlamlı derecede daha yüksektir. Elde edilen bulgu, çocuğun yaşının artmasıyla birlikte ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim yerine dijital teknolojilere yönelmeleri ve olumsuz model davranışları sergilemelerinin bir işareti olarak değerlendirilebilir.

Literatüre göre, ekran kullanımının çocuğun yaşının büyüdükçe arttığına dair bulgular mevcuttur (Cadoret ve ak., 2018; Çelik ve ak., 2021; Hesketh ve ak., 2015). Küçük yaşlardan itibaren aile bireylerinin dijital medya sürecine dâhil olan çocuklar, yıllar içinde kademeli olarak aktif kullanıcı haline gelmekte ve bu durum ile birlikte risklerin türü değişirken risklerle karşılaşma oranı da artmaktadır. Bu bulgulara göre araştırma bulguları literatürle uyumaktadır.

5.3. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeğinin Anne Baba Yaşına Göre Değişiminin İncelenmesine Yönelik Bulguların Tartışılması

Ana babaların yaşına göre dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin alt boyutlarını tek yönlü varyans analizi kullanarak incelenmiş ve dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin yaşa göre alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu, araştırma grubundaki farklı yaşlardaki ana babaların dijital ebeveynlik açısından benzer düzeyde farkındalık sergilediklerini göstermektedir.

Bu araştırma bulgusuna ek olarak, ‘Olumsuz Model Olma’, ‘Verimli Kullanım’ ve ‘Risklerden Koruma’ alt boyutlarında ebeveynlerin yaşlarına göre anlamlı bir fark bulunmadığını tespit edilmiştir. Ancak ‘Dijital İhmal’ alt boyutunda 41-50 yaş grubundaki ebeveynler arasında dijital ihmal davranışının diğer yaş gruplarına göre daha yüksek bulunmuştur (Sürsavur ve ark., 2022). Benzer biçimde Bostancı ve Çakır (2022) tarafından yapılan araştırmada yaş ile dijital ebeveynlik farkındalığı arasındaki in incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmacılar, hem dijital ebeveynlik farkındalık ölçeği toplamında hem de olumsuz model olma, dijitali ihmal etme, verimli kullanma ve risklerden korunma alt boyutlarında en yüksek puanların 40 yaş ve üzeri grupta olduğunu bulmuştur. Bu yaş grubundaki ebeveynlerin diğer yaş gruplarına göre daha yüksek düzeyde dijital ebeveynlik farkındalığı sergilediğini göstermektedir. Araştırma ayrıca dijital ebeveynlik farkındalığının alt boyutlarında farklı yaş grupları arasında küçük farklılıklar olduğunu da ortaya koyulmuştur. Sürsavur ve arkadaşlarının (2022) ve Bostancı ve Çakır’ın (2022) bulguları ile bizim bulgularımız arasındaki farklılık, örneklem büyüklüklerindeki farklılıklarla ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

5.4. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeğinin Çocuk Sayısına Göre Değişiminin İncelenmesine Yönelik Bulguların Tartışılması

Araştırma bulgularına göre dijital ihmal alt boyutu çocuk sayısına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir. Çocuk sayısı arttıkça, ebeveynlerin dijital ihmal eğiliminde bir artış görülmektedir. Bu farklılık 4 ve üzeri çocuğa sahip ebeveynlerin az olması bu bulgu için istisnai bir durum oluşturmaktadır. Literatürde de bu bulguyu destekleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu durumun nedeni araştırma kapsamında değerlendirilen ebeveynlerin çoğunluğunun 4 ve üzeri çocuğa sahip olmamış olması veya bu durumu temsil etmemesi olabilir. Bu durum, örneklemdeki ebeveyn sayısının bu özel grup için istatistiksel anlamlılık düzeyine ulaşacak kadar büyük olmamasıyla ilişkili olabilir. Bu konuda daha geniş ve çeşitli bir örneklemle yapılan gelecekteki araştırmalar,

bu özel durumu daha ayrıntılı bir şekilde inceleyerek daha kesin sonuçlara ulaşma fırsatı sağlayabilir.

5.5. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeğinin Anne Babanın Eğitim Durumuna Göre Değişiminin İncelenmesine Yönelik Bulguların Tartışılması

Araştırma sonuçlarına göre dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin alt boyutlarında ana babanın eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu durum farklı eğitim geçmişine sahip bireylerin benzer düzeyde dijital ebeveynlik farkındalığı sergilediğini göstermektedir. Bu bulgulardan farklı olarak, Gül ve Özgür (2023) ortaokul öğrencilerinde ebeveynlik stilleri, dijital ebeveynlik farkındalığı ve dijital oyun bağımlılığı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Demografik veriler açısından nitel çalışma grubunda görüşülen yaşları 33-47 arasında değişen annelerin eğitim düzeyine bakıldığında okuma-yazma bilmeyenlerden lisansüstü mezunlara kadar bir dağılım olduğu görülmektedir. Ayrıca ebeveynlerin dijital farkındalık düzeyleri ile çocukların dijital oyun bağımlılık düzeyleri arasında olumsuz bir ilişki tespit edilmiştir. Yetersiz önlemler alan ve olumsuz modeller oluşturan ebeveynlerin çocuklarının bağımlılık riskinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu da ebeveynlerin dijital farkındalık düzeylerinin, çocuklarının sağlıklı dijital alışkanlıklarını geliştirmelerinde kritik bir rol oynayabileceğini göstermektedir.

5.6. Çocukların Dijital Teknolojilere Maruz Kalma Düzeyinin İncelenmesine Yönelik Bulguların Tartışılması

Çocukların günlük dijital teknoloji kullanım süreleri hafta içi ve hafta sonu olarak incelenmiştir. Bu veriler, Dijital Ebeveynlik Farkındalık ölçeğinin alt boyutlarına göre analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda çocukların günlük dijital teknoloji kullanım süreleri n hafta içi ve hafta sonu benzerlik gösterdiği, genellikle 30-60 dakika arasında olduğu görülmüştür. Bu sürelerde en çok tercih edilen dijital teknoloji araçları arasında cep telefonu ve tablet bulunmaktadır, özellikle kişisel dijital teknoloji araçları içerisinde tablet sıkça kullanılmaktadır. Çocuğu her gün dijital teknoloji kullanan ebeveynlerin verimli kullanım düzeyi, haftada 1-2 gün ve haftada 3-4 gün kullananlardan anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca, haftada 3-4 gün ve haftada 5-6 gün dijital teknoloji kullanan ebeveynlerin verimli kullanım düzeyi neredeyse hiç kullanmayanlardan anlamlı derecede daha yüksek çıkmıştır.

Bu bulgulara göre, çocukların dijital teknoloji kullanım süreleri ile ebeveynlerinin dijital ebeveynlik davranışları arasında ilişkinin olduğu, özellikle kullanım süreleri

ve ebeveyn davranışları arasında belirgin bir uyumun olduğunu göstermektedir. Hafta içi ve hafta sonu günlerinde 60-120 dakika ve 120-180 dakika dijital teknoloji kullanan çocukların ebeveynlerinin, yararlı içerikleri paylaşma, internetin avantajları ve dezavantajları hakkında bilgi verme, dijital teknoloji araçlarının etkilerini inceleyerek yenilikleri analiz etme eylemlerini yüksek düzeyde gerçekleştirdiği görülmüştür. Hafta sonu günlerinde 180 dakikadan fazla ve 120-180 dakika dijital teknoloji kullanan çocukların ebeveynleri, 0-30 dakika, 30-60 dakika ve 60-120 dakika kullananlara göre daha fazla yararlı içerikleri paylaşma, internetin avantajları ve dezavantajları konusunda bilgi verme, dijital teknoloji araçlarının etkilerini inceleyerek yenilikleri analiz etme eylemlerini daha yüksek bir düzeyde gerçekleştirmektedir.

Literatür incelendiğinde çocukların önemli bir yüzdesinin medya için önerilen günlük kullanım süresini aştığını göstermektedir. Genel olarak, çocukların % 13,3'ü hafta içi, % 36,7'si hafta sonları medya kullanmakta ve 6 yaşın üzerindeki çocuklar için önerilen 2 saatlik sınırı aşmaktadır (Yalçın ve ark., 2022). Bu bulguları hem destekleyen hem de farklılık gösteren sonuçlar bu araştırmada elde edilmiştir. Bulgular arasındaki farklara bakıldığında hafta sonu dijital teknoloji araçları ve medya kullanımı açısından farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Araştırma bulgularına göre çocukların dijital teknoloji kullanım süreleri günlük en az yarım saat en çok 3 saat olarak değişiklik gösterirken, Yalçın ve arkadaşları (2022) tarafından ortaya koyulan bulgular 2 saat olarak belirtilmiştir.

Bunlara ek olarak, çocukların medya kullanımının COVID-19 pandemisi sırasındaki değişiklikler incelenmiştir. Bulgular, pandemi döneminde ekran sürelerinde önemli artışlar olduğunu göstermiştir. Bu artışlar, özellikle 12 ila 18 yaş arasındaki bireylerde ve taşınabilir araçlar ve bilgisayar kullanımında belirgin olmuştur. Retrospektif çalışmalarda artışların muhtemelen daha büyük olduğu ve genel olarak hem eğlence amaçlı ekran süresi hem de eğitim amaçlı ekran süresinin birleştiği günlük toplam ekran süresinde artışlar olduğu belirlenmiştir (Madigan ve ark., 2022). Çocukların medya kullanım süreleri ve çeşitliğini anlamak için COVID-19 sonrasında ki değişimler dikkate alınmalıdır (Keleşoğlu ve Adam, 2020). Ana babaların dijital ebeveynlik farkındalığı artıkça çocukların dijital teknoloji cihazlarını kullanım sıklıklarını incelerken ne amaçla kullanıldığı da göz ardı edilmemelidir. Bu amaçla, araştırma da dijital teknolojilerin kullanım sürelerinde çocuğun ne amaçlı kullandığını ortaya koymak amacıyla ebeveynlerin ana babalık örüntüleri de incelenmiştir.

5.7. Ana Babalık Örüntüleri

Araştırma bulguları, ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili dijital teknoloji kullanımına yönelik yaklaşımlarını ortaya koymaktadır. Ana babaların çocuklarının beslenmesinde dijital teknolojileri büyük ölçüde kullanma sıklığına hiçbir zaman başvurmadıklarını belirtmeleri, bu alandaki tercihlerini yansıtmaktadır. Bu durum, ebeveynlerin çocuklarının sağlıklı beslenme alışkanlıklarını destekleme konusunda dijital teknoloji kullanımını sınırlamayı tercih ettiğini göstermektedir.

Ayrıca, araştırmaya katılan ana babaların büyük bir çoğunluğu, çocuğun yatıştırılması için dijital teknolojilerin hiçbir zaman kullanılmadığı belirtilmiştir. Bu durum, ebeveynlerin çocuklarını sakinleştirmek veya eğlendirmek için dijital teknolojiye başvurmadan kaçındıklarını göstermektedir. Literatür incelendiğinde çocukların hem psikolojik hem fizyolojik de ihtiyaçların giderilmesinde dijital teknolojilerin ana babalar tarafından araç olarak kullanıldığı ancak sınırsız teknoloji kullanımının sosyal becerilerin gelişimi olumsuz etkilediği, duygularını düzenlemekte zorlandığı öne sürülmüştür (Plowman ve ark., 2010; Tracey ve Francesca, 2020).

Araştırmaya katılan ana babalar tarafından çocuğun uyutulması için dijital teknolojilerin hiçbir zaman kullanılmadığı gözlemlenmiştir. Literatürde dijital araçların uzun süreli kullanımının sonucu olarak çocuklarda uyku problemleri gözlemlendiği ortaya koyulmuştur. Uykusunu almayan çocuk ve ergenlerin, dürtü kontrolünde zorluklar, öfke yönetiminde sorunlar ve yeni konuları öğrenmede güçlük yaşadığı bilinmektedir. Bu tür uyku sorunlarını önlemek için uyumadan en az yarım saat önce teknolojik cihazlardan uzak durmak önerilmektedir. Ayrıca, çocukların yattıkları odada bilgisayar, telefon veya tablet gibi dijital araçların bulunmaması tavsiye edilmiştir (Yay, 2019). Bu benzer bulgulara ek olarak, 4 saatten fazla dijital teknoloji kullanımı olan 10-12 yaş aralığındaki çocuklarda uyku dalmakta güçlük yaşandığı ortaya koyulmuştur (Yang ve ark. 2013). Tüm bunlar değerlendirildiğinde araştırma ebeveynlerin çocuklarının uyku rutinlerini dijital araçlardan uzak tutma konusundaki hassasiyetlerini yansıtmaktadır.

Araştırma bulgularına göre, ana babalar ödüllendirme ve/veya cezalandırma amaçlı dijital teknoloji kullanımını çoğunlukla nadiren tercih edildiği belirtilmiştir. Literatürde açıklanan bulgulara göre olumsuz davranışların olduğu içeriklere maruz kalan çocukların gerçek yaşamda benzer davranışlar gösterdikleri, bencilce davranabildiği, akranlarıyla iletişimde zorlandığı bilinmektedir (Mustafaoğlu ve ark., 2018; Twenge ve ark., 2018; Üstündağ, 2020). Bu bilgiler değerlendirildiğinde, araştırmaya katılan ebeveynlerin

çocuklarına yönlendirmeler yaparken dijital araçları sınırlı bir şekilde kullanmayı tercih ettiklerini göstermektedir.

Çocuğun meşguliyeti için dijital teknolojilerin çoğunlukla nadiren ve bazen kullanıldığını belirtme eğilimi, ebeveynlerin çocuklarının oyalanmasında dijital teknolojiyi sınırlı bir şekilde kullanma tercihinin yansıtmaktadır. Literatür incelendiğinde dijital teknolojilerle fazla zaman geçiren çocukların aile içi etkileşimin azaldığı öne sürülmüştür. Teknolojinin sağlıklı kullanım sonucu olarak dijital teknolojilerin olmadığı etkinliklere odaklanamama, fiziksel ihtiyaçlarını daha fazla ekran başında kalmak için erteleme ve dijital teknoloji araçlarıyla etkileşimde olmadığında huzursuz bir ruh halinde olma gibi durumların yaşandığı bilinmektedir (Sayar ve Benli, 2020). Çalışmaya katılan ana babaların bu bulgulara benzer düşünlere sahip olabileceği düşünülmektedir.

Son olarak, çocuğun eğitimi için dijital teknolojilerin çoğunlukla bazen ve sıklıkla kullanıldığını belirtme eğilimi, ebeveynlerin çocuklarının öğrenme süreçlerini destekleme amacıyla dijital teknolojiye yararlanma eğilimini göstermektedir.

Bu bulgular, ebeveynlerin dijital teknoloji kullanımını çocuklarıyla ilişkilendirirken çeşitli faktörleri göz önünde bulundurduklarını ve bu kullanımın belirli durumlarda bilinçli bir tercih olduğunu vurgulamaktadır.

5.8. Dijital Teknolojilerin Çocukların Gelişimi ve Eğitim Başarısı Üzerindeki Etkilerine İlişkin Görüşlerin İncelenmesine Yönelik Bulguların Tartışılması

Ebeveynler, dijital teknolojilerin çocuklarının gelişiminin farklı yönleri üzerindeki olumlu etkileri sorulduğunda farklı görüşleri öne çıkmıştır. Ebeveynlerin önemli bir kısmı, dijital teknolojilerin çocuklarının yabancı dil becerileri, okumaya hazır olma ve yaratıcılık üzerindeki olumlu etkisi olduğuna ilişkin görüşleri olsa da, teknolojinin kendini ifade etme, uyku rutinleri ve ilişkiler üzerindeki etkilerine ilişkin olumsuz görüşleri öne çıkmıştır.

Katılımcıların %43,6'sı dijital teknoloji araçlarının çocuğun okuma becerisini olumlu etkilediğine inanmaktadır. Bu durum, dijital teknoloji araçlarının çocukların okuma hazırlık ve becerilerini desteklediği yönünde bir eğilimi yansıtmaktadır. Bu sonuçlar, dijital medya uygulamalarının çocukların sesleri tanıma, harfleri öğrenme, kelime dağarcığını geliştirme, yazma, okuma ve okuduğunu anlama gibi önemli becerileri geliştirmeye yönelik bir araç olarak kabul edilebileceğini göstermektedir. Üstelik doğru bir şekilde kullanıldığında, bu uygulamalar çocuklara kelime ve seslere karşı farkındalık kazandırabilir (Üstündağ, 2020). Dijital medya araçlarının çocuk eğitiminde etkili bir rol oynayabileceği düşünülmektedir. Ses ve harf tanıma, kelime dağarcığını geliştirme gibi temel becerilerin dijital medya araçları sayesinde interaktif ve eğlenceli bir şekilde

öğretilmesi, çocukların öğrenme sürecini motive edici ve etkili bir şekilde yönlendirebilecek potansiyel avantajları işaret etmektedir. Ancak, dijital medya kullanımının olumlu etkilerinin yanı sıra, kullanımın dozajı ve içeriği konularında dikkatli olunması gerektiği de unutulmamalıdır. Bu noktada, ebeveynler ve eğitimcilerin çocukların dijital teknolojiyi bilinçli ve güvenli bir şekilde kullanmalarını desteklemek adına rehberlik yapmaları önemlidir.

Katılımcıların %43,5'i dijital teknoloji araçlarının çocuğun matematik becerisini olumlu etkilediğini düşünmektedir. Bu bulgu, dijital teknoloji araçlarının çocukların matematiksel yeteneklerini güçlendirebileceğine, matematiksel kavramları öğrenmeleri ve anlamaları için dijital teknoloji araçlarının etkili bir kaynak olarak tercih edildiğini işaret etmektedir. Öte yandan, internet üzerinde doğru uygulamalarla zaman geçirilmesinin ve doğru erişimlerin sağlanmasının bilişsel gelişime katkı sağlayabileceği ifade edilmektedir (Üstündağ, 2020). Bu bağlamda, dijital medya uygulamaları çocukların problem çözme, gibi bilişsel becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir, öğrenme motivasyonlarını artırabilir. Bu bilgiler değerlendirildiğinde, dijital teknoloji araçlarının çocukların bilişsel becerilerini destekleyebileceğini ve matematiksel yeteneklerini güçlendirebileceğini göstermektedir. Ancak, bu kullanımın denge içinde ve doğru içeriklerle olması da önemlidir.

Katılımcıların %62,1'i, dijital teknoloji araçlarının çocuğun yabancı dil becerileri üzerinde olumlu bir etkisi olduğuna inanmaktadır. Benzer şekilde, ana dil becerileri üzerinde %34,4'lük bir oranla olumlu etki belirtilmiştir. Bu bulgular, dijital teknoloji araçlarının dil becerilerinin gelişimine katkı sağlayabileceğine dair güçlü bir eğilimi yansıtmaktadır. Dijital medya kullanımının, çocukların dil becerilerini geliştirmeye yönelik birçok yararlı özelliği bulunmaktadır. Sesleri tanıma, harfleri öğrenme, kelime dağarcığını geliştirme, yazma, okuma, okuduğunu anlama, kelime oluşturma, cümle oluşturma gibi becerileri destekleyen uygulamalar, çocuklara dil farkındalığı kazandırabilir (Üstündağ, 2020). Ancak, bu teknolojilerin doğru bir şekilde kullanılması önemlidir. Araştırmalar, çocukların sadece diyaloglar içeren çizgi filmler yerine konuşmaya teşvik eden, soru soran ve yeni kelimeler içeren çizgi filmlerden daha fazla fayda gördüklerini ortaya koymaktadır (Linebarger ve Walker, 2005). Aşırı ve uygun olmayan içeriklere maruz kalmanın, çocukların dil gelişimini olumsuz etkileyebileceği belirtilmektedir. Televizyon ve diğer medya araçlarından alınan konuşma tarzları, kelimeler ve cümle yapıları, çocukların dil becerilerini etkileyebilir. Bu durumda, ebeveynlerin çocuklarına uygun içerikleri seçme ve teknoloji kullanımını dengeleme konusunda rehberlik etmeleri önemlidir (Tombul, 2006).

Ayrıca, çocuklar arasındaki tek taraflı etkileşimi artırarak, aşırı ekran maruziyetinin dil gelişimini geciktirebileceği ifade edilmektedir. Ebeveynlerin ve çocukların arasındaki sözel etkileşimin azalması, dil gelişimine olumsuz bir etki yapabilir (Kebir ve Özkaya, 2023; Linebarger ve Walker, 2005; Radesky ve ark., 2015; Zimmerman ve ark., 2007). Sonuç olarak, dijital teknoloji araçlarının dil becerileri üzerindeki etkileri karmaşıktır ve doğru kullanımın yanı sıra ebeveyn rehberliği büyük bir önem taşımaktadır. Bu bulgular, dijital medya uygulamalarının dil gelişimine katkı sağlayabileceği gibi, uygun olmayan içeriklere maruz kalmaktan kaçınılması önemlidir.

Arkadaşlıklar ve ilişkiler konusunda %17,9'luk bir oranla olumlu etkilediğine ilişkin görüş belirtilirken, çocuğun kendini ifade etme becerisinde de %25,4'lük bir oranla olumlu olduğu ifade edilmiştir. Arkadaşlık ilişkileri ve kendini ifade etme becerileriyle ilgili bulgular, çocukların sosyal beceri gelişimine dair önemli bilgiler sunmaktadır. Çocukların sosyal beceri gelişimine olumlu etki edebilen dijital medya araçları arasında nitelikli içeriklere sahip medya paylaşımları ve dijital oyunlar öne çıkmaktadır. Bu tür içerikler, çocukların kişiler arası etkileşimini artırarak sosyal çevrelerini geliştirebilecekleri gibi özgüven duygusunu da destekleyebilir. İyi tasarlanmış programlar aracılığıyla çocukların öğrenme süreçlerine katkı sağlandığı, saygı, hoşgörü, empati gibi davranışların öğrenildiği ifade edilmiştir. Yapılan çalışmalar, dijital oyunların çocukların sosyal becerilerini olumlu yönde etkileyebileceğini vurgulamaktadır. Arkadaşlarıyla etkileşimde bulunarak ve iletişim kurarak, çocuklar sosyal becerilerini geliştirebilir ve arkadaşlık ilişkilerini daha sağlam hale getirebilirler (Akbulut, 2013; Chaudron ve ark., 2015; Üstündağ, 2020).

Katılımcılar, dijital teknoloji araçlarının çocuğun sakinleşme üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğunu düşünmektedir. Serbest zaman etkinlikleri üzerinde ise olumlu etki düşünenlerin oranı %21,4'tür. Çocukların dijital ortamlarda bulunmalarının sadece hareketsiz ve pasif bir durumu ifade etmediği, aksine bazı platformların ve dijital ortamların çocukları fiziksel etkinliklere teşvik edebileceği belirtilmiştir. Televizyon, tablet gibi dijital araçlardan izlenen görüntü ve hareketlerin çocuklar tarafından taklit edilebileceği ve eğlenceli yoga, spor hareketleri gibi aktivitelerin günlük yaşama entegre edilebileceği ifade edilmiştir. Dijital teknoloji araçları aynı zamanda çocukları sağlıklı beslenme, spor yapma, yürüyüş gibi olumlu davranışlara yönlendirebilmektedir. Özellikle sanal oyunlar aracılığıyla tüm bedenle hareket etmeyi sağlayan uygulamaların faydalı olabileceği vurgulanmıştır (Sayar ve Benli, 2020). Ancak, gelişim çağındaki çocukların fiziksel etkinliklere ihtiyaç duyduğu göz önüne alındığında, uzun sürelerini ekran ve dijital araçlar karşısında geçiren çocukların fiziksel gelişimlerinin olumsuz yönde etkilenebileceği

belirtilmiştir. Bu durumun çeşitli sağlık sorunlarına yol açabileceği, özellikle obezite, duruş bozuklukları, kas-kemik ağrıları, göz bozuklukları gibi problemlerin ortaya çıkabileceği ifade edilmiştir. Ayrıca, televizyon ve internet reklamlarının çocukları sağlıksız atıştırmalıkları tüketmeye yönlendirebileceği ve sosyal medya paylaşımlarının çocukların beden algılarını olumsuz etkileyebileceği üzerinde durulmuştur (Hingle ve Kunkel, 2012; Groesz ve ark., 2002).

Dijital teknolojilerin çocuğun yaratıcılığı üzerinde %37,3'lük bir oranla olumlu etkisine ilişkin görüş belirtilmiştir. Literatürde, dijital teknolojiler doğru kullanıldığında çocuklara bir dizi fırsat sunduğunu göstermektedir. Özellikle, çocuklara oyun, keşif, eğlence ve öğrenme imkânları sağlayarak gelişimlerine katkıda bulunduğu ifade edilmektedir (Cömert ve Kayıran, 2010). Çocukların teknolojiye yoğun bir şekilde maruz kaldığı ve bu etkileşimden olumlu yönde etkilendikleri belirtilmektedir. Bununla birlikte, televizyonun sürekli açık olduğu evlerde büyüyen çocukların yaratıcılık, üretkenlik, problem çözme ve iletişim kurma gibi temel becerilerden yoksun kalmış olabileceği vurgulanmaktadır (Chaudron ve ark., 2015; Radesky ve Christakis, 2016; Uyan, 2021). Bu durum, teknolojinin kullanım biçiminin çocukların sağlıklı gelişimini etkileyebileceğini göstermektedir. Teknoloji kullanımının bilişsel gelişimi olumlu veya olumsuz yönde etkileme durumu, teknolojiyi nasıl kullandıklarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. İnternet ve bilgisayar etkinliklerinin çocukların becerilerine katkı sağlaması, doğru içeriklerle etkileşimde bulunmalarıyla ilişkilendirilmektedir (Akbulut, 2013; Kabali ve ark., 2015). Bu durumda ebeveynlerin dijital ebeveynlik farkındalık düzeylerinin önemi öne çıkmaktadır.

Bulgulara göre dijital teknolojilerin çocuğun uyku rutini üzerinde %39'luk bir oranla olumsuz etkisine ilişkin görüş belirtmişlerdir. Literatürde, ebeveynlerin bu olumsuz etkiyi neden düşündükleri konusunda çeşitli araştırma bulguları mevcuttur. Dijital araçlara aşırı zaman ayrılmasının bir sonucu olarak çocuklarda uyku problemlerinin gözlemlenebileceği vurgulanmıştır. Yeterli uyku almayan bireylerde özellikle çocuk ve ergenlerde dürtü kontrol bozukluğu, öfke kontrolünde problemler ve yeni şeyler öğrenmede güçlükler yaşanabilir. Bu tür uyku problemlerini önlemek için uyku öncesinde en az yarım saat boyunca tüm teknolojik araçlardan ve ekranlardan uzak durmak gerekmektedir. Aynı zamanda mümkünse çocukların yattığı odada bilgisayar, telefon, tablet gibi dijital araçlar bulunmamalıdır (Yay, 2019). Özellikle 10-12 yaş aralığındaki çocukların dijital araçları 4 saatten fazla kullanmalarının bir dizi olumsuz etkiye neden olduğu belirtilmiştir (Yang ve ark., 2013). Bu etkiler arasında çevrimiçi etkinlikler dışında diğer aktivitelere ilgi

göstermeme, iştahsızlık ve yeme problemleri, yalnızlık hissi, gerçek hayattan soyutlanma, uykuya dalmada güçlük ve uyku problemleri, geleceğe yönelik umutsuzluk gibi durumlar bulunmaktadır. Bu bağlamda, ebeveynlere çocukların dijital teknoloji kullanımını sınırlama, özellikle uyku düzenlerine dikkat etme konusunda sorumluluk düştüğü anlaşılmaktadır.

Katılımcılar dijital teknolojilerin çocuğun yeni bilgiler öğrenmesini %71,7'lik yüksek bir oranla olumlu etkilediğine ilişkin görüş belirtilmiştir. Bu bulgulara benzer bir araştırma raporunda, ana babaların dijital teknolojilerin çocukların yetiştirilmesinde kullanılmasına yönelik görüşlerini olumlu ortaya konmuştur. Ayrıca, bazı ana babalar ise dijital etkinliklerin yararlarını belirgin bir şekilde görmekte ve bilgi edinme, akademik veya mesleki ihtiyaçlara yönelik eğitim, el-göz koordinasyonu ve gelişmiş iletişim becerilerini vurgulamaktadır (Chaudron ve ark., 2015).

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sürecinde elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir. İlk olarak, literatüre dayalı olarak oluşturulan durum tespit çalışmasına yönelik sonuçlar sunulmuştur. İkinci olarak, araştırmacılara ve uygulayıcılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar

Araştırmada okul öncesi ve ilkokul dönemindeki çocuklarının yetiştirilmesinde rol olan anne babaların dijital ebeveynlik yaklaşımları incelenmiştir. Bu araştırmanın sonucunda dijital teknolojilerin çocukların yetiştirilmesi ve eğitiminde kullanılmasının anababalık yaklaşımlarıyla ilişkisi konusuna katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Teknolojinin ebeveyn-çocuk ilişkisi üzerindeki potansiyel etkisine ışık tutmayı ve okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine bilgi sağlamayı amaçlamaktadır.

Dijital ebeveynlik, ana babaların çocukların yetiştirilmesinde ve eğitiminde hayatın bir parçası olan dijital teknolojilerle etkileşime geçme ve kullanımını yönetme biçimini ifade eder. Dijital ana babalık bağlamında dijital çağın gereksinimlerini benimseyen, teknolojik yeniliklere açık olan, temel dijital okuryazarlık becerilerine sahip, dijital teknolojilerle ilgili fırsat ve risklerin farkında olan, çocuklarının refahını koruyan ve çocuklarına saygıyı aşılayan bireyler olarak tanımlanmış olsa da çocuğun yetirilmesinde dijital teknoloji araçlarını sürece dahil eden tüm ebeveynleri kapsayıcı olmuştur.

Bu araştırmanın sonuçları, ebeveynlerin dijital ebeveynlik farkındalık düzeyinin ana babanın cinsiyeti, çocuğun ve ana babanın yaşına ve eğitim düzeyine göre çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Çocuğun yaşına bağlı olarak, özellikle olumsuz model olma alt boyutunda anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Ayrıca, ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili dijital teknoloji kullanımına yönelik yaklaşımları ve tercihleri, çocuğun yaşına ve ebeveynlerin eğitim düzeyine göre değişiklik göstermektedir.

Araştırmada elde edilen veriler, birçok ebeveynin yemek sırasında dijital teknoloji kullanımını kısıtlamayı veya sınırlamayı tercih ettiğini, çoğunluğun ise yatmadan önce dijital teknoloji kullanımını engellediğini veya en aza indirdiğini ortaya koymaktadır. Ana babaların yaklaşımları aile iletişimi, uyku kalitesi ve duygusal sağlıkla ilgili endişelerden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, bazı ebeveynler, potansiyel olarak rahatlık veya

dikkat dağıtma kaynağı olarak dijital araçlara güvenerek, sıkıntı anında veya eğlence amaçlı olarak teknolojinin kullanılmasına izin vermektedir.

Ebeveynlerin çocuklarının dijital teknolojileri kullanımına konusundaki uygulamalarının dağılımının incelendiği bu çalışmada dijital teknoloji kullanımının sıklığı sahip olunan dijital teknoloji araçları ve çocukların erişime izin verildiği durumları ve ebeveynler ile dijital teknolojiler arasında gelişen dinamiklere de yer verilmiştir. Cihaz kullanımıyla ilişkili sonuçları ve potansiyel riskleri anlamının, sorumlu dijital davranışı teşvik etmenin ve ekran başında geçirilen süre ile diğer etkinlikler arasında dengeli bir yaklaşımı teşvik edici yaklaşımda bulunmanın önemini vurgulamaktadır.

6.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Bu araştırmanın sonuçlarına dayanarak, Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında faaliyet gösteren araştırmacılara çeşitli öneriler sunulmuştur. Bu önerilerin, ruh sağlığı alanındaki araştırmacılar için değerli katkılara sağlayabileceği öngörülmektedir.

Araştırmada değişken olarak kullanılan dijital ebeveynlik farkındalık düzeyinin ana babaların cinsiyet, yaş, eğitim düzeyinin yanı sıra çocuğun yaşı ve çocuk sayısı açısından homojen dağılım gösterdiği çalışmalarla ilişkilerini inceleyen çalışmalar yürütülebilir. Bu çalışmalar, yürütülürken kültürel ve eğitim düzeyi faktörlerin de göz önünde bulundurulması önerilmektedir. Ayrıca araştırma grubuna dahil edilen anne babaların çocuklarının okul öncesi ve ilkököl düzeyinde eğitime devam ettiği göz önünde bulunduğunda farklı yaş gruplarında çocuğı olan ana babalarla çalışma yürütülebilir.

Dijital teknolojilerin çocukların yetiştirilmesinde ebeveynlerin yaklaşımlarını ortaya koymak amacıyla verilerin toplanmasında nitel özelliklerini belirlemek amacıyla kullanılan envanter soruları yerine davranış örüntülerini kavramsallaştırmasına katkı sunmayı hedefleyen nicel araştırmalar tercih edilebilir. Böylece ana babaların dijital teknolojileri çocuklarının beslenmesi, yatıştırılması, uyuması çocuğun ödüllendirilmesi ve/veya cezalandırılması, çocuğun meşguliyetinin sağlanması ve eğitimi için ne sıklıkla kullanmasına izin verdiklerini anlamlandırmak için önemlidir.

6.3. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

Bu çalışmada dijital farkındalık düzeyini ana baba cinsiyeti, yaşı ve eğitim durumuna göre değişmediği görülmüştür. Çocuğun yaşı artıkça ebeveynlerin olumsuz model olma düzeyi artmaktadır. Bu ana babalar, telefonuyla meşgulken çocuğunun söylediklerini dikkate almayan, telefon veya tablet kullanımında eleştirdiğı davranışları sergileyen, çocuğına karşı telefonla geçirdiğı süreleri artıran ve çocuğıyla iletişim kurmak yerine

telefonuna odaklanan bir eğilimde oldukları düşünülmektedir. Bu bağlamda, çocuğuna internetin avantajlarını, olası risklerini ve dikkat edilmesi gereken durumları anlatan, dijital araçların çocuğuna etkilerini araştıran, kendi cihazından çocuklarına faydalı olduğunu düşündüğü içerikleri gösteren ve aynı zamanda çocuğunu internetin potansiyel risklerinden koruma amacıyla tedbirler alan bir ebeveyn olmasını desteklemek için çalışmalar yapılabilir.

Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanındaki uzmanlar ana babanın dijital ebeveynlik farkındalık düzeylerine katkı sağlamak amacıyla dijital teknolojilerin kullanım sıklıkları göz önünde bulundurarak psikoeğitim programları, broşür ve seminer içerikleri oluşturabilir. Ana babaların kendi teknoloji kullanımlarına dikkat etmeli ve sorumlu dijital alışkanlıklar geliştirmesine yönelik strajilerden bahsedebilir.

Okul öncesi ve ilkokul düzeyinde çalışan psikolojik danışmanlar dijital teknolojilerin çocukların yetiştirilmesinde kullanım sıklıklarını göz önünde bulundurarak ana babalara ve öğretmenlere yönelik dijital teknolojilerin faydaları ve zararlarını, kullanım sürelerini düzenleme müşavirlik hizmetleri sunabilir.

Araştırma doğrultusunda dijital teknolojilerin çocuk yetiştirmede kullanım alanları incelendiğinde okul psikolojik danışmanları çocuğun beslenmesi, yatırılması, uyuması çocuğun ödüllendirilmesi ve/veya cezalandırılması, çocuğun meşguliyetinin sağlanması ve eğitiminde dijital teknolojilerin kullanılmasına ilişkin önleyici hizmetlerin yürütülmesi için beceri programları geliştirebilir.

Okul psikolojik danışmanları, dijital teknolojilerin çocukların dil becerileri, okuma hazırlığı ve yaratıcılık üzerinde olumlu etkilerine dair görüşleri göz önüne alarak, çocukların gelişimi ve eğitimine odaklanan programlar geliştirebilirler. Bu programlar, çocukların dijital teknolojileri kullanma sıklıklarını düzenleme becerilerini artırarak, kendini ifade etme becerisi, uyku rutinleri ve ilişkiler üzerindeki olumsuz etkileri azaltmayı hedefleyebilir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Y. (2013). Çocuk ve ergenlerde bilgisayar ve internet kullanımının gelişimsel sonuçları. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 53-68. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/trkefd/issue/21474/230167>
- Aksoy, A. N., & Koçtürk, M. (2019). Ebeveyn tutumlarını algılama ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(4), 63-70. DOI: 10.18506/anemon.473873
- American Sociological Association. (2002). Ethical principles of psychologists and code of conduct. *American Psychologist*, 57(12), 1060-1073. DOI: 10.1037/0003-066X.57.12.1060
- Anderson, M. (2016). *Parents, teens and digital monitoring*. Pew Internet & American Life Project. Erişim adresi: <https://www.pewresearch.org/internet/2016/01/07/parents-teens-and-digital-monitoring/>
- Anderson, C., & Bushman, B. (2001). Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal, and prosocial behavior: A meta-analytic review of the scientific literature. *Psychological Science*, 12(5), 353-359. DOI: 10.1111/1467-9280.00366
- Appel, M., Stiglbauer, B., Batinic, B., & Holtz, P. (2014). Internet use and verbal aggression: The moderating role of parents and peers. *Computers in Human Behavior*, 33, 235- 241. DOI: 10.1016/j.chb.2014.01.007
- Augner C., & Hacker GW, (2012). Associations between problematic mobile phone use and psychological parameters in young adults. *International Journal of Public Health*, (57), 437-441. DOI: 10.1007/s00038-011-0234-z
- Bahrainian, S. A., Alizadeh, K. H., Raeisoon, M. R., Gorji, O. H., Khazaie, H., & Mansouri, L. (2014). Relationship of internet addiction with self-esteem and depression in university students. *Journal of Preventive Medicine and Hygiene*, 55(3), 86-89.

- Bakhla, A. K., Sinha, P., Sharan, R., Binay, Y., Verma, V., & Chaudhury, S. (2013). Anxiety in school students: Role of parenting and gender. *Industrial Psychiatry Journal*, 22(2), 131-137.
- Barr R. (2010). Transfer of learning between 2D and 3D sources during infancy: Informing theory and practice. *Developmental Review* 30(2), 128-154.
- Baumrind, D. (1989). Rearing competent children. In: W. Damon (Ed.), *Child Development Today and Tomorrow* (pp. 349-378). San Francisco: Jossey-Bass.
- Baumrind, D., Larzelere, R. E., & Owens, E. B. (2010). Effects of preschool parents' power assertive patterns and practices on adolescent development. *Parenting: Science and Practice*, 10, 156-201.
- Başal, H.A., Kahraman, P.B., Derman, M.T., Kahraman, Ö. ve Sümer H., (2014). Otoriter ve demokratik tutuma sahip ebeveynleri olan 5-6 yaş çocuklarının evcilik oyunlarında üstlendikleri roller. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 384-409. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/amauefd/issue/1731/21233>
- Bilgiç, H. G., Duman, D., & Seferoğlu, S. S. (2011). Dijital yerlilerin özellikleri ve çevrim içi ortamların tasarlanmasındaki etkileri. *Akademik Bilişim*, 2(4), 1-7. Erişim adresi: https://ab.org.tr/ab11/kitap/bilgic_duman_AB11.pdf
- Bober, M., Livingstone, S. & Helsper, E. (2005). *Internet literacy among children and young people: findings from the UK children go online project*. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/30520689_Internet_literacy_among_children_and_young_people_Findings_from_the_UK_Children_Go_Online_project
- Bostancı, S., & Çakır, R. (2022). Erken çocukluk çağında çocuğu olan ebeveynlerin, çocuklarına medya kullandırmadaki aracılıkları ve dijital ebeveynlik farkındalıklarının incelenmesi. *Turkish Journal of Primary Education (TJPE)*, 7(2), 86-116. DOI: 10.52797/tjped.1192163.
- Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-mediated Communication*, 13(1), 210-230. DOI: 10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x

- Büyükbaykal G. (2007). Televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri. *İletişim Fakültesi Dergisi*, 31-44. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifd/issue/22861/244105>
- Carson, V., & Kuzik, N. (2021). The association between parent–child technology interference and cognitive and social–emotional development in preschool-aged children. *Child: Care, Health and Development*, 47(4), 477-483.
- Canberk, G., & Sarioğlu, Ş. (2007). Çocukların ve gençlerin bilgisayar ve internet güvenliği. *Politeknik Dergisi*, 10(1), 33-39. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/politeknik/issue/33024/367138>
- Chaudron, S., Beutel, M., Donoso Navarrete, V., Dreier, M., Fletcher-Watson, B., Heikkilä, A., Kontríková, V., Korkeamäki, R., Livingstone, S., Marsh, J., Mascheroni, G., Micheli, M., Milesi, D., Muller, K., Niska, M., Olkina, O., Svenja, S., Plowman, L., Ribbens, W., Richardson, J; Schaack, C; Shlyapnikov, V; Šmahel D, D; Soldatova, G; Wölfling, K... Wölfling, K. (2015). Young children (0-8) and digital technology: *A qualitative exploratory study across seven countries*. Joint Research Center; ISPRA, Italy. DOI:10.2788/00749
- Chen, J., & Kennedy, C. (2005). Cultural variations in children's coping behaviour, TV viewing time, and family functioning. *International Nursing Review*, 52(3), 186-199. DOI: 10.1111/j.1466-7657.2005.00419.x
- Chonchaiya, W., & Pruksananonda, C. (2008). Television viewing associates with delayed language development. *Acta Paediatrica*, 97(7), 977–982. DOI: 10.1111/j.1651-2227.2008.00831.x
- Chou, H. L., Chou, C., & Chen, C. H. (2016). The moderating effects of parenting styles on the relation between the internet attitudes and internet behaviors of high-school students in Taiwan. *Computers & Education*, 94, 204-214. DOI: 10.1007/s40299-017-0334-5
- Chou, H. T. G., & Lee, J. (2016). The development of media use in emerging adulthood: A longitudinal perspective on media choice and heavy episodic drinking. *Communication Research*, 43(6), 788–815.

- Clark, L. S. (2011). Parental mediation theory for the digital age. *Communication Theory*, 21(4), 323-343. DOI: 10.1111/j.1468-2885.2011.01391.x
- Cömert, I. T., & Kayıran, S. (2010). Çocuk ve ergenlerde internet kullanımı. *Çocuk Dergisi*, 10(4), 166-170. DOI: 10.5222/j.child.2010.166
- Çağdaş, A., & Seçer, Z. Ş. (2015). *Anne-baba Eğitimi*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Çalışır, G. (2015). Kişilerarası iletişimde kullanılan bir araç olarak sosyal medya: Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Humanities Sciences*, 10(3), 115-144. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nwsahuman/issue/19952/213423>
- Çelik, S. B. (2020). Çocuk ve ergenlerde bilgisayar ve internet kullanımının olumlu ve olumsuz etkileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(110), 365-377.
- Çetin, A. B., & Ceyhan, A. A. (2014). Ergenlerin internette kimlik denemeleri ve problemli internet kullanım davranışları. *The Turkish Journal on Addictions*, 1(2), 5-46.
- Çolak, C. (2019). *Üniversite öğrencilerinin dijital güvenlik öz yeterlikleri ve çevrimiçi risk alma eğilimlerinin incelenmesi*. (Doktora Tezi). Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Yayın no. 555759).
- Coyne, S. M., Rogers, A. A., Zurcher, J. D., Stockdale, L., & Booth, M. (2020). Does time spent using social media impact mental health? An eight year longitudinal study. *Computers in Human Behavior*, 104, 106160.
- Çubukcu, A., & Bayzan, Ş. (2013). Türkiye’de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri. *Middle Eastern and African Journal of Educational Research*, 5, 148-174. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/348158490_Turkiye'de_Dijital_Vatandaslik_Algisi_ve_Bu_Algayi_Internetin_Bilincli_Guvenli_ve_Etkin_Kullanimi_Ile_Artirma_Yontemleri
- Dewey, C. (2013). *Kids are three clicks away from adult content on YouTube, study says*. Washington Post, 6. Erişim adresi: <https://www.washingtonpost.com/business/technology/kids-are-three-clicks-away->

from-adult-content-on-youtube-study-says/2013/02/06/1a11ddf4-6fe5-11e2-a050-b83a7b35c4b5_story.html

- Dönmez, E. A. (2016). Siber âlemin avatar çocukları: internet ve gençlik ilişkisinin bugünü ve geleceği. *Turkish Academic Research Review*, 6(2), 798-804. DOI: 10.30622/tarr.921364
- Dönmezer, İ. (1999). *Ailede İletişim ve Etkileşim*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Eastin, M. S., Greenberg, B. S., & Hofschire, L. (2006). Parenting the internet. *Journal of Communication*, 56(3), 486-504.
- Ebcin, A. (2017). Dijital dünyada ebeveyn olmak. *Dijital Medya ve Çocuk, İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi*. Erişim adresi: <http://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr/>
- Ekşi, F., & Ümmet, D. (2013). Bir kişilerarası iletişim problemi olarak internet bağımlılığı ve siber zorbalık: Psikolojik danışma açısından değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 91-115. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29175/312422>
- Elias, N., & Sulkin, I. (2019). Screen-assisted parenting: The relationship between toddlers' screen time and parents' use of media as a parenting tool. *Journal of Family Issues*, 40(18), 2801-2822. DOI: 10.1177/0192513X19864983
- Facer, K., Furlong, J., Furlong, R., & Sutherland, R. (2003). *Screenplay: Children and computing in the home*. Routledge.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-Hill
- Genç, Z. (2014). Parents' perceptions about the mobile technology use of preschool aged children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 146, 55-60. DOI: 10.1016/j.sbspro.2014.08.086
- Gentile, D. A., Lynch, P. J., Linder, J. R., & Walsh, D. A. (2004). The effects of violent video game habits on adolescent hostility, aggressive behaviors, and school performance. *Journal of Adolescence*, 27(1), 5-22. DOI: 10.1016/j.adolescence.2003.10.002

- George, D., & Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*. (4th ed. 11.0 Update). Boston: Allyn & Bacon.
- Goodwin, K. (2018). *Dijital dünyada çocuk büyütmek*. (T. Er, Çev.) İstanbul: Aganta Kitap.
- Groesz, L. M., Levine, M. P., & Murnen S. K. (2002). The effect of experimental presentation of thin media images on body satisfaction: A meta-analytic review. *International Journal of Eating Disorders*, 31(1), 1-16. DOI: 10.1002/eat.10005
- Günaydın, E. (2021). *12-17 yaş çocuğu olan annelerin ebeveynlikte bilinçli farkındalık düzeyi ve dijital ebeveynlik tutumu ile çocuklarında internet bağımlılığı arasındaki ilişki*. (Yüksek Lisans Tezi). Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişilmiştir. (Yayın no. 706201).
- Gündoğdu, Z., Seytepe, Ö., Pelit, B. M., Doğru, H., Güner, B., Arıkız, E., Akçomak, Z., Kale, E. B., Moran, İ., Aydoğdu, G. & Kaya, E. (2016). Media USe By Preschool-Aged Children. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 6-10. DOI: 10.30934/kusbed.358563
- Güngör, M. (2014). Okul öncesi dönem çocuklarının televizyon izleme alışkanlıkları ve anne baba tutumları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(28), 199-216. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/19574/208775>
- Haddon, L. (2006). The contribution of domestication research to in-home computing and media consumption. *The Information Society*, 22(4), 195-203. DOI: 10.1080/01972240600791325
- Hamutoğlu, N. B., Güngören, Ö. C., Kaya Uyanık, G., & Gür Erdoğan, D. (2017). Dijital Okuryazarlık Ölçeği: Türkçe'ye Uyarlama Çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(1), 408- 429. DOI: 10.12984/egeefd.295306
- Hasebrink, U., Livingstone, S., Haddon, L., & Olafsson, K. (2009). *Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online*. EU Kids Online.
- Hingle, M., & Kunkel, D. (2012). Childhood obesity and the media. *Pediatric Clinics*,

- Hobbs, R. (2010). *Digital and Media Literacy: A Plan of Action*. A White Paper on the Digital and Media Literacy Recommendations of the Knight Commission on the Information Needs of Communities in a Democracy. Aspen Institute. 1 Dupont Circle NW Suite 700.
- Holloway, D., Green, L., & Livingstone, S. (2013). *Zero to eight: Young children and their internet use*. Erişim adresi: https://eprints.lse.ac.uk/52630/1/Zero_to_eight.pdf
- Kanter, A. (2020). Dijital bağımlılığın okul öncesi dönemdeki çocuklarda problem davranışlarına etkisi. *Social Science Studies*, 8(2), 207-221. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/researcher/issue/66639/1042744>
- Karaca, Y., Pekyaman, A., & Güney, H. (2007). Ebeveynlerin televizyon reklam içeriklerinin çocuklar üzerindeki etkilerini etik açıdan algılamalarına yönelik bir araştırma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 233-250. Erişim adresi: <https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423867240.pdf>
- Kebir, C., & Özkaya, H. (2023). 16-36 ay arası çocuklarda ekran maruziyetinin dil gelişimi üzerindeki etkisinin araştırılması. *Türk Aile Hekimliği Dergisi*, 27(2), 21-28. DOI: 10.54308/tahd.2023.21033
- Keleşoğlu, F., & Adam, F. (2020). Covid-19 sürecinde dijital ebeveynlik ile anne- baba stresi arasında yordayıcı ilişkiler. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 7(2), 70-102.
- Kerr, M., & Stattin, H. (2000). What parents know, how they know it, and several forms of adolescent adjustment: Further support for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology*, 36, 366–380. DOI: 10.1037/0012-1649.36.3.366
- KewalRamani, A., Zhang, J., Wang, X., Rathbun, A., Corcoran, L., Diliberti, M., & Zhang, J. (2018). Student Access to Digital Learning Resources outside of the Classroom. NCES 2017-098. *National Center for Education Statistics*.
- Kızılay, B. (2022). *Yetişkinlerde internet bağımlılığı kişilik özellikleri ve bilinçli farkındalık arasındaki in incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişilmiştir. (Yayın no. 645854).

- Kim, A. S., & Davis, K. (2017). Tweens' perspectives on their parents' media-related attitudes and rules: An exploratory study in the US. *Journal of Children and Media*, 11(3), 358–366. DOI: 10.1080/17482798.2017.1308399
- Koning, I. M., Peeters, M., Finkenauer, C., & Van Den Eijnden, R. J. (2018). Bidirectional effects of Internet-specific parenting practices and compulsive social media and Internet game use. *Journal of Behavioral Addictions*, 7(3), 624-632.
- Konok, N. Ö., İnal, S., & Yıldırım, O. (2020). Ebeveynlerin dijital eğitim uygulamalarını kullanma tutumları ile çocuklarının dijital okuryazarlık becerileri arasındaki ilişki. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 10(1), 1-18.
- Lauricella, A. R., Barr, R., & Calvert, S. L. (2014). Parent–child interactions during traditional and computer storybook reading for children's comprehension: implications for electronic storybook design. *International Journal of Child-Computer Interaction*, 2(1), 17-25. DOI: 10.1016/j.ijcci.2014.07.001
- Lauricella, A. R., Wartella, E., & Rideout, V. J. (2015). Young children's screen time: The complex role of parent and child factors. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 36, 11-17. DOI: 10.1016/j.appdev.2014.12.001
- Lavigne, J. V., Cicchetti, C., Gibbons, R. D., Binns, H. J., Larsen, L., & Devito, C. (2001). Oppositional defiant disorder with onset in preschool years: Longitudinal stability and pathways to other disorders. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 40(12), 1393-1400. DOI: 10.1097/00004583-200112000-00009
- Li, Q., & Ma, X. (2010). A meta-analysis of the effects of computer technology on school students' mathematics learning. *Educational Psychology Review*, 22(3), 215-243.
- Linebarger, D. L., & Walker, D. (2005). Infants' and toddlers' television viewing and language outcomes. *American Behavioral Scientist*, 48(5), 624-645.
- Livingstone, S., & Bober, M. (2006). *Regulating the internet at home: contrasting the perspectives of children and parents*. Digital generations: Children, young people, and new media, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Livingstone, S., & Helsper, E. J. (2008). Parental mediation of children's internet use.

Journal of Broadcasting & Electronic Media, 52(4), 581-599. DOI: 10.1080/08838150802437396

Livingstone, S., Ólafsson, K., Helsper, E. J., Lupiáñez-Villanueva, F., Veltri, G. A., & Folkvord, F. (2017). Maximizing opportunities and minimizing risks for children online: The role of digital skills in emerging strategies of parental mediation. *Journal of Communication*, 67(1), 82–105. DOI: 10.1111/jcom.12277

Lou, S. J., Shih, R. C., Liu, H. T., Guo, Y. C., & Tseng, K. H. (2010). The influences of the sixth graders' parents' internet literacy and parenting style on internet parenting. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 9(4), 173- 184. Erişim adresi: <https://www.learntechlib.org/p/109210/>

Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In: E.M. Hetherington (Ed.), P.H. Mussen (Series Ed.), *Handbook of Child Psychology: Vol 4 Socialization, Personality, And Social Development* (pp. 1-101). New York: Wiley

Madigan, S., Eirich, R., Pador, P., McArthur, B. A., & Neville, R. D. (2022). Assessment of changes in child and adolescent screen time during the covid-19 pandemic: A systematic review and meta-analysis. *JAMA Pediatrics*, 176(12), 1188– 1198. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2022.4116>

Manap, A., & Durmuş, E. (2020). Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin geliştirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 978-993. DOI: 10.17679/inuefd.711101

Manap, A., & Durmuş, E. (2021). Dijital ebeveynlik farkındalığının çeşitli değişkenler, aile içi roller ve çocukta internet bağımlılığı açısından incelenmesi. *E-Uluslararası Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 12(1), 141-156. Erişim adresi: <https://earsiv.batman.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12402/3032>

Manganello, J. A., & Taylor, C. A. (2009). Television Exposure as a Risk Factor for Aggressive Behavior Among 3-Year-Old Children. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 163(11), 1037–1045. <https://doi.org/10.1001/archpediatrics.2009.193>

Martin, A. (2008). Digital literacy and the “digital society”. *Digital literacies: Concepts*,

policies and practices, 30(2008), 151-176.

Mazmanian, M., & Lanette, S. (2017). "Okay, One More Episode" An Ethnography of Parenting in the Digital Age. In Proceedings of the 2017 ACM conference on computer supported cooperative work and social computing, 2273-2286. DOI: 10.1145/2998181.2998218

McCarrick, K., & Li, X. (2007). Buried treasure: The impact of computer use on young children's social, cognitive, language development and motivation. *AACE Review (Formerly AACE Journal)*, 15(1), 73-95.

Mistry, K. B., Minkovitz, C. S., Strobino, D. M., & Borzekowski, D. L. (2007). Children's television exposure and behavioral and social outcomes at 5.5 years: Does timing of exposure matter. *Journal of the American Academy of Pediatrics*, 120(4), 762-769. DOI: 10.1542/peds.2006-3573

Mitchell, A., & Savill-Smith, C. (2005). *The use of computer and video games for learning. A review of the literature. Learning and skills development agency*. Erişim adresi: <http://www.lsda.org.uk/files/PDF/1529.pdf>

Mustafaoğlu, R., Zirek, E., Yasacı, Z., & Özdiñler, A. R. (2018). Dijital teknoloji kullanımının çocukların gelişimi ve sağığı üzerine olumsuz etkileri. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5(2), 1-21. DOI: 10.15805/addicta.2018.5.2.0051

Nathanson, A. I. (2001). Parent and child perspectives on the presence and ortalamaing of parental television mediation. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 45, 201-220. DOI: 10.1207/s15506878jobem4502_1

Neumann, M. M. (2014). An examination of touch screen tablets and emergent) literacyin Australian pre-school children. *Australian Journal of Education*, 58(2), 109-122

Odabaşı, H. F., Kabakçı, I. & Çoklar, A. N. (2007). *İnternet, çocuk ve aile*, (2. Baskı). Ankara: Nobel Basımevi.

Önal, H. İ. (2007). Medya okuryazarlığı: Kütüphanelerde yeni çalışma alanı. *Türk Kütüphaneciliğı*, 21(3), 335-359. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tk/issue/48937/624257>

Özkan, A., & Hira, İ. (2017). Dijital medya ve sosyalleşme: 6-12 yaş çocukların

sosyalleşmesine ebeveyn görüşleri (İstanbul Örneği). *Kesit Akademi Dergisi*, 3(9), 245-270. Erişim adresi:

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kesitakademi/issue/59837/864661>

Öztürk, C., & Karayağız, G. (2007). Çocuk ve Televizyon. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10(2), 81-85. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunihem/issue/2637/33929>

Özgür, H. (2016). The relationship between Internet parenting styles and Internet usage of children and adolescents. *Computers in Human Behavior*, 60, 411-424.

Pagani, L., Fitzpatrick, C., Barnett, T. A., & Dubow, E. (2010). Prospective associations between early childhood television exposure and academic, psychosocial, and physical well-being by middle childhood. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 164(5), 425-431. DOI: 10.1001/archpediatrics.2010.50

Page Jeffery, C. (2021). “It’s really difficult. We’ve only got each other to talk to.” Monitoring, mediation, and good parenting in Australia in the digital age. *Journal of Children and Media*, 15(2), 202-217.

Parlak, B. (2017). Dijital çağda eğitim: olanaklar ve uygulamalar üzerine bir analiz. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1741-1749.

Park, Y. J. (2011). Digital Literacy and Privacy Behavior Online. *Communication Research*, 40(2), 215–236.

Pazarcıkcı, F., Ağralı, H., & Aydınllı, A. (2022). Annelerin dijital ebeveynlik farkındalığının sağlık okuryazarlığı ve çeşitli değişkenler ile ilişkisi. *Bağımlılık Dergisi*, 23(3), 292-301.

Pempek, T.A., & McDaniel, B.T. (2016). Young children’s tablet use and associations with maternal well-being. *Journal of Child and Family Studies*, 25(9), 2636–2647.

Plowman, L., McPake, J., & Stephen, C. (2010). The technologisation of childhood? Young children and technology in the home. *Children & Society*, 24(1), 63–74. DOI: 10.1111/j.1099-0860.2008.00180.x

Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants part 1. *On the horizon*, 9(5), 1- 6.

DOI: 10.1108/10748120110424816

- Purnama, S., Wibowo, A., Narmaditya, B. S., Fitriyah, Q. F., & Aziz, H. (2022). Do parenting styles and religious beliefs matter for child behavioral problem? the mediating role of digital literacy. *Heliyon*, 1-9. DOI: 10.1016/j.heliyon.2022.e09788
- Radesky, J. S., Miller, A. L., Rosenblum, K. L., Appugliese, D., Kaciroti, N., & Lumeng J. C. (2015). Maternal mobile device use during a structured parent–child interaction task. *Academic Pediatrics*, 15(2), 238-244. DOI: 10.1016%2Fj.acap.2014.10.001
- Radesky, J. S., & Christakis, D. A. (2016). Media and young minds. *JAMA Pediatrics*, 170(5), 399–407.
- Radesky, J. S., Peacock-Chambers, E., Zuckerman, B., & Silverstein, M. (2016). Use of mobile technology to calm upset children: Associations with social-emotional development. *JAMA pediatrics*, 170(4), 397-399. DOI: 10.1001/jamapediatrics.2015.4260
- Radesky, J. S., Weeks, H. M., Ball, R., Schaller, A., Yeo S., Durnez, J., Tamayo-Rios, M., Epstein, M., Kirkorian, H., Coyne, S., & Barr, R. (2020) Young children’s use of smartphones and tablets. *Pediatrics*, 146(1) :e20193518
- Ribble, M. (2009). *Raising a digital child* (p. 213). Eugene, OR: ISTE.
- Ribble, M., & Bailey, G. (2007). *Digital citizenships in schools*. Washington: ISTE Rode,
- Rode, J. A. (2009). Digital parenting: designing children’s safety. *People and Computers XXIII Celebrating People and Technology*, 244-251. DOI:10.14236/ewic/HCI2009.29
- Ruut, V. (2006). The four qualities of life: ordering concepts and measures of the goodlife. *Journal of Happiness Studies*, 1, 1-39. DOI: 10.1007/978-94-007-5702-8_11
- Sayar, K., & Benli S. (2020). *Dijital Çocuk*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Schweller, L. J. (2014). *Motherhood 2.0: digital motherhood as visual culture*. University of California, Irvine. Erişim adresi: <https://escholarship.org/uc/item/5g0657sf>
- Sharma, P., & Sharma, S. K. (2017). Internet addiction, loneliness and academic

- performance among the secondary school students. *International Journal of Humanities and Social Sciences*, 6(5), 19-24.
- Sharples, M., Graber, R., Harrison, C., & Logan, K. (2009). E-safety and web 2.0 for children aged 11–16. *Journal of Computer Assisted Learning*, 25(1), 70-84.
- Söğüt, F. (2020). Dijital ebeveynlerin dijital oyunlar ve şiddet ilişkisine yönelik algıları. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (51), 79-100.
- Sugawara, M., Matsumoto, S., Murohashi, H., Atsushi, S., & Nobuo, I. (2015). Trajectories of early television contact in japan: relationship with preschoolers' externalizing problems. *Journal of Children and Media*, 4(9), 453-471. DOI: 10.1080/17482798.2015.1089298
- Sürsavur, L., Kanmaz, T., & Bakır, V. (2022, Mart). *Okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlerin dijital ebeveynlik farkındalık düzeylerinin incelenmesi*. 4. International Social Sciences and Innovation Congress 2022, Erişim adresi: <https://i24.im/vaWzKEs>
- Symons, K., Ponnet, K., Walrave, M., & Heirman, W. (2017). A qualitative study into parental mediation of adolescents' internet use. *Computers in Human Behavior*, 73, 423–432. DOI: 10.1016/j.chb.2017.04.004
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2014). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Pearson
- Taneri, P.O., & Tiryakioğlu, Ö. (2015). Ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sorunlu internet kullanımı ve anne baba tutumları ilişkisinin incelenmesi. *International Journal of Social Science*, (40), 205-223. DOI: 10.9761/JASSS3078
- Tombul, I. (2006). *Kültürel yozlaşmanın göstergesi olarak televizyonda dilin kullanımı: televizyon sunucuları örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişilmiştir. (Yayın no. 204945).
- Tracey, B., & Francesca, G. (Eds.). (2020). *Educational Research and Innovation Education in the Digital Age Healthy and Happy Children: Healthy and Happy Children*. OECD Publishing.
- Tuncer, N. (2000). Çocuk ve internet kullanımı. *Türk Kütüphaneciliği*, 14(2), 205-212. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/830>

- TÜİK. (2022). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, “[https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587)”, (05.11.2023).
- Türkel, N. (2021). *Ebeveynlerin sosyal medya bağımlılık düzeyleri ile dijital ebeveynlik tutumları arasındaki in incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişilmiştir. (Yayın no. 680520).
- Twenge, J. M., Martin, G. N., & Campbell, W. K. (2018). Decreases in psychological well-being among American adolescents after 2012 and links to screen time during the rise of smartphone technology. *Emotion*, 18(6), 765–780. <https://doi.org/10.1037/emo0000403>
- Uyan, S. (2021). *Dijital Dünyada Ebeveyn Olmak*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Üstündağ, A. (2020). *Çocuk ve ekran*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Waldo, A. D. (2014). Correlates of internet addiction among adolescents. *Psychology*, 5(18), 1999-2008. DOI: 10.4236/psych.2014.518203
- Wartella, E., Rideout, V., Lauricella, A., & Connell, S. (2013) Parenting in the age of digital technology: A national survey. *Report of the Center on Media and Human Development*, School of Communication, Northwestern University
- Vaillancourt, M. (2015). *Mediated motherhood: discourse and maternal identity in the digital age*. (Yüksek Lisans Tezi). Syracuse University veri tabanından erişilmiştir. Erişim adresi: <https://surface.syr.edu/etd/357/>
- Valcke, M., Bonte, S., Weve, B. D., & Rots, I. (2010). Internet parenting styles and the impact on internet use of primary school children. *Computers & Education*, 55(2), 454-464. DOI: 10.1016/j.compedu.2010.02.009
- Yaman, F. (2018). *Türkiye'deki ebeveynlerin dijital ebeveynlik öz yeterliklerinin incelenmesi*. (Doktora Tezi). Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişilmiştir. (Yayın no. 532545).
- Yang, F., Helgason, A. R., Sigfusdottir, I. D., & Kristjansson, A. L. (2013). Electronic screen use and mental well-being of 10-12 year old children. *European Journal of Public Health*, 23(3), 492-498. DOI: 10.1093/eurpub/cks102

- Yao, M. Z., & Zhong, Z. J. (2014). Loneliness, social contacts and Internet addiction: A cross-lagged panel study. *Computers in Human Behavior*, 30, 164-170. DOI: 10.1016/j.chb.2013.08.007
- Yay, M. (2019). *Dijital ebeveynlik*. İstanbul: Yeşilay Yayınları.
- Yazıcı, Z. N., & Özcan, E. N. (2021). Annelerdeki teknoloji bağımlılığı düzeyi ile dijital ebeveynlik düzeyi arasındaki in incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi*, 2(1), 15-28. DOI: 10.51533/insanbilimleri.908582
- Yıldız, İ., & Kanak, M. (2021) Çocukların Dijital Teknoloji Kullanımı ve Ebeveyn Yaklaşımları: Kesitsel Bir Çalışma. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 15(2), 306-314. DOI: 10.21763/tjfmmpc.797346
- Yurdakul, I. K., Dönmez, O., Yaman, F., & Odabaşı, H. F. (2013). Dijital ebeveynlik ve değişen roller. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 12(4), 883-896. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/223235>
- Zimmerman, F. J., Christakis, D. A., & Meltzoff, A. N. (2007). Associations between media viewing and language development in children under age 2 years. *The Journal of Pediatrics*, 151(4), 364-368.

EKLER

Ek 1: Etik Kurul İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 24.01.2023-200133



Sayı : E-62310886-605.99-200133
Konu : Etik Kurul İzni (Sena Nur Erhan)

24.01.2023

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 29.12.2022 tarih ve 191796 sayılı yazınız.

Enstitünüz Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Sena Nur Erhan'ın, Prof. Dr. Figen Çok danışmanlığında yürütmeyi planladığı, "Okul Öncesi ve İlkokul Çocuklarının Yetiştirilmesinde Anababaların Dijital Teknolojilere İlişkin Yaklaşımlarının İncelenmesi" adlı tez önerisi değerlendirilmiş ve bilgilerinize ekte sunulmuştur.

Prof. Dr. M. Abdülkadir VAROĞLU
Kurul Başkanı

Ek: Değerlendirme Formu

İlgili Makama

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Sena Nur Erhan'ın, Prof. Dr. Figen Çok danışmanlığında yürütmeyi planladığı, "Okul Öncesi ve İlkokul Çocuklarının Yetiştirilmesinde Anababaların Dijital Teknolojilere İlişkin Yaklaşımlarının İncelenmesi" adlı tez önerisi değerlendirilmiş ve yapılmasında bir sakınca olmadığı tespit edilmiştir.

Bilgilerinize saygılarımızla sunarız.

Başkent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler ve Sanat Araştırma Kurulu

Ad, Soyad	Değerlendirme	İmza
Prof. Dr. M. Abdülkadir Varoğlu	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Kudret Güven	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Ali Sevgi	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Işıl Bulut	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Sadegül Akbaba Altun	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Can Mehmet Hersek	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Özcan Yağcı	Olumlu/ Olumsuz	

Ek 2: Gönüllü Katılımcı Onam Formu

Okul Öncesi ve İlkokul Çocuklarının Yetiştirilmesinde Anababaların Dijital Teknolojilere İlişkin Yaklaşımlarının İncelenmesi

Değerli Katılımcı,

Bu araştırma Başkent Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı kapsamında Prof. Dr. Figen Çok danışmanlığında, Psk. Dan. Sena Nur Erhan tarafından yürütülmektedir.

Araştırmanın amacı, okul öncesi ve ilkökul dönemde çocuğu olan anne babaların dijital ebeveynlik yaklaşımlarının incelenmesi ve dijital teknolojilerin çocukların yetiştirilmesi ve eğitiminde kullanımına ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır.

Araştırmaya katılımda gönüllülük esastır. Bu araştırma, genel olarak rahatsızlık verici kişisel sorular içermemektedir. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup araştırmanın hiçbir aşamasında kimlik bilgileriniz istenmeyecek ve kişisel bilgileriniz kayıt altına alınmayacaktır. Toplanan veriler gizli tutulacak, bilimsel amaçlı yayınların dışında hiçbir amaçla kullanılmayacaktır.

Çalışma hakkında bilgi almak ve sorularınızı iletmek için
üzerinden ulaşabilirsiniz.

mail adresi

Çalışmaya sunduğunuz değerli katkılar için teşekkür ederim.

Prof. Dr. Figen Çok
Psk. Dan. Sena Nur Erhan

Bu araştırmaya gönüllü olarak *

☒ katılıyorum

Ek 3: Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği Örnek Maddeleri

Aşağıda çocuğunuza yönelik davranış tercihlerinize yönelik farklı maddeler bulunmaktadır. Maddeler, hiçbir Zaman (1), Nadiren (2), Bazen (3), Sıklıkla (4) Her Zaman (5) şeklinde işaretlenmektedir. Bu maddeleri dikkatlice okuyarak sizin için uygunluk ve sizi ne kadar tanımladığını göz önünde bulundurarak işaretleyiniz.

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her Zaman
Telefonumla uğraşırken, çocuğumun söylediklerini dinlemediğim olur	1	2	3	4	5
Çocuğum, çok ısrar ediyorsa, dayanamayıp telefon/tablet kullanmasına izin veririm	1	2	3	4	5
İnternetin faydalarını, zararlarını ve dikkat edilmesi gereken durumları çocuğuma anlatırım	1	2	3	4	5
Çocuğumu internetin risklerinden koruyabiliyorum	1	2	3	4	5

Ek 4: Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği

Onay Talebi- Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği

Gelen Kutusu x

22 Eki 2022 00:18

☆

S

Sena Nur Erhan
Sayın Abdullah ve Emine Hocam, Ben Başkent Üniversitesi Yüksek Lisans öğrencisi Sena Nur Erhan. Okul psikolojik danışmanı olar...

E

EMİNE DURMUŞ
Alıcı: abdullah, ben

24 Eki 2022 16:00

☆

↩

⋮

Sevgili Sena Nur,

Dr. A. Manap'ın doktora tezinde geliştirdiği Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeğimizi kullanmandan memnuniyet duyarız. Ben Doç.Dr.Emine Durmuş (İnönü Üniversitesi PDR) ve Dr.Öğrt. Üy Abdullah Manap (Batman Üniversitesi Psikoloji Bölümü) ölçeği kullanmana onay ve izin veriyoruz.

Emine DURMUŞ Assoc.Prof.
Department of Psychological Counseling and Guidance
İnönü University, Türkiye

Ek 5: Dijital Ebeveynlik Yaklaşım Envanteri

Değerli Katılımcılar,

Aşağıda sizinle ilgili çeşitli bilgiler edinmeye yönelik sorular yer almaktadır. Vereceğiniz yanıtlar okul öncesi ve ilkokul kademesinde çocuğu olan anne babaların dijital teknolojileri çocuğun yetiştirilmesinde ve eğitimi üzerinde yaklaşımlarını incelemeyi içeren bilimsel bir araştırmada kullanılacaktır. Bu araştırma sonuçlarının güvenilir olması açısından sorulara içten ve gerçekçi yanıtlar vermeniz çok önemlidir. Bu nedenle soruları dikkatlice okuyup, durumunuza en uygun olan kutucuğu işaretlemeniz ve yanıtlanmamış soru bırakmamanız önem taşımaktadır. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

1- Cinsiyetiniz

- ☐ Kadın
- ☐ Erkek

2- Yaşınız

- ☐ 20-29
- ☐ 30-39
- ☐ 40-49
- ☐ 50-59
- ☐ 60-69

3- Eğitim düzeyiniz.

- ☐ İlk Öğretim
- ☐ Orta Öğretim
- ☐ Lisans
- ☐ Yüksek Lisans
- ☐ Doktora

4- Çocuk sayınız

- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4 ve üzeri

5- Çocuğunuzun yaş aralığını işaretleyiniz.

*Eğer 3-10 yaş aralığında birden çok çocuğunuz var ise, biri için sorulara cevap veriniz

- ☐ 3-4
- ☐ 5-6
- ☐ 7-8
- ☐ 9-10

- 6- Çocuğunuz aşağıdaki dijital teknoloji araçlarından hangilerini kullanmaktadır?
- ☐ Cep Telefonu
 - ☐ Tablet
 - ☐ Eğitici oyun içeren akıllı cihazlar
 - ☐ Oyun konsolları (Nintendo, PSP, Xbox vb.)
 - ☐ Televizyon
 - ☐ Diğer.....
- 7- Çocuğunuz **kişisel** olarak aşağıdaki dijital teknoloji araçlarından hangisine sahiptir?
- ☐ Cep Telefonu
 - ☐ Tablet
 - ☐ Eğitici oyun içeren akıllı cihazlar
 - ☐ Oyun konsolları (Nintendo, PSP, Xbox vb.)
 - ☐ Televizyon
 - ☐ Diğer.....
- 8- Çocuğunuzun dijital teknolojileri kullanma sıklığı nedir?
- ☐ Neredeyse Hiç
 - ☐ Haftada 1-2 gün
 - ☐ Haftada 3-4 gün
 - ☐ Haftada 5-6 gün
 - ☐ Her gün
- 9- Çocuğunuzun dijital teknolojileri **hafta içi günlerinde** yaklaşık kullanma süresi nedir?
- ☐ 0-30 dk
 - ☐ 30-60 dk
 - ☐ 60-120 dk
 - ☐ 120- 180 dk
 - ☐ 180 dk'dan daha fazla
- 10- Çocuğunuzun dijital teknolojileri **hafta sonu günlerinde** yaklaşık kullanma süresi nedir?
- ☐ 0-30 dk
 - ☐ 30-60 dk
 - ☐ 60-120 dk
 - ☐ 120- 180 dk
 - ☐ 180 dk'dan daha fazla
- 11- **Çocuğunuz yemek yiyeceği** zaman dijital teknolojileri ne sıklıkla kullanmasına izin veriyorsunuz?{
- ☐ Nadiren
 - ☐ Bazen
 - ☐ Sıklıkla
 - ☐ Her zaman

12- **Çocuğunuz uyuyacağı** zaman dijital teknolojileri ne sıklıkla kullanmasına izin veriyorsunuz?

- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Nadiren
- ☐ Bazen
- ☐ Sıklıkla
- ☐ Her zaman

13- **Çocuğunuz üzgün ve/veya sakinleşmek için yardıma ihtiyacı olduğunda** dijital teknolojileri ne sıklıkla kullanmasına izin veriyorsunuz?

- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Nadiren
- ☐ Bazen
- ☐ Sıklıkla
- ☐ Her zaman

14- **Çocuğunuzun tek başına vakit geçirmesi için** dijital teknolojileri ne sıklıkla kullanmasına izin veriyorsunuz?

- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Nadiren
- ☐ Bazen
- ☐ Sıklıkla
- ☐ Her zaman

15- **Çocuğunuzun yeni bilgiler öğrenmesi için** dijital teknolojileri ne sıklıkla kullanmasına izin veriyorsunuz?

- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Nadiren
- ☐ Bazen
- ☐ Sıklıkla
- ☐ Her zaman

16- Dijital teknolojilerin çocuğumun **yeni bilgiler öğrenmesini** olumlu etkilediğini düşünüyorum

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Fikrim yok
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum

17- Dijital teknolojilerin çocuğumun **matematik becerisini** olumlu etkilediğini düşünüyorum

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Fikrim yok
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum

18- Dijital teknolojilerin çocuğumun **okumaya hazırlık ve okuma becerisini** olumlu etkilediğini düşünüyorum

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Fikrim yok
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum

19- Dijital teknolojilerin çocuğumun **yabancı dil becerisini** olumlu etkilediğini düşünüyorum

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Fikrim yok
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum

20- Dijital teknolojilerin çocuğumun **ana dil becerisini** olumlu etkilediğini düşünüyorum

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Fikrim yok
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum

21- Dijital teknolojilerin çocuğumun **arkadaşlıklarını ve ilişkilerini** olumlu etkilediğini düşünüyorum

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Fikrim yok
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum

22- Dijital teknolojilerin çocuğumun **kendi ifade etmesini** olumlu etkilediğini düşünüyorum

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Fikrim yok
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum

23- Dijital teknolojilerin çocuğumun **sakinleşmesini** olumlu etkilediğini düşünüyorum

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Fikrim yok
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum

24- Dijital teknolojilerin çocuğumun **serbest zamanlarını etkili geçirmesini** olumlu etkilediğini düşünüyorum

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Fikrim yok
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum

25- Dijital teknolojilerin çocuğumun **yaratıcılığını** olumlu etkilediğini düşünüyorum

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Fikrim yok
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum

26- Dijital teknolojilerin çocuğumun **uyku rutinini** olumlu etkilediğini düşünüyorum

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Fikrim yok
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum